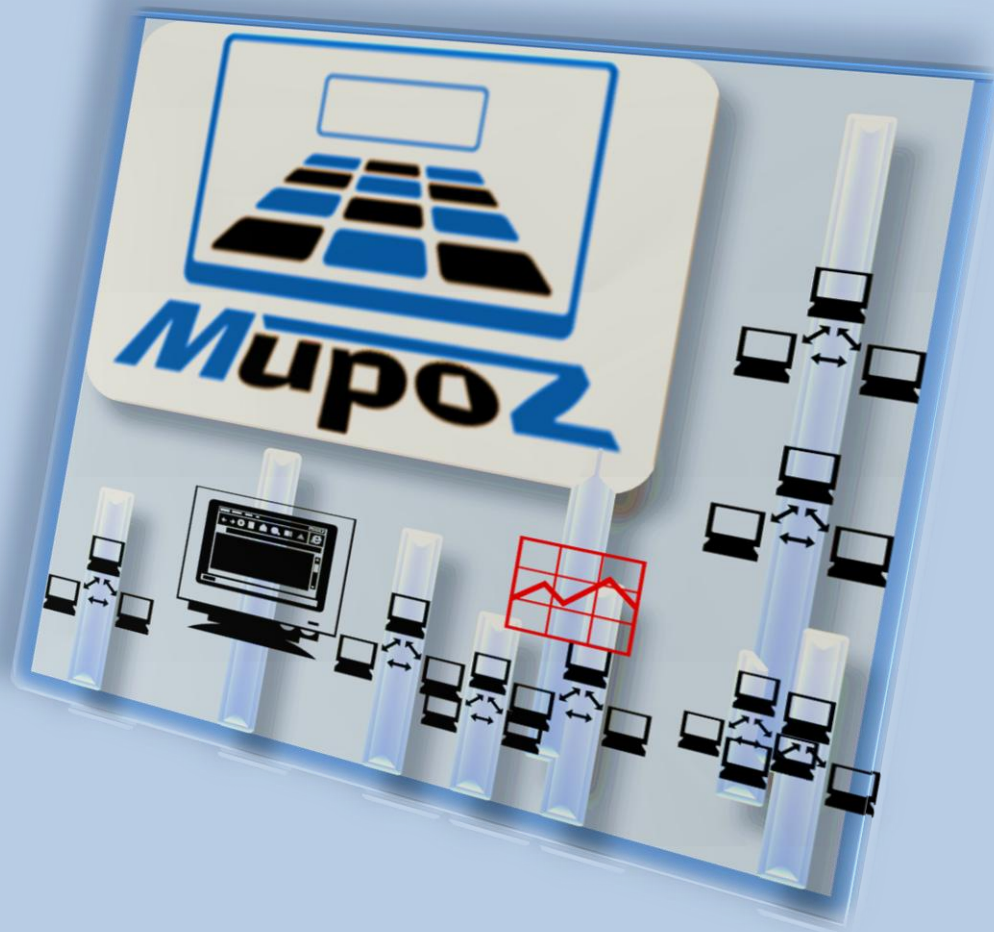

TECHNICKÁ UNIVERZITA V KOŠICIACH
EKONOMICKÁ FAKULTA

KLÚČOVÉ KOMPETENCIE V OBLASTI PODNIKANIA

Zborník vedeckých prác

výstup z projektu KEGA č. 035TUKE/2012

2012

Názov: Klúčové kompetencie v oblasti podnikania

(Recenzovaný zborník vedeckých prác - výstup z úlohy KEGA č. 035TUKE/2012)

Autori:

časť A – členovia riešiteľského kolektívu

Ing. Gabriela Kol'vecková, PhD. (editor) a kol.

Ing. Elena Drabiková

doc. Ing. Edita Farkašová, CSc.

doc. Ing. Peter Kuzmišin, DrSc.

doc. Ing. Viera Kuzmišinová, PhD.

Ing. Oľga Nosáľová, PhD.

PhDr. Daniela Palaščáková, PhD.

Ing. Daniela Petříková, PhD.

Ing. Manuela Raisová, PhD.

PhDr. Tatiana Soroková, PhD.

Mgr. Alena Tartaľová, PhD.

časť B – autori spolupracujúcich organizácií a univerzít

Ing. Imrich Fülöp

Mgr. Iveta Sitkárová

Ing. Оксана Вакух

Dr. Prof. Viktor Borshchevskiy

prof. Dankiv V. Y., к.е.н.

doc. Dankiv V.J, к.е.н.

Vladimír V. Hoblyk, к.ф.н.

Vitaliy Krupin, PhD.

prof. Ostapjuk, M. J., к.е.н.

Khrystyna Prytula, PhD.

Ing. Marianna Šarkadi

Vakarov Vasyli, к.е.н.

Ing. Yatsko Maxim

doc. Zhelyuk Leontij; к.е.н.

Recenzenti:

Ing. Rozália Péetrová, CSc.

prof. Ing. Štefan Samson, CSc.

Za odbornú a jazykovú stránku zborníka zodpovedajú autori jednotlivých príspevkov.

Vydanie: prvé

Rok: 2012

Vydavateľ: Technická univerzita v Košiciach, Ekonomická fakulta

© Kol'vecková, G. a kol.

Všetky práva sú vyhradené. Žiadna časť knihy nesmie byť reprodukováná alebo ďalej šírená v žiadnej forme, žiadnymi prostriedkami, elektronickými alebo mechanickými, bez písomného súhlasu vydavateľa.

Vzor citovania: Kol'vecková, G. a kol. Klúčové kompetencie v oblasti podnikania. Recenzovaný zborník vedeckých prác - výstup z úlohy KEGA č. 035TUKE-4/2012, „Vybudovanie multimedialnej učebne na podporu dištančných foriem vzdelávania v oblasti klúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti.“. Košice: Technická univerzita v Košiciach, Ekonomická fakulta, 2012. 164 s. ISBN 978-80-553-1214-9

ISBN 978-80-553-1214-9

AUTORI

časť A – členovia riešiteľského kolektívu

Technická univerzita, Ekonomická fakulta, B. Němcovej 32, 040 01 Košice, Slovenská republika

Katedra ekonomických teórií

Ing. Elena Drabiková, Tel. 0042155 602 22 39, e-mail: elena.drabikova@tuke.sk

doc. Ing. Edita Farkašová, CSc., Tel. 00421 55 602 3291, e-mail: edita.farkasova@tuke.sk

Ing. Gabriela Kolívková, Ph.D., Tel. 00421 55 602 22 86, e-mail: gabriela.kolvekova@tuke.sk

doc. Ing. Peter Kuzmišin, DrSc., Tel. 0042155 602 33 04 e-mail: peter.kuzmisin@tuke.sk

Ing. Oľga Nosáľová, Ph.D., Tel. 00421 55 602 22 13, e-mail: olga.nosalova@tuke.sk

PhDr. Daniela Palaščáková, Ph.D., Tel. 0042155 602 33 05 e-mail: daniela.palascakova@tuke.sk

Ing. Daniela Petříková, Ph.D., Tel. 00421 55 602 33 06, e-mail: daniela.petrikova@tuke.sk

Ing. Manuela Raisová, Ph.D., Tel. 00421 55 602 22 86, e-mail: manuela.raisova@tuke.sk

PhDr. Tatiana Soroková, Ph.D., Tel. 00421 55 602 33 06, e-mail: tatiana.sorokova@tuke.sk

Katedra aplikovanej matematiky a hospodárskej informatiky

Mgr. Alena Tartalová, Ph.D., Tel. 00421 55 602 32 74, e-mail: alena.tartalova@tuke.sk

Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove, Duchnovičovo nám. 1, 080 01 Prešov

doc. Ing. Viera Kuzmišinová, Ph.D., Tel. 00421 51 7581797, e-mail: kuzmisinova@ismpo.sk

časť B – autori spolupracujúcich organizácií a univerzít

Košický samosprávny kraj, Odbor regionálneho rozvoja, plánovania a implementácie projektov

Námestie Maratónu Mieru 1, 042 66 Košice, Slovenská republika

Ing. Imrich Fülöp, Tel. 0918 766 047 e-mail: imrich.fulop@vucke.sk

Úrad PSVR, Odbor služieb zamestnanosti Košice, Staničné nám. 9, 042 11 Košice, Slovenská Republika

Mgr. Iveta Sitkárková, Tel. 055 2440 300, e-mail: iveta.sitkarova@upsvr.gov.sk

Regional State Administration of Transcarpathia, пл. Народна 4, 88008 Ужгород, Ukraine

Vladimír V. Hoblyk, к.ф.н., Заступник голови адміністрації Закарпатської обласної державної

Institute of Regional Researches of National Academy of Sciences of Ukraine, Department of Prognostication and Modelling of Region's Development, 4 Kozelnytska St., Lviv, 79026, Ukraine

Dr. Prof. Viktor Borshchevskiy, Tel. +380 97 750 9248, e-mail: borshchevsky@ukr.net

Khrystyna Prytula, Ph.D., Tel. +380 50 670 1489, e-mail: khrystynka_p@hotmail.com

Vitaliy Krupin, Ph.D., Tel. +380 67 715 8324, e-mail: vitaliy.krupin@gmail.com

Uzhgorod National University, пл. Народна 3, Ужгород, 88000, Україна

Institute of Economics and International Relations

prof. Dankiv V. Y., к.е.н., vedúci katedry účtovníctva a auditu; Tel. 0038 506712549

e-mail: dankiv2005@mail.ru

doc. Dankiv V.J, к.е.н., доцент кафедри банківської справи ДВНЗ, Ужгородський національний університет, Tel. 38 0505538121, e-mail: vydank@yahoo.com

doc. Vakarov Vasyl; к.е.н., docent katedry účtovníctva a auditu, Tel. 0038 505076040, e-mail:

vakarov@inbox.ru

Ing. Yatsko Maxim, postgraduálne, Ústav účtovníctva a auditingu, Tel. 0038 0954841488, e-mail:

max.ermac3@gmail.com

prof. Ostarjuk, M. J., к.е.н., завідувач кафедри економіки Тернопільської філії ПВНЗ «Європейський університет», професор кафедри обліку і аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Uzhgorod National University, Підгірна 46, 88000 Ужгород, Україна

Ing. Šarkadi M. M., викладач кафедри кібернетики і прикладної математики ДВНЗ,

Tel. +380976435850, e-mail: marjancuk@mail.ru

Ternopil National Economic University, 3 Maidan Peremohy, bld. 3, 46020 Ternopil, Ukraine

doc. Zhelyuk Leontij; к.е.н., Кафедра обліку у бюджетній та соціальній сфері, Department of Accounting in Budget and Social Sphere, e-mail: admin@tane.edu.ua

Ternopil nacionalnyj ekonomskyj universytet, Львівська, 46020 Тернопіль, Україна

Ing. Оксана Вакун, аспірант кафедри обліку у виробничій сфері, Tel. +380976615436,

e-mail: vakyn.o@gmail.com

OBSAH

AUTORI	3
OBSAH	4
ČASŤ A: PRÍSPEVKY ČLENOV RIEŠITEĽSKÉHO KOLEKTÍVU.....	7
1 VZDELÁVANIE V KONTEXTE SYSTÉMOVÝCH A METODOLOGICKÝCH PRÍSTUPOV	8
2 KĽÚČOVÉ KOMPETENCIE POTREBNÉ PRE PODNIKANIE A TVORBA DOTAZNÍKOV PRE ŠTUDENTOV A PODNIKATEĽOV	22
3 PSYCHOLOGICKÉ ZRUČNOSTI V PODNIKATEĽSKOM PROSTREDÍ	40
4 ZOSÚLAĐOVANIE KĽÚČOVÝCH KOMPETENCIÍ A NÁSTROJOV NA PODPORU PROCESNÉHO MODELOVANIA PRÁCE PODNIKATEĽSKÝCH SUBJEKTOV	48
5 INFORMAČNO-KOMUNIKAČNÉ TECHNOLOGIE AKO NÁSTROJ NA ZEFEKTÍVNENIE PROCESNÉHO RIADENIA PODNIKU	58
6 METODOLOGICKÉ OTÁZKY FINANČNEJ ANALÝZY	70
7 FINANČNÁ GRAMOTNOSŤ A PODNIKATEĽSKÉ PROSTREDIE.....	78
8 ROZVÍJANIE ZRUČNOSTÍ MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKATEĽOV PRI VYUŽÍVANÍ PRÍLEŽITOSTÍ NA JEDNOTNOM TRHU EÚ A NA TRHOCH MIMO EÚ	86
ČASŤ B: PRÍSPEVKY AUTOROV SPOLUPRACUJÚCICH ORGANIZÁCIÍ A UNIVERZÍT	102
9 NIEKTORÉ ASPEKTY RIEŠENIA RASTÚCEJ NEZAMESTNANOSTI Z POHLADU REGIONÁLNEJ SAMOSPRÁVY	103
10 PODPORA PODNIKANIA PRE ZAČÍNAJÚCICH PODNIKATEĽOV	107
11 FORMATION OF COMPETITIVE ADVANTAGES FOR RURAL TERRITORIES (THE CASE OF LVIV REGION OF UKRAINE).....	114
12 CEZHRANIČNÝ REGIÓN V PROCESE EURÓPSKEJ INTEGRÁCIE UKRAJINY .	123
13 ANALÝZA NORMOVANIA PRÁCE	130
14 ВИЗНАЧЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	137
15 SYSTÉM SPRÍSTUPNENIA ÚDAJOV ÚČTOVNEJ ZÁVIERKY NA UKRAJINE:OBLASTI ZDOKONALENIA.....	141
16 KONCEPČNÉ ZÁSADY ORGANIZÁCIE AUDITU ADMINISTRATÍVNEHO SYSTÉMU	146
17 КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВІТНОСТІ В ЧАСТИНІ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	154

PREDHOVOR

Študenti Technickej univerzity v Košiciach (TUKE) majú záujem o spojenie teórie a praxe. S týmto zámerom bol v roku 2012 začatý projekt KEGA č. 035TUKE-4/2012 s názvom „Vybudovanie multimediálnej učebne na podporu dištančných foriem vzdelávania v oblasti klúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti“. Viac informácií nájdete na web-stránke: <http://www3.ekf.tuke.sk/mupoz/>.

Zborník bol v prvom rade určený pre interné potreby riešiteľov KEGA projektu, aby tak širšie prezentovali svoje zámery v projekte a nadviazali diskusiu s partnermi. Týmto sa teória približuje praxi viac. Ďalšími adresátmi zborníka ostáva široká odborná a laická verejnosť, nevynímajúc študentov TUKE, resp. stanovená cieľová skupina KEGA projektu, vysokoškolsky vzdelaných osôb neekonomických smerov.

Teoreticko-praktické témy boli zaradené do zborníka v časti A nasledovne.

- I. Základný teoretický rámec projektu bol orientovaný na trh práce a zároveň bol:
  - ukotvený v koncepte Triple helix a návratnosti investícií do vzdelávania,
  - skúmaný formou dotazníkov zameraných na konkrétne klúčové kompetencie vo vzdelávaní.
- II. Teoretický rámec bol rozšírený o prakticko-teoretické piliere, a to:
  - „psychologické zručnosti v podnikateľskom prostredí“
  - a „modelovacie nástroje v podnikaní a ich väzba na klúčové kompetencie“.
- III. Následne sa tieto témy klúčových kompetencií presúvajú k hmotným podmienkam ich nácviku. Jednou z podmienok nácviku je vhodne vybavená Multimediálna učebňa. Takáto učebňa bola vytvorená v rámci prvej etapy projektu KEGA na TUKE, Ekonomickej fakulte (EkF). Druhá etapa a dokončenie učebne vhodne podporia výsledky vzdelávania v oblasti klúčových kompetencií a vzdelávania v oblasti podnikateľských zručností.
- IV. Za kritickú oblasť podnikania býva označované okrem iného aj financovanie, resp. ekonomické aspekty podnikania. Tieto boli vyjadrené prostredníctvom:
  - metodologických otázok finančnej analýzy
  - a finančnej gramotnosti.
- V. Za obzvlášť zaujímavý aspekt malého a stredného podnikania boli považované príležitosti na jednotnom trhu EÚ a na trhoch mimo EÚ.

Tento súbor príspevkov dal základ pre ďalšie smerovanie projektu KEGA a pre diskusiu počas prvého workshopu, ktorý sa uskutočnil 9.11.2012 na EkF TUKE. **Diskusia k praktickej aplikácii** umožnila zaradiť príspevky v časti B. Pozvaní hostia boli: Ing. Imrich Fülöp, vedúci Odboru regionálneho rozvoja, plánovania a implementácie projektov KSK a Mgr. Iveta Sitkárová, riaditeľka Odboru služieb zamestnanosti UPSVaR, Košice. Diskusia priniesla aktuálne informácie o trhu práce a o podpore podnikania, čo odzrkadľujú príspevky.

Na záver boli zaradené aj články kolegov z Ukrajiny, ktoré dodali zborníku medzinárodný rozmer, resp. rozmer cezhraničnej spolupráce. Napríklad, príspevok na tému: „Formovanie konkurenčných výhod pre vidiecke oblasti (prípád Ľvovského regiónu na Ukrajine)“ poukazuje na zjavnú podobnosť s východným Slovenskom, ktoré je typické vidieckosťou. Autori odporúčali, aby agrárny sektor ostal zachovaný a rozvíjali sa ďalšie ako potravinársky sektor ale aj tradičné remeslá. Navyše IT sektor alebo turistika môžu byť pre celý Karpatský región podnetom pre rozvoj a cezhraničnú spoluprácu. V ďalšom prípade boli doplnené teórie o fuzzy množinách, čo korešponduje so slovnou hmlou v príspevku časti A II. Príspevky na tému „Systém sprístupnenia údajov účtovnej závierky na Ukrajine: oblasti

Ekonomická fakulta Katedra ekonomických teórií TU v Košiciach
projekt KEGA č. 035TUKE-4/2012
Vybudovanie *multimediálnej učebne* na *podporu* dištančných foriem vzdelávania v *oblasti*
klúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti

---

zdokonalenia“ alebo „Koncepčné zásady organizácie auditu a administratívneho systému“ zase korešpondujú s príspevkami v časti A. IV.

Recenzentom patrí osobitná vďaka za ich ochotu, čas, námahu a poznámky, rady. Zároveň kolektív autorov vyjadruje nádej, že prípadné chyby nebudú prekážkou pre použitie vhodných poznatkov a zborník nájde svoje uplatnenie.

Ing. Gabriela Kol'veková, PhD.
(ed.)
za kolektív autorov

V Košiciach, november 2012

ČASŤ A: PRÍSPEVKY ČLENOV RIEŠITEĽSKÉHO KOLEKTÍVU

projektu KEGA č. 035TUKE-4/2012

Vybudovanie *m*ultimediálnej *u*čebne na *p*odporu dištančných foriem vzdelávania v *o*blasti kľúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské *z*ručnosti

Technická univerzita
v Košiciach

Ekonomická fakulta TUKE

INTERNATIONAL
SCHOOL OF MANAGEMENT
SLOVAKIA

Vysoká škola medzinárodného
podnikania ISM Slovakia
v Prešove

1 VZDELÁVANIE V KONTEXTE SYSTÉMOVÝCH A METODOLOGICKÝCH PRÍSTUPOV

Peter Kuzmišin, Viera Kuzmišinová

Abstrakt

Nástup kvalitatívnych zmien v oblasti vedy a techniky vyvolal potrebu riešenia požiadavky vytvárania kvalitatívne novej pracovnej sily. Príspevok sa venuje skúmaniu rentability investícií do ľudského kapitálu, skúma ukazovatele v oblasti kvality ľudských zdrojov, uvádza trendy v oblasti terciárneho vzdelania na pozadí zistení OECD a formuluje novú úlohu univerzít v kontexte konceptu Triple Helix.

Abstract

The formation of qualitative changes in science and technology made the need to solve the requirements of creating a qualitatively new workforce. Thesis is dedicated to the profitability of investment into human capital, examines indicators of the quality of human resources, indicates trends in tertiary education based on OECD findings and formulates a new role of universities in the context of the concept of Triple Helix.

Kľúčové slová

ľudský kapitál, terciárne vzdelávanie, Triple Helix, univerzity, hodnotenie efektívnosti investícií.

Keywords

Human capital, tertiary education, Triple Helix, universities, evaluation of investment efficiency.

Úvod

V období pred vedecko-technickou revolúciou bola v popredí teórie a hospodárskej praxe otázka využívania pracovnej sily, nie formovania pracovných zdrojov. Nástup kvalitatívnych zmien v oblasti vedy a techniky vyvolal potrebu riešenia požiadavky vytvárania kvalitatívne novej pracovnej sily. Súčasťou prístupov k hľadaniu odpovedí na takto formulovaný problém bola aj konštrukcia otázky o rozdieloch v kvalite jedného z výrobných faktorov - ľudskej práce - a to najmä z hľadiska rozboru príčin toho, prečo tento faktor nie je vnútorne homogénny a aký je význam v tejto súvislosti takých javov a procesov, ako je vzdelanie, akumulácia výrobných skúseností a pod. Koncom 50. rokov 20. st. ako reakcia na uvedené výzvy vzniká koncept ľudského kapitálu, pri zrode ktorého boli najmä americkí ekonómovia ako H. Becker, B. Weisbrod, J. Mincer, L. Hansen, T. Schultz, neskôr S. Bolce, I. Weis, I. Ben-Poret, F. Welch, B. Cheesweek. Ľudským kapitálom sa chápali znalosti, návyky a schopnosti človeka, ktoré napomáhajú rastu jeho produktívnej sily: podľa Schultza (1972) ide o formu kapitálu, pretože je zdrojom budúcich príjmov alebo budúceho uspokojenia alebo obidvoch spolu, je ľudským kapitálom, pretože je súčasťou človeka.

Za najdôležitejšiu formu investícií do človeka považuje uvedený koncept vzdelanie, pracovnú prípravu v priebehu výrobného procesu (*on-the-job training*), lekársku starostlivosť, migráciu, získavanie informácií o cenách a dôchodkoch a výchovu detí. *Vzdelanie a pracovná príprava* vo výrobnom procese zvyšujú úroveň znalostí a pracovných schopností človeka, zvyšujú teda objem ľudského kapitálu. *Ochrana zdravia* predlžuje ľudský život a predlžuje aj obdobie jeho fungovania. *Migrácia a získavanie informácií* pomáhajú k presunom pracovnej

sily do tých oblastí a odvetví, v ktorých je lepšie zhodnotená, zvyšuje teda cenu služieb poskytovaných ľudským kapitálom. *Výchova detí* zabezpečuje ľudský kapitál pre nasledujúce generácie. Dodajme, že hodnota pracovnej sily závisí aj na ďalších faktoroch, ako je suma prostriedkov nevyhnutných k tomu, aby udržali človeka pri štandardnej životnej sile. Vzdelanie, ochrana zdravia, migrácia a získavanie informácií sa vzťahujú k rôznym štádiám reprodukcie pracovnej sily a na jej hodnotu pôsobia rozdielne. Vzdelanie a ochrana zdravia patria medzi faktory s dlhodobým pôsobením. Produktom vzdelávacieho procesu je kvalitatívne nová pracovná sila s vysokou kvalifikáciou, schopná vykonávať zložitejšiu prácu. Ochrana zdravia umožňuje, aby človek vykonával prácu intenzívnejšie a v dlhšom období. Migrácia a získavanie informácií vystupujú väčšinou ako faktory s krátkodobým pôsobením a ide o procesy, ktoré sa týkajú sféry rozdeľovania. Vzdelanie a ochrana zdravia tvoria čiastkové momenty procesu formovania pracovnej sily.

Cieľom príspevku je deskripcia podstatných vývinových procesov a ich trendov z hľadiska kvality terciárneho vzdelávania, hodnotenia jeho efektívnosti na pozadí metodologických prístupov v kontexte témy.

1. K metodológii merania a hodnotenia efektívnosti investícií do človeka

Ocenenie veľkosti a meranie efektívnosti ľudského kapitálu znamená praktickú stránku problému. Výskumy v tejto oblasti sa sústreďujú na porovnávanie hodnoty „ľudských investícií“ s dôchodkom, ktorý prinášajú, pričom sa využívajú analytické nástroje na skúmanie vzťahov medzi nákladmi a úžitkom (*cost-benefit analysis*). Samotný výskum sa delí na tri etapy: 1. identifikácia dôchodkov a ich hodnotové ocenenie (s prihliadnutím k časovému faktoru); 2. identifikácia výdavkov v oblasti ľudského kapitálu a ich hodnotové ocenenie (tiež s prihliadnutím k časovému faktoru); 3. porovnanie objemu výdavkov a dôchodkov, ktoré sa vzťahujú k rovnakému časovému obdobiu.

Skúmanie rentability investícií do ľudského kapitálu sa sústreďuje na formálne vzdelanie, a ocenenie jeho efektívnosti. Hlavná pozornosť sa sústreďuje na rozbor toho, ako vzdelanie ovplyvňuje peňažné dôchodky svojho nositeľa. Tento prístup vychádza z toho, že vzdelanie prináša tomu, kto ním disponuje, popri priamych výhodách aj celý rad „vonkajších“ (*external*) výhod, ktoré pripadajú tretím osobám alebo spoločnosti ako celku, pričom kvantitatívne ocenenie týchto „externalít“ (*vonkajších efektov*) je zložitý. Zhoda je v tom, že vzdelanie robí ľudskú prácu produktívnejšou, v dôsledku čoho sa zvyšuje mzdové ohodnotenie. Úlohou je vypočítať, ako vzdelanie prispieva k rastu mzdy. Mzda pracovníka s určitým vzdelaním sa skladá z dvoch častí: prvú tvorí to, čo by dostával pracovník aj pri minimálnej úrovni vzdelania a druhú časť tvorí dôchodok z investícií do vzdelania:

$$Y_n = X_0 + rC_n \quad (1)$$

kde: Y_n - mzda človeka, ktorý má n rokov vzdelania;
 X_0 - mzda človeka s minimálnym vzdelaním;
 C_n - objem investícií do n rokov vzdelania (tj. akumulovaný ľudský kapitál);
 r - návratnosť investícií do vzdelania.

Ide o tzv. mnohovýrovňovú štruktúru mzdy, pričom každá vrstva súvisí s určitou úrovňou vzdelania. Tá vrstva príjmov, ktorá sa vzťahuje k danej úrovni vzdelania, je práve peňažným dôchodkom z investícií do tohto vzdelania. Napríklad peňažný dôchodok z vysokoškolského vzdelania sa rovná rozdielu v celoživotných príjmoch dvoch osôb: jedného s ukončeným vysokoškolským vzdelaním a druhého so stredoškolským vzdelaním. Pre ilustráciu uvedieme

výsledok výskumu z prostredia USA¹: dodatočný dôchodok osôb s rôznou úrovňou vzdelania v roku 1972 (v tis. USD) bol u absolventa 4-ročnej strednej školy 135,1 a u absolventa 4-ročného univerzitného vzdelania 366,8 (porovnanie sa vzťahuje k vzdelaniu s 8-ročnou základnou školou). Možno to považovať za jeden z motivačných faktorov záujmu o vzdelanie, čo sa odráža v štatistike o dosiahnutom náraste vzdelania. Podľa správy o sčítaní obyvateľstva v USA za rok 2009 sa uvádza, že viac ako 4 z 5 (85 percent) dospelých vo veku 25 a viac rokov uviedlo, že majú aspoň maturitu alebo jej ekvivalent, viac ako 1 zo 4 (28 percent) disponuje bakalárskym titulom alebo vyšším. Oproti roku 1940, keď sa po prvý krát tieto údaje sledovali, to znamená viac než trojnásobné zvýšenie stredoškolského vzdelania a viac ako päťnásobné zvýšenie vysokoškolského vzdelania².

Do nákladov na vzdelanie sú v koncepte ľudského kapitálu zahrnuté popri priamych nákladoch aj tzv. stratené náklady (*earnings foregone*). Ide o príjmy, ktoré študujúci nemohli dostať preto, lebo v dobe štúdia nepracovali. Odhady v niektorých výskumoch uvádzajú výšku tzv. stratených nákladov zhruba na úrovni polovice celkovej hodnoty ich vzdelania. Táto položka je však diskutabilná, najmä z hľadiska reálnosti výpočtu jej výšky. V ďalšej etape rozboru vzťahu medzi nákladmi a úžitkom sa porovnáva veličina úžitku s veličinou nákladov. Obidve veličiny je potrebné vzťahovať rovnakému časovému obdobiu, diskontovať ich. Pri rozhodovaní akú úrokovú mieru zvoliť ako koeficient diskontovania, sa najrozšírenejšou stala metodika výpočtu „vnútornej miery návratnosti“ (*internal rate of return*). Ide o takú úrokovú mieru, pri ktorej sa uvedená hodnota (*present value*) budúcich výhod rovná uvedenej hodnote nákladov:

$$\sum_{t=0}^n \frac{B_t}{(1+r)^t} = \sum_{t=0}^n \frac{C_t}{(1+r)^t} \quad (2)$$

kde: B_t – dôchodok plynúci zo vzdelania v okamihu t ;

C_t – náklady na štúdium v okamihu t ;

n – počet časových období;

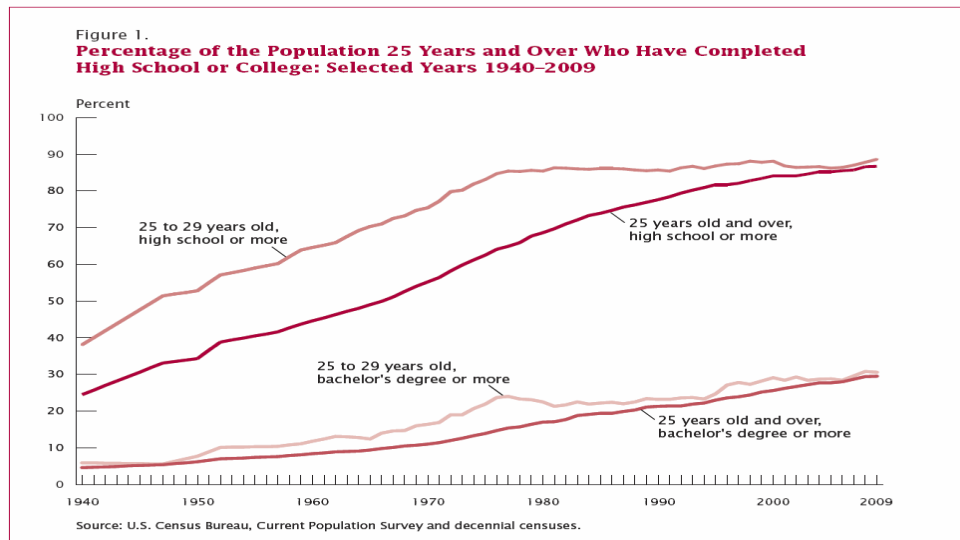
r – vnútorná miera návratnosti (čím je vyššia, tým výnosnejšie sú investície do vzdelanie).

K uvedenému spôsobu výpočtu možno namietat, že miera návratnosti nezohľadňuje niektoré dôležité faktory, napr. rozsah výrobných skúseností či kvalitu štúdia. Ide o to, že štandardný spôsob oceňovania miery návratnosti vzdelania zahrnuje diskontovanie rozdielu v príjmoch dvoch skupín, ktoré sa medzi sebou líšia úrovňou vzdelania. V podstate takto získaný výsledok nie je mierou návratnosti vzdelania, ale aritmetickým priemerom z príjmov zo vzdelania a z ďalších investícií do ľudského kapitálu.

---

¹ US Bureau of the Census. Current Population Reports. Serie P-60. N 92, s.22.

² Educational Attainment in the United States: 2009. Dostupné na:
[HTTPS://WWW.CENSUS.GOV/PROD/2012PUBS/P20-566.pdf](https://www.census.gov/prod/2012pubs/P20-566.pdf)

Obrázok 1 Percento populácie 25 a viac ročných s úplným VŠ vzdelaním v USA: vybrané údaje 1940-2009

Zdroj: Educational Attainment in the United States: 2009. Dostupné na:

<https://www.census.gov/PROD/2012PUBS/P20-566.PDF>

Pri hodnotení konceptu ľudského kapitálu je potrebné poznamenať, že v ňom absentujú rozdiely v odbornosti medzi pracovníkmi: štruktúra odbornosti je v pozícii sprostredkujúceho článku medzi štruktúrou vzdelania a štruktúrou výroby. V tejto súvislosti vystupujú do popredia také otázky ako: Ako súvisia zmeny v úrovni vzdelania pracovnej sily so zmenami v ich odbornej štruktúre? Premieta sa každé zvýšenie úrovne vzdelania do zmien v odbornej štruktúre a do zmien v úrovni miezd a plátov? Diskusiu vyvoláva aj predstava, že každé zvýšenie produktivity práce vyvolané rastom vzdelania a kvalifikácie bude nevyhnutne sprevádzané proporcionálnym zvýšením miezd.

V koncepte ľudského kapitálu vystupuje vnútorná miera návratnosti nielen ako ukazovateľ efektívnosti výdavkov na vzdelanie, ale aj ako regulátor rozdeľovania investícií medzi rôzne typy a úrovne vzdelania a medzi sústavu vzdelania vcelku a celú ekonomiku. Objem investícií do jednotlivých sfér ekonomiky má byť určený, podľa tohto konceptu, v závislosti na prioritách odvodených z miery návratnosti. Vysoká miera návratnosti svedčí o nedostatočnom rozsahu investícií do určitého odvetvia alebo do určitej sféry národného hospodárstva, na druhej strane nízka miera svedčí o prebytočných investíciách. Za optimum sa považuje také rozdelenie zdrojov, pri ktorom sa navzájom rovná miera návratnosti zo všetkých druhov investícií.

Chápanie vnútornej miery návratnosti ako regulátora investícií do vzdelania, má svoje obmedzenia:

1. Úsilie dosiahnuť najvyšší peňažný dôchodok nemožno považovať za jediný podnet na získanie vzdelania. Pôsobia v tomto smere aj ďalšie okolnosti, napr. prestíž budúceho zamestnania, tvorivosť práce, sebarozvoj a pod.
2. Investície do vzdelania a do fyzického kapitálu nemožno považovať za alternatívne investície. Problémom je skôr skutočnosť, či daný subjekt (človek/rodina) bude schopný uhradiť výdavky spojené s vyšším vzdelaním svojich detí, čo obmedzí jeho bežnú spotrebu, resp. či to bude záťaž, ktorú bude zvládať len s ťažkosťami.
3. Mechanizmus regulovania investícií do vzdelania súvisí so skutočnosťou, že štúdium je spravídla podmienkou uplatnenia sa na trhu práce. Vzdelanie v tomto zmysle sa stalo ekonomickou nevyhnutnosťou.

2. K problému kvality ľudských zdrojov

Vzhľadom na zrýchľujúci sa vývoj poznania, implementácia nových poznatkov do praxe a globalizačným tendenciám sa do popredia dostáva nutnosť celoživotného vzdelávania (CŽV). Je tak zrejmé, že pre uplatnenie v ekonomike, ale i pre aktívnu účasť na živote spoločnosti už nestačia znalosti a zručnosti osvojené v priebehu počiatočného vzdelávania. Ľudia sú v súčasnosti postavení pred nutnosť ďalej sa vzdelávať. Dôležité je, aby si mohli zvoliť také formy, ktoré im najlepšie vyhovujú, umožňujú im čo možno najlepšie skĺbiť súkromný a profesijný život. Kvalita ľudských zdrojov je výslednicou vytvorených vhodných podmienok pre CŽV a ochotou jednotlivcov znášať finančné i nefinančné náklady spojené s CŽV. Je dôležité zvýšiť nielen dostupnosť vhodných foriem vzdelávania, ale i zvýšiť záujem a tým i účasť na CŽV. Úsilie je potrebné zamerať na ponukovú i dopytovú stranu, je preto potrebné nielen analyzovať súčasnú situáciu, ale i stanovovať ciele, ku ktorým chce spoločnosť dospieť a prijímať k ich dosiahnutiu vhodné opatrenia.

Ak sa táto problematika aplikuje na prax a je predmetom výskumu, potom sa základné ukazovatele v oblasti kvality ľudských zdrojov koncentrujú do štyroch základných okruhov³:

- kvalifikácia a zručnosti obyvateľstva,
- účasť na vzdelávaní,
- výdavky na vzdelávanie,
- ľudské zdroje pre rozvoj technologicky a znalostne náročných odvetví.

Pozornosť zameriame na prvý okruh. Prostredníctvom prvého okruhu je charakterizovaná najmä vzdelanostná úroveň populácie a úroveň vybraných znalostí a zručností, druhý a tretí okruh je zameraný na rozhodujúce predpoklady, ktoré kvalitu ľudských zdrojov ovplyvňujú a štvrtý okruh sa venuje využitiu ľudského potenciálu v ekonomike, teda jeho využitie pre zabezpečenie rozvoja progresívnych odvetví.

A) Kvalifikácia a zručnosti obyvateľstva

V okruhu „kvalifikácia a zručnosti obyvateľstva“ sa hodnotia určité zložky kvality ľudských zdrojov. Jednou z nich je dosiahnutá úroveň vzdelania. Vzdelanostná štruktúra populácie predstavuje rozhodujúci ukazovateľ najmä z dôvodu relatívne jednoduchého zisťovania koľko ľudí dosiahlo základné, sekundárne alebo terciárne vzdelanie. Je však zrejmé, že tento ukazovateľ nezachytáva komplexne celú oblasť kvality osvojených znalostí a zručností. Túto kvalitu je možné najlepšie vyjadriť prostredníctvom testovania znalostí a zručností, nepriamo o nej vypovedá expertné hodnotenie kvality vzdelávania. Významnými predpokladmi pre uplatnenie v praxi i pre aktívne zapojenie do života spoločnosti sú digitálne kompetencie, aktívne ovládanie cudzích jazykov. Bez určitej miery flexibility a adaptability ľudských zdrojov nie je možný ani ich individuálny rozvoj ani rozvoj celej spoločnosti. Tieto najdôležitejšie aspekty kvality ľudských zdrojov vyjadruje nasledujúcich osem ukazovateľov:

- *vzdelanostná štruktúra populácie*: podiel populácie vo veku 25–64 s najvyšším ukončeným základným, sekundárnym a terciárnym vzdelaním na celkovom počte populácie v tomto veku,
- *predčasné odchody zo vzdelávacieho systému*: podiel osôb vo veku 18–24 rokov s maximálne ukončeným základným vzdelaním, ktoré sa ďalej nevzdelávajú na tejto vekovej skupine,
- *výučba cudzích jazykov* : priemerný počet vyučovaných jazykov na žiaka na druhom stupni základného vzdelávania a na študenta sekundárneho vzdelávania,

---

³ Kolektív CES VŠEM, NOZV NVF: *Konkurenční schopnost České republiky 2010: Vývoj hlavních indikátorů*. Praha: Linde 2010, s.162. ISBN 978-80-7201-826-0.

- *úroveň počítačových zručností*: podiel osôb vo veku 16–74 rokov s nízkou, strednou a vysokou úrovňou počítačových zručností na tejto vekovej skupine,
- *využívanie internetu obyvateľstvom*: podiel osôb vo veku 16–74 rokov využívajúce internet na tejto vekovej skupine,
- *kvalita terciárneho vzdelávania*: expertné vyhodnotenie kvality terciárneho vzdelávania z hľadiska toho, do akej miery zodpovedá potrebám ekonomiky vyjadrenej na desaťbodovej škále,
- *flexibilita a adaptabilita ľudí v ekonomike*: expertné vyhodnotenie úrovne flexibility a adaptability ľudí v ekonomike vyjadrenej na desaťbodovej škále.

B) Účasť na vzdelávaní

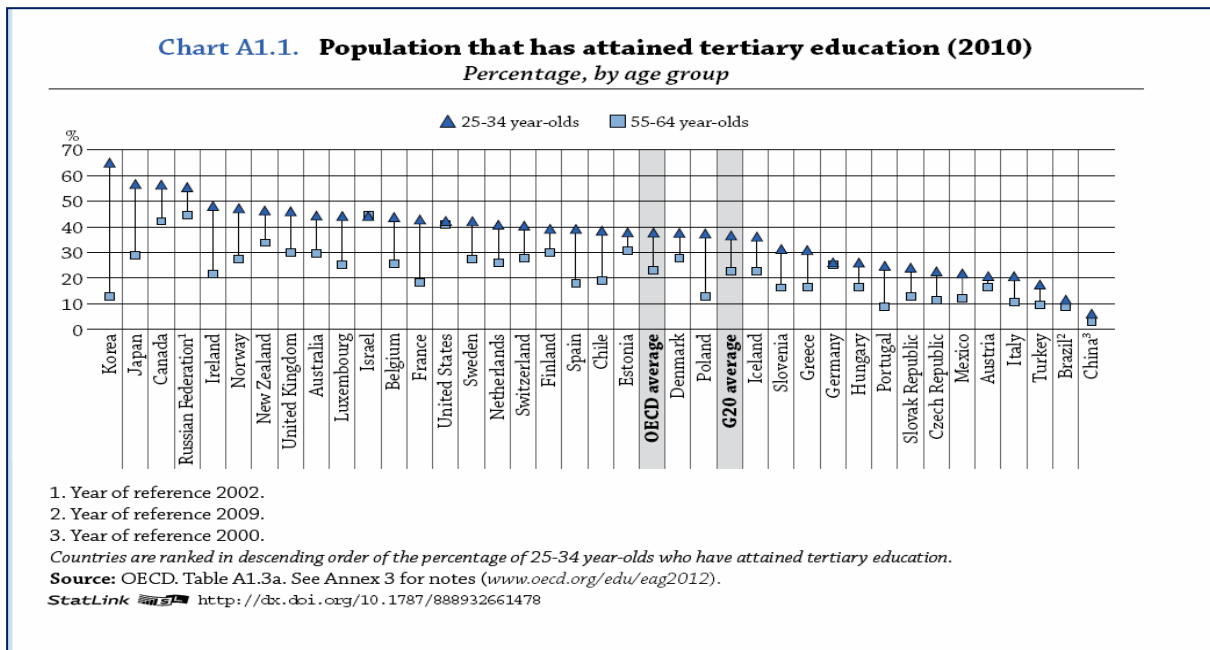
Vzdelávanie je realizované rozdielnymi formami, preto je potrebné prijať určité kritérium pre jeho štrukturalizáciu. Najčastejším klasifikačným hľadiskom je doba, kedy sa vzdelávanie uskutočňuje, či k nemu dochádza pred vstupom na trh práce alebo po zaradení jednotlivca na trh práce. Na základe tohto kritéria je vzdelávanie rozdelené na *počiatočné a ďalšie* vzdelávanie. Iným hľadiskom je spôsob ukončenia vzdelávania. V prípade, že vzdelávanie vedie k dosiahnutiu určitého stupňa vzdelávania: ide o *formálne* vzdelávanie, ktoré sa ďalej rozlišuje na tri základné stupne – primárne, sekundárne a terciárne. Ak vzdelávanie nevedie na získanie vyššej úrovne vzdelania, ide o vzdelávanie *neformálne*, ktoré sa môže vzťahovať k profesijnému uplatneniu, i k aktivitám jednotlivca vo voľnom čase. Vzdelávanie sa môže realizovať z iniciatívy jednotlivca, v prípade zamestnancov i z iniciatívy zamestnávateľa.

Účasť obyvateľstva na vzdelávaní je charakterizovaná prostredníctvom nasledujúcich štyroch ukazovateľov:

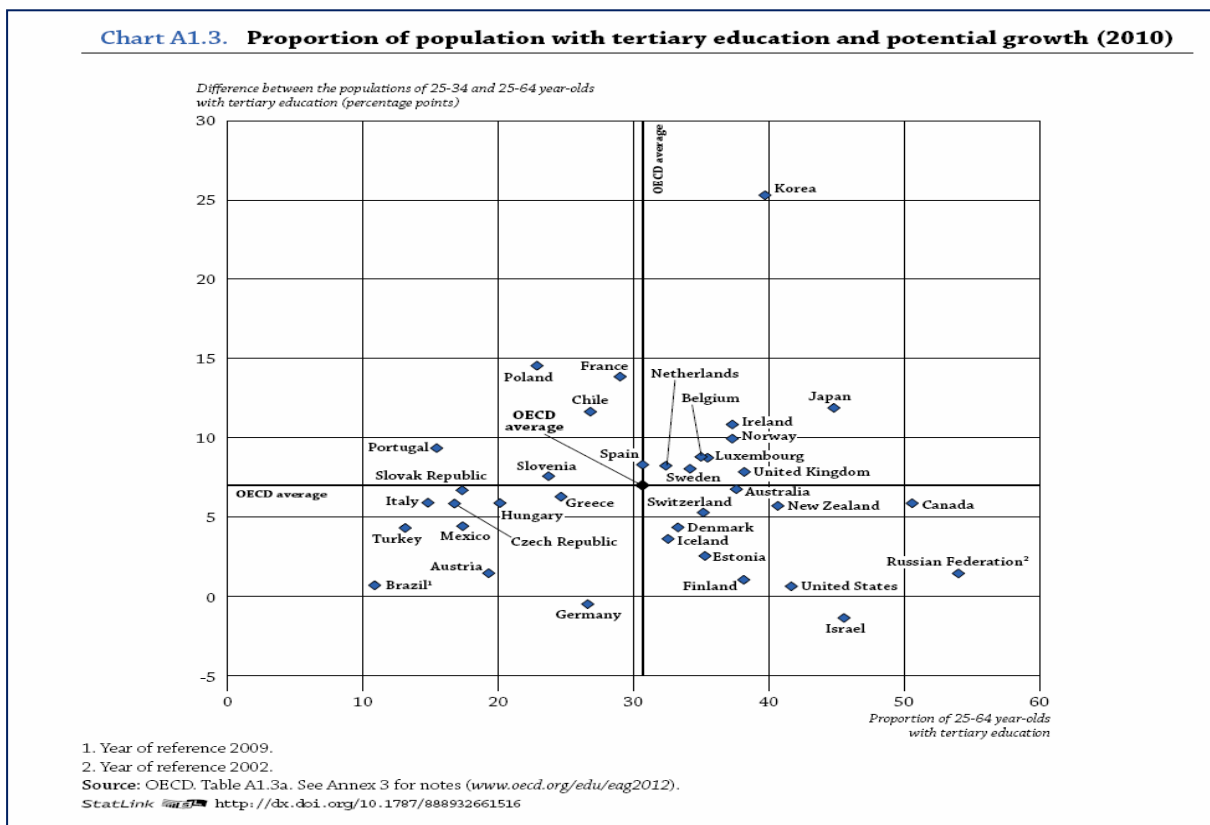
- *účasť na terciárnom vzdelávaní*: podiel osôb zúčastňujúcich sa terciárneho vzdelávania na populácii vo veku typickom pre tento stupeň vzdelávania,
- *účasť v ďalšom vzdelávaní*: podiel populácie vo veku 25–64 rokov, ktorí sa zúčastňujú na vzdelávaní v posledných 4 týždňoch na tejto vekovej skupine,
- *vzdelávanie zamestnancov*: expertné hodnotenie miery vzdelávania zamestnancov vyjadrená na desaťbodovej škále,
- *účasť v počítačových kurzoch*: podiel populácie vo veku 16–74 rokov zúčastňujúcich sa na počítačových kurzoch na tejto vekovej skupine,
- *mobilita v terciárnom vzdelávaní*: podiel študentov terciárnom vzdelávaní danej krajiny študujúcich v inej krajine EÚ-27, EHP a v kandidátskych krajinách na celkovom počte študentov v dané krajine.

Ekonomická fakulta Katedra ekonomických teórií TU v Košiciach
projekt KEGA č. 035TUKE-4/2012
Vybudovanie multimediálnej učebne na podporu dištančných foriem vzdelávania v oblasti
kľúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti

Obrázok 2 Obyvateľstvo, ktoré dosiahlo vysokoškolské vzdelanie (2010) (v percentách, podľa vekových skupín)
 Zdroj: OECD. Table A1.3a. See Annex 3 for notes (www.oecd.org/edu/eag2012).

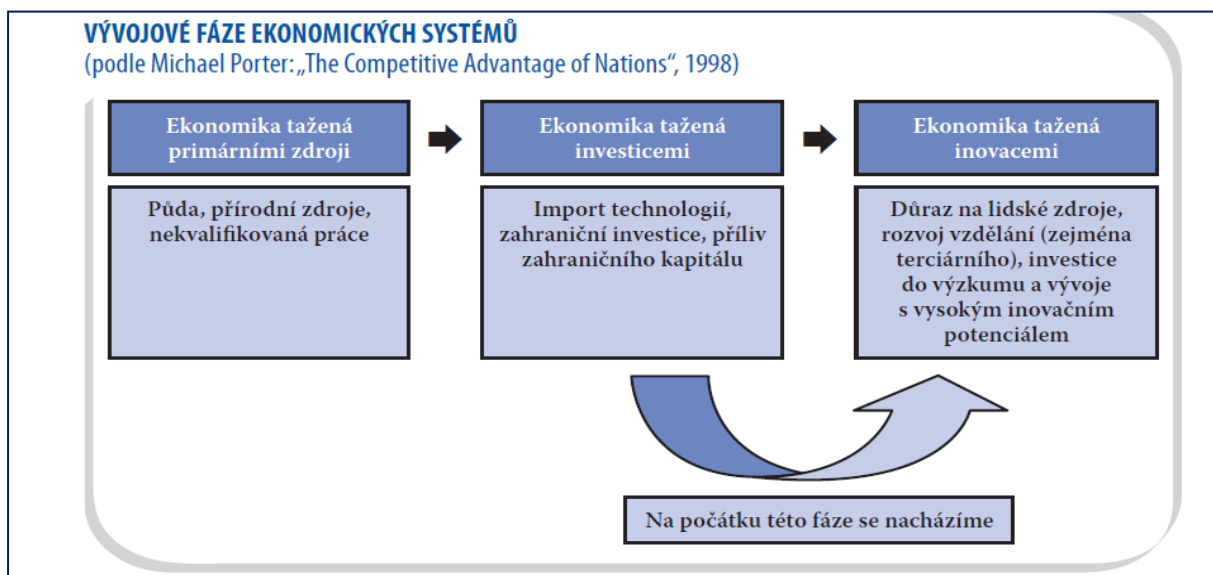
Obrázok 3 Podiel obyvateľstva s vysokoškolským vzdelaním a potenciálny rast (2010)
 Zdroj: OECD. Table A1.3a. See Annex 3 for notes (www.oecd.org/edu/eag2012)

Trendy v oblasti zvyšovania vzdelanosti – zhrnutie: Úsilie o zvýšenie úrovne vzdelania obyvateľstva viedli k významným zmenám v jej dosiahnutí, najmä na obidvoch koncoch vzdelávacieho spektra. V roku 1997 v priemere v krajinách OECD to bolo 36% vo veku 25-64 rokov, kedy nebolo ukončené vyššie stredné vzdelanie, 43% ukončené stredoškolské alebo post-sekundárne neterciárne vzdelávanie, a ďalších 21% obyvateľstva danej vekovej skupiny malo ukončené terciárne vzdelanie. Do roku 2010 v skupine stredoškolského vzdelania poklesol o 10 percentuálnych bodov, súčasne vzrástol podiel populácie s terciárnym stupňom vzdelania o 10 percentuálnych bodov a podiel v oblasti vyšších stredoškolských programov alebo pomaturitných, iných foriem ako terciárne vzdelávanie, mierne vzrástol, o jeden percentuálny bod.

3. Nová úloha univerzít v znalostnej ekonomike

Všeobecne uznávanými výzvami súčasnosti sú migrácia a diverzifikácia populácie, prehlbovanie rozdielov medzi bohatými a chudobnými, vznik a rast oblastí sociálneho vylúčenia, nárast kriminality. Súčasne s uvedenými procesmi dochádza k transformácii spoločnosti na spoločnosť znalostnú a ekonomiku ťahanú novými objavmi a z nich vyplývajúcimi inováciami. Najväčšie hodnoty vznikajú zásluhou tvorivých ľudí a tvorivej práce. Spôsoby poznávania sveta a implementácie nových poznatkov sa výrazne rozširujú o tendencie, ktoré prepájajú racionálne a kreatívne spôsoby poznávania a objavovania. Nutnou podmienkou, aby krajina v týchto procesoch obstála, je existencia kvalitného vzdelávacieho systému, na vrchole ktorého je terciárne vzdelávanie.

Obrázok 4 Vývojové fázy ekonomických systémov.

Zdroj: Bílá kniha terciárního vzdělávání. Praha : MŠMT, 2009, s. 15. ISBN 978-80-254-4519-8.

Aplikujúc súvislosti obrázku 3 na oblasť terciárneho vzdelávania je dôležité uviesť, že sa rozširuje a prehlbuje dôležitosť všetkých troch hlavných rolí terciárneho vzdelávania. Samotná vzdelávacia činnosť by mala popri tradičných výzvach (kvalita, efektivita, rovnaké príležitosti) akcentovať výzvy nové. Takými sú najmä dosahovanie maximálneho vzdelania, a to počas celého aktívneho života (celoživotné vzdelávanie), schopnosť stále a zároveň rýchlo sa učiť na úrovni jednotlivca i organizácie, tvorivosť, inovácie a iniciatíva, znalosť ľudí i spoločnosti, využívanie mäkkých zručností. Priame *prepojenie vzdelávania a výskumu a*

vývoja je nielen dôležitým akcelerátorom poznávania a inovácií všeobecne, ale je predovšetkým hlavným zdrojom tvorivosti absolventov vzdelávania. *Spoločenská úloha univerzít* sa popri zásadnom prínose v starostlivosti o kultúrne dedičstvo a jeho rozvoj stále viac formuje i v priamych dopadoch na ekonomický rozvoj v regionálnom, národnom i globálnom hľadisku. Zároveň sa zvyšuje počet a význam externých aktérov, ktorí sa dožadujú neustále zmien v systéme. Prínosom sú v tomto kontexte zmeny smerom k väčšej flexibilitě, otvorenosti a inovatívnosti.

Obdobne argumentujú Kadeřábková, Beneš (2005), keď uvádzajú, že *tradičnou úlohou univerzít je vzdelávanie*, ktorého výstupom sú najvzdelanejšie skupiny v populácii. Možnosť *synergie medzi vzdelávacou a výskumnou funkciou* viedla k prepojeniu týchto funkcií na univerzitách. Postupom času dochádza k rozdeleniu rolí vo výskume a vývoji (VaV) medzi firmy a univerzity, kedy sa univerzity stali producentom nových technológií, ktoré firmy následne upravovali do komerčnej podoby. Uvedení autori dodávajú, že od vzdelávacej funkcie sa odvíja ďalšia *tradičná funkcia univerzít*, ktorou je *univerzita ako lokálne centrum spoločenského diania a myšlienkového vývoja*. Sústreďenie intelektuálnych elít viedlo k tomu, že to boli univerzity a ich blízke okolie, kde sa formovali mnohé pôvodne avantgardné myšlienkové prúdy, ktoré ovplyvňovali spoločenský vývoj. Napriek tomu, že je zdôrazňovaná predovšetkým úloha univerzít ako tvorcov a poskytovateľov technológií, univerzity naďalej plnia svoju tradičnú vzdelávaciu funkciu. Sú tak hlavným zdrojom kreatívneho talentu, a to nielen produkciou vysokoškolsky vzdelanej populácie, ale tiež tým, že samotné týmto *kreatívnym talentom* disponujú prostredníctvom svojich akademických pracovníkov. Význam talentov v modernej ekonomike nespočíva len v ponukovej strane inovácií, kedy je kreatívny talent využívaný k inovačnej tvorbe. Stále významnejším sa javí dopyt po inováciách, ktorý je významným stimulom inovačnej tvorby. Dôležitou funkciou univerzít je tiež schopnosť objavovať kreatívne talenty vo svojom okolí.

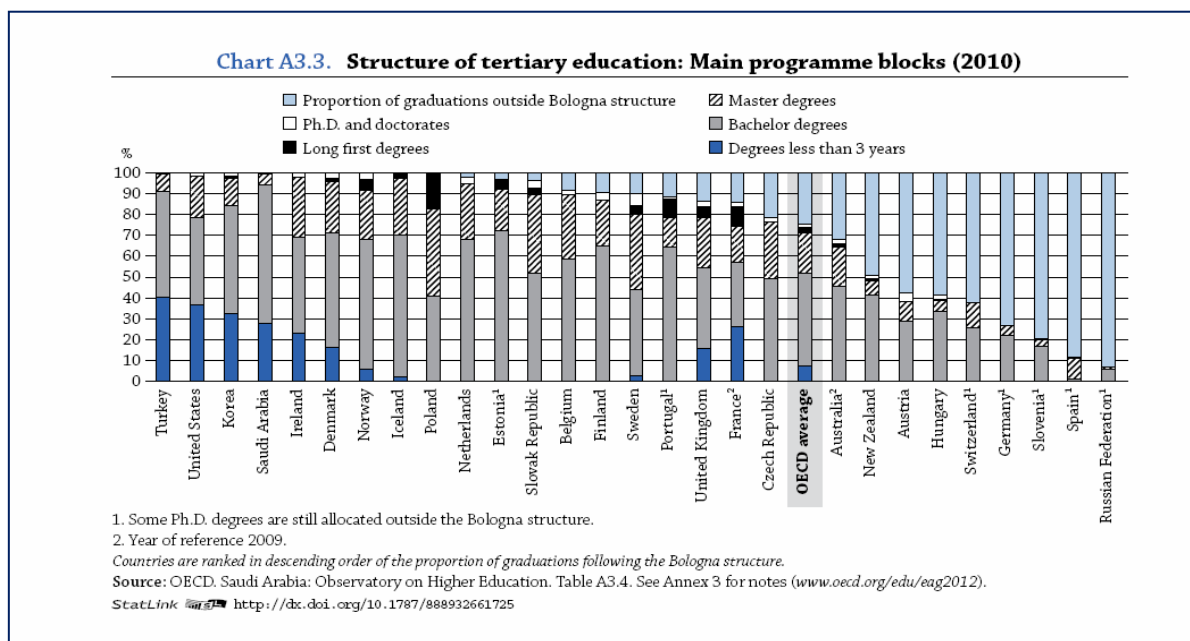
Zmeny vo svetovej ekonomike (v súvislosti s nástupom tzv. novej ekonomiky) čiastočne mení postavenie univerzít. V niektorých nových odvetviach dochádza k rýchlejšej *komerčializácii* prevratných technológií bez potreby existencie rozsiahlych firemných vedecko-výskumných kapacít. Dôležité je skôr okamžité využitie objavov výskumu uskutočňovaného na akademickej pôde. Vzniká tak značné množstvo malých (start-up) firiem, ktoré sa mnohokrát vytvorili priamo z univerzitných výskumných laboratórií. Rola univerzít ako subjektov, ktoré šíria a využívajú znalosti, sa tak znásobila. Univerzity sa tiež do značnej miery začínajú viac správať ako podnikateľské subjekty. Prekonanie lineárneho modelu inovácií neznamená potlačenie role univerzít v inovačnom procese. Sieťové modely, ktoré vychádzajú najmä z konceptu *národných inovačných systémov* (NIS), považujú *univerzity za významného inštitucionálneho aktéra*. Kľúčové je predovšetkým prepojenie univerzít s ďalšími aktérmi NIS. Väzby medzi inštitucionálnymi sektormi zdôrazňuje *model Triple Helix*. Vyššie uvedené funkcie univerzít možno zlúčiť do jednej: univerzity vytvárajú nové znalosti, ktoré prenášajú do praxe, či už ich poskytnutím podnikovému sektoru (vo forme výstupov základného výskumu) alebo priamo prostredníctvom spin-off firiem. S nástupom novej paradigmy otvorenej inovácie rastie význam univerzít ako aktérov priamo zapojených do inovačných procesov firiem. Toky znalostí, ku ktorým dochádza medzi firmami, ich dodávateľmi, zákazníkmi, konkurentmi a vedecko-výskumnými inštitúciami, majú často neformálnu podobu. Platí to práve pre vzájomné vzťahy univerzít a firiem.

4. Vybrané problémy v oblasti terciárneho vzdelávania

Naliehavosť a význam venovať pozornosť *kvalite a výsledkom v oblasti TV* vyniká na pozadí *efektívnosti investícií do vzdelania*: dlhodobý vplyv jedného roka vzdelávania na

výkonnosť ekonomiky predstavuje napr. v OECD všeobecne 3 – 6 %. Analýza faktorov ekonomického rastu ukázala, že minimálne polovičný nárast HDP na osobu zaznamenaný vo väčšine krajín OECD v rokoch 1994 – 2004 je dôsledkom rastu produktivity práce. Použitie ukazovateľa gramotnosti ako mera dľa ľudského kapitálu ukazuje, že krajina, ktorá dokáže dosiahnuť gramotnosť o 1 % vyššiu ako je medzinárodný priemer, dosiahne úroveň produktivity práce o 2,5 % a HDP na osobu o 1,5 % vyššiu ako ostatné krajiny. Z hľadiska jednotlivca môže investícia do získania univerzitného diplomu predstavovať každoročnú návratnosť vo výške 22,6 % (vypočítanú porovnaním budúcich zárobkov a nákladov jednotlivca n štúdium), pričom podľa údajov OECD všetky krajiny vykazujú návratnosť viac ako 8 %. Takáto investícia má aj významné nepriame výhody: ide napríklad o priaznivú kauzálnu súvislosť medzi dosiahnutím vyššieho vzdelania a lepším fyzickým a duševným zdravím.⁴

Dlhodobu pretrvávajúcimi oblasťami, ktoré sú predmetom kritiky stavu a vývoja v oblasti TV nielen na Slovensku, ale i v ďalších tranzitívnych ekonomikách sa v kontexte témy tohto príspevku dajú zhrnúť do týchto skupín: 1. obmedzená schopnosť vysokých škôl pružne reagovať na zmeny na trhu práce a na kvalifikačné potreby zamestnávateľov, 2. nerovnováha v právomociach a zodpovednosti správnych rád, manažmentu a akademických senátov vysokých škôl, 3. nevyhovujúce podmienky pre spoluprácu vysokých škôl s aplikačnou sférou a ďalšími subjektmi, 4. neschopnosť vysokých škôl s aplikačnou sférou spolupracovať, 5. celkový rozvoj TV a výskumu realizovaného na vysokých školách nie je v súlade so strategickými potrebami regiónov a národných ekonomik (ak také stratégie vôbec existujú) a že výskum uskutočňovaný na vysokých školách nemá svetovú úroveň.

Obrázok 5 Štruktúra terciárneho vzdelávania: Hlavné programové bloky

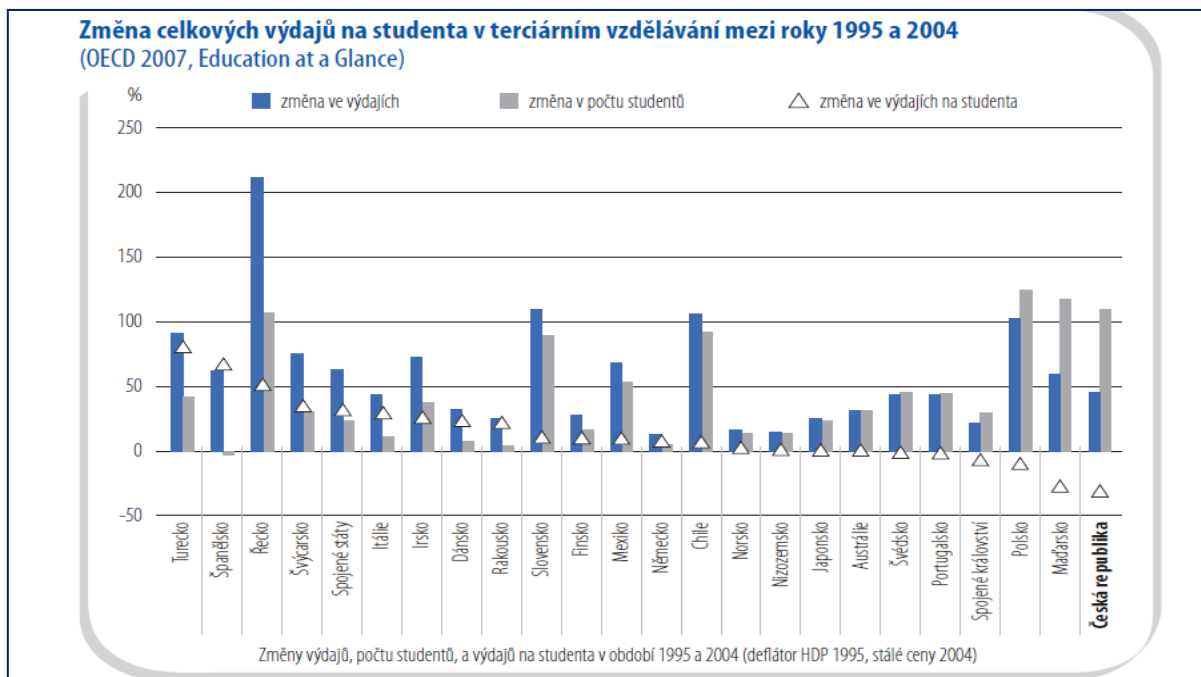
Zdroj: www.oecd.org/edu/eag2012

Existuje pritom mnoho ďalších rizík a problémových oblastí. Medzi poskytovateľmi vzdelávania sa zvyšuje konkurencia a dopyt sa stáva náročnejším. Rozpočtové obmedzenia na verejné výdavky, vrátane vzdelávania, sa v strednodobom horizonte príliš nezmenia, globálna

⁴ Bližšie pozri: KUZMIŠIN, P. – KUZMIŠINOVÁ, V. a kol. 2008. *Konkurencieschopnosť a regionálny rozvoj*. Košice : Technická univerzita, Ekonomická fakulta. ISBN 978-80-553-0111-2.

Ekonomická fakulta Katedra ekonomických teórií TU v Košiciach
projekt KEGA č. 035TUKE-4/2012
Vybudovanie multimediálnej učebne na podporu dištančných foriem vzdelávania v oblasti
klúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti

konkurencia o vysoko kvalifikovaných absolventov a akademických pracovníkov sa pritom bude skôr zvyšovať. Nové generácie študentov sa budú viac zaujímať o väzbu medzi štúdiom a jeho relevanciou pre trh práce. Celoživotné vzdelávanie bude klásť vyššie nároky na formu i obsah vzdelávacej ponuky. Reakcia celého systému i jednotlivých univerzít na tieto výzvy by nemala ohroziť spoločenskú a kultúrnu rolu univerzít a príliš ju podriaďiť sfére politiky a úzkym zamestnávateľským záujmom. Naplnenie požiadaviek zamestnávateľov je možné len v *diverzifikovanom systéme*. Dlhodobým cieľom celého systému však musí byť *kvalita znalostí a zručností absolventov* vo všeobecnom zmysle. Naopak, účelová príprava absolventov priamo podľa požiadaviek jednotlivých partnerov by mala byť realizovaná inštitúciami (alebo ich organizačnými zložkami) úzko profesijne prepojenými s partnermi, a to najlepšie v prieniku s celoživotným vzdelávaním.

Obrázok 6 Zmeny vo výdavkoch, počtoch študentov a výdavkov na študenta v období rokov 1995 a 2004 (deflátor HDP, stále ceny 2004).

Zdroj: *Bílá kniha terciárního vzdělávání*. Praha : MŠMT, 2009, s. 42. ISBN 978- 80-254-4519-8.

7. Zníženie významu výskumnej úlohy univerzít okrem straty prínosov zo synergie výučby a výskumu by spôsobilo aj vznik bariér spolupráce medzi vysokoškolským a podnikovým sektorom.

8. V poslednom období sa zvyšuje tlak na konkretizáciu prínosov univerzitného sektoru pre technickú zmenu, inovácie a tým i dlhodobú ekonomickú výkonnosť. Predovšetkým v uvedenom kontexte je zdôrazňovaný význam väzieb medzi univerzitami a podnikmi.

9. Vo všetkých tranzitívnych krajinách vykazujú štatistiky nízky podiel podnikových zdrojov na financovaní VaV na VŠ. Spravidla tento jav kontrastuje s vysokým podielom podnikov na VaV vládnych inštitúcií. *Spolupráca univerzít a firiem* je sledovaná aj v rámci inovačného zisťovania (CIS), ktoré umožňuje porovnať postavenie univerzít a ďalších potenciálnych partnerov v inovačnom procese podľa ich významu pre firmy. Pozícia univerzít ako spolupracujúcich partnerov je pomerne nízka, najmä pre malé a stredné firmy.

10. Postupujúca globalizácia sa odráža vo väčšej *medzinárodnej mobilite študentov*. Najvyšší nárast v tomto smere z tranzitívnych ekonomík má Česká republika (viac než trojnásobné zvýšenie počtu zahraničných študentov).

11. Inštitúcie TV sa môžu stať kreatívnym centrom celých územných oblastí. Ide o praktickú schopnosť univerzít naplniť tzv. tretiu rolu univerzít, čo závisí najmä na schopnosti využiť kreatívny talent. Uvedené je ovplyvnené *absorpčnou schopnosťou* štátov a predovšetkým regiónov.

12. Cieľovým stavom kvality terciárneho vzdelávania je stabilizácia otvoreného systému autonómnych inštitúcií TV a výskumu a vývoja. Aby systém fungoval efektívnejšie ako dnes, je potrebné zároveň zabezpečiť: (i) akademické slobody a akademickú autonómiu, (ii) otvorenosť inštitúcií terciárneho vzdelávania voči externým spoločenským záujmom, (iii) transparentné prostredie, kde sú viditeľné výsledky (úspechy i neúspechy) činností jednotlivých škôl, (iv) zdravú konkurenciu medzi školami.

Literatúra

- [1] *Bílá kniha terciárního vzdělávání*. Praha : MŠMT, 2009, s. 15. ISBN 978-80-254-4519-8.
- [2] *Educational Attainment in the United States*: 2009. Dostupné na: <https://www.census.gov/prod/2012pubs/p20-566.pdf>
- [3] KADEŘÁBKOVÁ, A., BENEŠ, M. 2007. Význam znalostního sektoru pro konkurenceschopnost. In *Working Paper 9/2007*. Praha : CES VSEM. ISSN: 1801-2728.
- [4] KADEŘÁBKOVÁ, A., BENEŠ, M. 2008. Produktivita znalostních sektorů In *Bulletin CES VŠEM*. Vydání 10 / ročník 2008 / 28.5.2008. ISSN 1801-1578.
- [5] Kolektiv CES VŠEM, NOZV NVF: *Konkurenční schopnost České republiky 2010: Vývoj hlavních indikátorů*. Praha: Linde 2010, s.162. ISBN 978-80-7201-826-0.
- [6] KUZMIŠIN, P. – KUZMIŠINOVÁ, V. a kol. 2008. *Konkurenceschopnost a regionální rozvoj*. Košice : Technická univerzita, Ekonomická fakulta. ISBN 978-80-553-0111-2.
- [7] OECD 2012. *Education at a Glance 2012: OECD Indicators*, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2012-en>
- [8] SHULTZ, T. 1972. *Human Capital: Policy Issues and Research Opportunities*, Human Resources, Fiftieth Anniversary Colloquium VI. New York.

[9] US Bureau of the Census. *Current Population Reports*. Serie P-60. N 92, s.22.

2 KLÚČOVÉ KOMPETENCIE POTREBNÉ PRE PODNIKANIE A TVORBA DOTAZNÍKOV PRE ŠTUDENTOV A PODNIKATEĽOV

Daniela Petriková, Alena Tartal'ová

Abstrakt

Získavanie vzdelania v oblasti podnikateľských kompetencií je v súčasnosti znova veľmi aktuálnou témou, nakoľko situácia v oblasti zamestnateľnosti nie je veľmi priaznivá. Podnikanie je možnou alternatívou získania zamestnania, a preto je vzdelávanie v tejto oblasti čoraz častejšie diskutovanou témou nielen v odborných podnikateľských kruhoch, ale aj na akademickej pôde. Prepojenie medzi praxou a vzdelávaním poskytovaným na stredných a vysokých školách v SR predstavuje pomerne veľký problém. Len veľmi pomaly sa do už zabehnutých učebných osnov dostávajú nové prístupy k rozvoju klúčových kompetencií uplatniteľných nielen v bežnom živote, ale aj v podnikateľskej činnosti. Cieľom príspevku je poukázať na východiskové body problematiky riešenej v projekte Katedry ekonomických teórií EkF TUKE, ktorými sú klúčové kompetencie a dotazníkový prieskum k problematike zručností potrebných pre podnikanie.

Abstract

Obtaining experience in the field of entrepreneurial skills is a very hot topic again. The situation of employability is not very good. Entrepreneurship is an alternative to employment. Entrepreneurship education is a frequent topic of discussion not only in professional business area, as well as in academic area. Experience and education provided at secondary and higher education in Slovakia is quite a big problem. New approaches to the development of key competencies applicable not only in everyday life but also in business get into the current curriculum very slow. The aim of this paper is to point out problems solved starting points in the project of the Department of economic theories EkF TUKE - key competences and a questionnaire survey on the issue of skills needed for business.

Kľúčové slová

klúčové kompetencie, podnikateľské prostredie, podnikateľské subjekty, dotazníkový prieskum

Key words

key competences, business environment, business, questionnaire survey

Úvod

S rýchlými zmenami v každodennom živote človeka sa spája nevyhnutnosť získavania nových zručností a skúseností v mnohých oblastiach tak pracovného, ako aj súkromného života. Ešte nedávno bola pre úspech v práci, ale aj v bežnom živote, dôležitá najmä schopnosť dobre spolupracovať, komunikovať s inými ľuďmi, avšak hlavne mať dostatočne kvalitné odborné znalosti. V dnešnom svete však už profesijné zručnosti nestačia. Na význame získavajú schopnosti a postoje jednotlivca spojené s kreativitou a inovatívnosťou. Dôležitá je najmä pripravenosť pre kvalitu života, ktorá môže byť zvyšovaná rozvíjaním klúčových kompetencií. Aj preto sa klúčové kompetencie dostávajú do centra pozornosti všetkých, ktorí chcú prispôbiť vzdelávací systém (nielen) potrebám trhu práce. Význam rozvíjania klúčových kompetencií vedie k príprave rôznych vzdelávacích programov a kurzov vo formálnom, neformálnom, ako aj v informálnom vzdelávaní a zlepšuje tak, okrem iného, možnosti zamestnateľnosti jednotlivcov.

vzdelávanie s dôrazom na opatrenia pre nezamestnaných a neaktívnych jedincov. Nasledovalo vypracovanie spoločnej správy Európskej rady Komisie „Vzdelávanie a odborná príprava 2010“, ktorá bola prijatá v roku 2004 a podporila myšlienku zaistenia možnosti celoživotného vzdelávania tak, aby boli všetci obyvatelia vybavení potrebnými kompetenciami. Členským štátom bolo odporúčané, aby používali Európsky referenčný rámec „Kľúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie“ [6], ktorý stanovuje osem kľúčových kompetencií nasledovne:

1. komunikácia v materinskom jazyku,
2. komunikácia v cudzích jazykoch,
3. informačná a komunikačná technológia,
4. matematická gramotnosť a kompetencie v oblasti matematiky, prírodných a technických vied,
5. podnikavosť,
6. interpersonálne a občianske kompetencie,
7. osvojenie schopnosti učiť sa,
8. všeobecný kultúrny rozhľad.

Vyššie uvedené kľúčové kompetencie predstavujú navzájom prepojený komplex, ktorý by si mal osvojovať každý jedinec už od základného stupňa vzdelávania, a ktorý by mal byť následne ďalej rozvíjaný počas celého života, pričom základnou filozofiou kľúčových kompetencií je pripraviť človeka na celoživotné vzdelávanie. Pri vymedzení kľúčových kompetencií vychádzali odborníci z troch priorít:

1. osobné naplnenie a rozvoj jedinca v priebehu celého života,
2. aktívne občianstvo a zapojenie sa do spoločnosti a
3. zamestnateľnosť jedinca. [2, s. 88]

V ročnom prieskume rastu (RPR) na rok 2012, ktorý vytyčuje, čo Európska komisia považuje v nasledujúcich 12 mesiacoch za priority EÚ z hľadiska hospodárskej a rozpočtovej politiky a reforiem s cieľom podporiť rast a zamestnanosť v zmysle stratégie Európa 2020 sa zdôrazňuje, že stratégia Európa 2020 musí byť súčasne zameraná (okrem iného) na reformné opatrenia s krátkodobým efektom rastu a na vytvorenie správneho strednodobého modelu rastu. Zdôrazňuje, že systémy vzdelávania a odbornej prípravy sa musia zmodernizovať tak, aby sa posilnila ich účinnosť a kvalita a aby sa podporilo získavanie a prehlbovanie zručností a kompetencií potrebných na to, aby uspeli na trhu práce. V RPR na rok 2012 sa zároveň požaduje, aby sa osobitná pozornosť venovala mladým ľuďom, ktorí patria do skupín najviac postihnutých krízou. [7]

V súčasnosti sa problematikou kompetencií a kľúčových kompetencií zaoberajú hlavne psychológovia, učitelia a odborníci na metodológiu výučby, nakoľko je zrejmé, že na to, aby došlo k efektívnemu osvojovaniu si kompetencií vo všeobecnosti, je potrebná najmä zásadná zmena obsahu a spôsobu akéhokoľvek vyučovania, ale aj samotných vyučovacích foriem, metód a stratégií, smerom k aktívnej spoluúčasti na interaktívnom vyučovaní a učení sa, ktoré je založené na zážitkoch a skúsenostiach a zároveň je prepojené so životom.

3. Dotazníkový prieskum

Pre naplnenie cieľov riešenia vedecko-výskumného projektu KEGA 035TUKE-4/2012 Katedry ekonomických teórií Ekonomickej fakulty (KET EkF) Technickej univerzity v Košiciach s názvom "Vybudovanie multimediálnej učebne na podporu dištančných foriem vzdelávania v oblasti kľúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti" sme zvolili ako jednu z metód riešenia dotazníkové prieskumy. Štatistické zisťovanie

Ekonomická fakulta Katedra ekonomických teórií TU v Košiciach
projekt KEGA č. 035TUKE-4/2012
Vybudovanie multimediálnej učebne na podporu dištančných foriem vzdelávania v oblasti
klúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti

Tabuľka 1 Zastúpenie podnikateľov v ZS podľa SK NACE rev2

SK NACE rev.2	základný súbor	v tom	
		živnostníci	podniky
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	4,68%	3,47%	1,21%
Priemysel spolu	14,03%	11,64%	2,39%
Ťažba a dobývanie	0,03%	0,00%	0,03%
Priemyselná výroba	13,68%	11,53%	2,15%
Dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu	0,08%	0,00%	0,08%
Dodávka vody; čistenie a odvod odpadových vôd, odpady a služby odstraňovania odpadov	0,23%	0,10%	0,13%
Stavebníctvo	17,37%	15,24%	2,13%
Veľkoobchod a maloobchod; oprava motorových vozidiel a motocyklov	23,96%	16,76%	7,20%
Doprava a skladovanie	2,74%	2,10%	0,65%
Ubytovacie a stravovacie služby	3,19%	2,33%	0,86%
Informácie a komunikácia	2,11%	1,42%	0,69%
Finančné a poisťovacie činnosti	0,85%	0,75%	0,10%
Činnosti v oblasti nehnuteľností	1,31%	0,28%	1,04%
Odborné, vedecké a technické činnosti	7,36%	5,13%	2,23%
Administratívne a podporné služby	2,75%	1,74%	1,01%
Verejná správa a obrana; povinné sociálne zabezpečenie	0,00%	0,00%	0,00%
Vzdelávanie	0,83%	0,66%	0,16%
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	1,23%	0,20%	1,04%
Umenie, zábava a rekreácia	0,57%	0,33%	0,24%
Ostatné činnosti	2,99%	2,81%	0,18%
Spolu	100,00%	76,49%	23,51%

Zdroj: vlastné výpočty podľa údajov Slovstat, ŠÚ SR

4. Štatistické metódy a očakávané výsledky

Popri vyhodnocovaní jednotlivých odpovedí na otázky z dotazníkov pomocou frekvenčných tabuliek a grafov použijeme pri vyhodnocovaní aj metódy štatistického testovania hypotéz. Celý proces vyhodnocovania dotazníkov realizujeme s využitím štatistického softvéru SPSS for Windows v. 18.

Vzhľadom na to, že väčšina otázok má charakter kategorického typu štatistických premenných, použijeme na testovanie v jednom súbore znamienkový test (napr.[10],[11],[12]) a na testovanie dvoch kvalitatívnych premenných chí-kvadrát test nezávislosti pre

kategorické premenné (napr. [12],[10],[11]). V dotazníkoch sa vyskytli aj otázky, ktoré majú kvantitatívny typ štatistickej premennej, a tak na testovanie rozdielov vo viac ako dvoch súboroch využijeme Kruskalov-Wallisov test a na testovanie rozdielov v dvoch súboroch Mannov-Whitneyov U-test (bude zároveň použitý ako posteriórny test ku Kruskalovmu-Wallisovmu testu) [12].

Chí-kvadrát test nezávislosti pre kategorické premenné je štatistickým testom, ktorý nachádza svoje uplatnenie v mnohých výskumných projektoch v mnohých vedných disciplínach. Na zvolenej hladine významnosti (spravidla 0,05; príp. 0,01) budeme testovať nulovú hypotézu o neexistencii závislosti medzi dvoma sledovanými znakmi (resp. o neexistencii rozdielov medzi prvkami štatistického súboru vzhľadom na zvolené dva znaky). Podstata testu spočíva v porovnávaní skutočne zistených (empirických) početností s teoretickými (očakávanými) početnosťami (teoretický prípad, kedy by za daných predpokladov rozdiely, resp. závislosť neexistovali). Ak rozdiel medzi empirickými a teoretickými početnosťami je štatisticky významný (vypočítaná hodnota testovacej charakteristiky je vyššia ako kritická hodnota), tvrdíme, že na zvolenej hladine významnosti sa nám podarilo nulovú hypotézu zamietnuť. Zamietnutím nulovej hypotézy tak možno predpokladať, že skutočne existuje závislosť medzi dvoma sledovanými štatistickými znakmi [11].

Testovaním budeme zisťovať rozdiely v názoroch vybranej vzorky študentov a podnikateľov vzhľadom na nasledovné znaky: typ univerzity, zvažovanie možnosti podnikania, oblasť podnikania, najvyššie dosiahnuté vzdelanie podnikateľa, právna forma podnikania, kraj, v ktorom sa nachádza firma, dôležitosť zručností potrebných na podnikanie a pod. Jedným z nevyhnutných predpokladov použitia testu je podmienka vzťahujúca sa na teoretické hodnoty, ktorých hodnota má byť väčšia ako 1 a maximálne v 20 percentách prípadov menšia ako 5. Táto podmienka by vo všetkých prípadoch splnená byť nemusela, v takom prípade bude nutné niektoré kategórie zlučovať.

Vzhľadom na to, že dotazníky budú vyhodnocované v prostredí programu SPSS for Windows v. 18, rozhodnutie o zamietnutí/nezamietnutí nulovej hypotézy uskutočníme na základe programom vypočítanej p-hodnoty, ktorou rozumieme pravdepodobnosť získania konkrétnej hodnoty testovacej štatistiky za predpokladu platnosti nulovej hypotézy (Hudec, 2004). Pod p-hodnotou si možno predstaviť pravdepodobnosť, že výsledok (skutočný stav – závery vyplývajúce z odpovedí zaznamenaných v dotazníku) bude spôsobený náhodou. Vyžadujeme tak, aby táto hodnota bola čo najnižšia (nižšia ako zvolená hladina významnosti), čo vedie k zamietnutiu nulovej hypotézy a následnému predpokladu o existencii rozdielov medzi prvkami výberu vzhľadom na sledované štatistické znaky (napríklad, že dôležitosť zručností je rozdielne vnímaná v Košickom a Prešovskom kraji, resp. existuje závislosť medzi tým, ako podnikatelia vnímajú dôležitosť zručností v závislosti od kraja ich sídla).

Znamienkový test na testovanie v jednom súbore (resp. tzv. binomický test) je jeden z najjednoduchších neparametrických štatistických testov a patrí do skupiny tzv. presných testov. Na jeho použitie sa v praxi nevyžaduje splnenie takmer žiadnych predpokladov [13],[12]. Tento test však nemožno považovať za príliš silný štatistický test. Na zvolenej hladine významnosti budeme testovať nulovú hypotézu o tom, že absolútna početnosť odpovedí pred prostrednou kategóriou odpovede (v našom prípade hodnota „3“) je rovnaká ako absolútna početnosť odpovedí za prostrednou kategóriou (tzn. absolútna početnosť súčtu odpovedí „1“ a „2“ je rovnaká ako absolútna početnosť súčtu odpovedí „4“ a „5“). Test vychádza z binomického rozdelenia pravdepodobnosti s všetkých odpovedí respondentov budú predstavovať kategórie „1“ a „2“ a zvyšných 50% odpovedí bude tvoriť kategórie „4“ a „5“). Ak rozdiel medzi hodnotami vľavo od prostrednej

- iné, uveďte:.....

7. V akom odvetví Vaša firma podniká?

- poľnohospodárstvo, lesníctvo, rybolov
- potravinársky priemysel
- textilný priemysel
- drevospracujúci priemysel
- papierenský priemysel
- hutnícky priemysel
- strojársky priemysel
- stavebníctvo
- veľkoobchod, maloobchod, oprava motorových vozidiel a motocyklov
- doprava, skladovanie, pošta a telekomunikácie
- ubytovacie a stravovacie služby
- informácie a komunikácia (IKT)
- finančné a poisťovacie činnosti
- činnosti v oblasti nehnuteľností
- odborné, vedecké a technické činnosti
- administratívne a podporné služby
- vzdelávanie
- zdravotníctvo, sociálna pomoc
- umenie, zábava a rekreácia
- kaderníctvo, masáže služby, nechťový dizajn, kozmetika a pod.
- iné, uveďte:.....

8. Ktoré z nižšie uvedených zručností, resp. schopností sú podľa Vás pre podnikanie dôležité? Môžete uviesť viaceré odpovedi, pri uvedení odpovede označte dôležitosť zručnosti v rozpätí

	Q	D	M	P	H	Q	ã	L	D	ã	G	{	Q	H	ã	L	W	R	V	"
	dôležitosť																			
■ poznanie základov ekonomickej teórie	1	2	3	4	5															
poznanie základných právnych predpisov	1	2	3	4	5															
komunikácia s rôznymi úradmi a inštitúciami	1	2	3	4	5															
orientácia v cenotvorbe	1	2	3	4	5															
vypracovanie podnikateľského a finančného plánu	1	2	3	4	5															
interpretácia finančnej analýzy podniku	1	2	3	4	5															
odhadnutie rizika a jeho vplyvu na podnikanie	1	2	3	4	5															
poznanie základov účtovníctva	1	2	3	4	5															
práca s informačno-komunikačnými technológiami	1	2	3	4	5															
poznanie ekonomickej administratívy	1	2	3	4	5															
riadenie zamestnancov	1	2	3	4	5															
archivácia dokumentov	1	2	3	4	5															
zhodnotenie vlastných schopností na podnikanie	1	2	3	4	5															
verbálna a neverbálna komunikácia	1	2	3	4	5															
vytrvalosť	1	2	3	4	5															
zodpovednosť	1	2	3	4	5															
sebadôvera	1	2	3	4	5															
odolnosť voči stresu	1	2	3	4	5															
zvládanie časového manažmentu	1	2	3	4	5															

15. Ste ochotná / ochotný prijať študentov na odbornú neplatenú prax počas ich štúdia?

- áno
- nie

16. Máte záujem zamestnať práve skončených absolventov vysokoškolského štúdia?

- áno
- nie

17. Spolupracujete s niektorými z uvedených inštitúcií pri realizácii podnikania?

Môžete uviesť viaceré odpovedí:

- Regionálne vzdelávacie centrum
- Krajská rozvojová agentúra
- Slovenská obchodná a priemyselná komora (SOPK)
- Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu (SARIO)
- Slovenská záručná a rozvojová banka(SZRB)
- Košický samosprávny kraj
- Prešovský samosprávny kraj
- Mestský úrad v mieste podnikania
- Obvodný úrad v mieste podnikania, odbor živnostenského podnikania
- Združenie podnikateľov Slovenska (ZPS)
- Republiková únia zamestnávateľov (RÚZ)
- Asociácia zamestnávateľských zväzov a združení (AZZZ)
- Slovenský živnostenský zväz (SŽZ)
- Živnostenské spoločenstvo (ŽS)
- Slovenská živnostenská komora (SŽK)
- Regionálna rozvojová agentúra (RRA)
- Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR)
- Regionálny úrad verejného zdravotníctva (RÚVZ)
- Akadémia vzdelávania (AV)
- Podnikateľský inkubátor
- Odborné a odvetvové združenia, stavovské organizácie a pod.
- Univerzita, vysoká škola, uveďte ktorá:.....

18. Čo z nižšie uvedeného predstavuje podľa Vás najväčšie prekážky v podnikaní?

Môžete vybrať viaceré možnosti a priradiť prekážke v podnikaní číslo podľa nasledovnej škály: 1 = veľmi nízka, 2 = nízka, 3 = stredná, 4 = vysoká

korupcia	1	2	3	4
vymožiteľnosť práva cez súdy	1	2	3	4
nestabilita a nejednoznačnosť zákonov	1	2	3	4
odvodové zaťaženie	1	2	3	4
fungovanie verejného obstarávania	1	2	3	4
politická nestabilita/ neistota	1	2	3	4
poplatkové zaťaženie	1	2	3	4
financovanie	1	2	3	4
obmedzenosť vstupu na trh/ iné protikonkurenčné praktiky	1	2	3	4

- áno
- nie

10. Mali by ste záujem zúčastniť sa kurzu zameraného na získanie zručností na podnikanie?

- áno, aj počas vysokoškolského štúdia
- áno, ale až po skončení vysokoškolského štúdia
- nie

11. Čo je podľa Vás úspechom v podnikaní?

.....

12. Myslíte si, že ste dostatočne pripravený/ pripravená pre súčasný trh práce?

- áno
- nie

13. Aké zručnosti, resp. schopnosti pokladáte za nedostatočné? Uved'te ich:

1. .... 2. ....

14. Plánujete bezprostredne po skončení vysokej školy zostať v regióne východného Slovenska?

- áno
- nie
- neviem

15. Čo z nižšie uvedeného predstavuje podľa Vás najväčšie prekážky v podnikaní?

Môžete vybrať viacero možností a priradiť prekážke v podnikaní číslo podľa nasledovnej škály: 1 = veľmi nízka, 2 = nízka, 3 = stredná, 4 = vysoká

korupcia	1	2	3	4
vymožiteľnosť práva cez súdy	1	2	3	4
nestabilita a nejednoznačnosť zákonov	1	2	3	4
odvodové zaťaženie	1	2	3	4
fungovanie verejného obstarávania	1	2	3	4
politická nestabilita/ neistota	1	2	3	4
poplatkové zaťaženie	1	2	3	4
financovanie	1	2	3	4
obmedzenosť vstupu na trh/ iné protikonkurenčné praktiky	1	2	3	4
daňové zaťaženie	1	2	3	4
pracovná sila a jej kvalita	1	2	3	4
infraštruktúra	1	2	3	4
organizovaný zločin, vydieranie	1	2	3	4
koncentrácia na Bratislavu	1	2	3	4
pôda – rozdrobené a nevysporiadané vlastníctvo	1	2	3	4

Ďakujeme za vyplnenie dotazníka, odpoveď bola zaznamenaná.

edukácie, nevyhnutné na zaistenie svojho podniku po stránke technickej, ekonomickej, legislatívnej a sociálno-psychologickej. Musí pritom pochopiteľne aj výrazne zvýšiť svoju výkonnosť, zlepšiť kvalitu práce, schopnosť vystupovania a prezentácie svojej osobnosti. Mnoho ľudí sa stáva SRGQLNDWH P, prípadne Q, Y, Q, S, P do podnikania spojený so značným nadšením, avšak na druhej strane s veľmi nízkou kompetenciou, či odbornou erudovanosťou. Naivný podnikateľ má väčšinou nedostatočné vedomosti v mnohých oblastiach, bez ktorých sa podnikanie nezaobíde. Zvyčajne nemá potrebný prehľad o základných predpisoch a zákonných ustanoveniach, ktoré iba za pochodu objavuje. Ťažko sa vyrovnáva s nevyhnutnosťou zvládnuť účtovníctvo, neorientuje sa v otázke daní, má problémy s poznaním zákonitostí trhu, nie je schopný primerane odhadovať svoje šance na realizáciu vyrobeného alebo predávaného tovaru, zle odhaduje zákazníkov, dodávateľov aj vlastných pracovníkov, ekonomické a manažérske zázemie podnikania je pre neho oblasťou, v ktorej sa neorientuje profesionálne. Svoju nespôsobilosť na podnikanie si však navyiac mnohokrát ani nebýva schopný či ochotný pripustiť. Naivného podnikateľa by mala varovať skutočnosť, že sa mu veci nedaria tak, ako by si to predstavoval, prípadne že ho okrádajú vlastní zamestnanci, respektíve je nútený začínať stále odznova. Obvykle sa však zo svojich neúspechov nedokáže poučiť bez toho, aby si prípadne nechal poradiť od odborníkov. Prebieha z odboru do odboru a vrší na seba jeden neúspech za druhým, pohlcuje ho reťazec stresov, mnohokrát až do trpkého konca, ktorým býva finančný krach, alebo aj psychické zrútenie, či stavy mnohokrát somatizované rôznymi ochoreniami. V psychosomatickej medicíne nie sú stres a výrazná záťaž považované za priamu príčinu ochorenia, ale za faktory, ktoré pre vznik ochorenia vytvárajú vhodné podmienky. Tieto ochorenia predstavujú choroby, pri vzniku, rozvoji a liečenia ktorých, vedľa somatických faktorov, hrajú dôležitú rolu psychické stavy, emocionálne neurotické reakcie, frustračná úzkosť, dispozície a sociálne faktory.

Typickým opakom naivného podnikateľa je SRGQLNDWH G Ä E KYDIN H 3 obvykle o človeka, ktorý je veľmi dobre orientovaný v tom, čo je priamo v terajšej a prípadne aj budúcej situácii vývoja trhového hospodárstva možné a čo nie. Býva väčšinou smelý vo svojich odhadoch a tam, kde sám nestačí, hľadá celkom logicky spoluprácu s odborníkmi zvonku – s erudovanými účtovníkmi, daňovými poradcami, právnikmi a pod., prípadne ich začína priamo zamestnávať. Menej ho zaujíma vlastná činnosť získaných a prevádzkovaných podnikov. Tie mu majú predovšetkým zarábať. Orientuje sa preto na čo najrýchlejšie získanie personálu, ktorý by ich prevádzku zaistil a okamžite sa ponáhľa „dobývať“ ďalšie územia“. Potešením a základným spôsobom sebarealizácie mu nie je práca, ale pregradovanie, niekedy aj špekulácia. Najviac ho zaujíma narábanie s kapitálom a jeho zvyšovanie. Tomuto cieľu podriadiť aj svoje ostatné aktivity. Ak dokáže nespustiť celkom zo zreteľa chod budovaných podnikov a nezameria sa hlavne na bezohľadné využívanie svojich pracovníkov, stáva sa úspešným. V opačnom prípade býva niekedy zaskočený tým, že sa záležitosti vždy nevyvíjajú podľa jeho predstáv a očakávaní. Potom sa podnikov, ktoré ho „už“ nezaujímajú, za čo najvýhodnejších podmienok zbavuje, spravidla bez ohľadu na akékoľvek sociálne dopady na ľudí s ktorými spolupracoval. Ako zamestnávateľ býva mnohokrát neprimerane náročný, vyžaduje neúmerne vysoké výkony. Súčasne však býva tiež málo sociálne citlivý – je zjavne neochotný primerane finančne ohodnotiť svojich pracovníkov. Tam, kde je to nepostihnuteľné, využíva nedostatky legislatívy, aby si zaistil maximálny prospech. Za hranice zákonnosti pritom vo väčšej miere neskĺzava. Možno aj vďaka tomu, že v niektorých bodoch je jurisdikcia zhovievavá.

Inak je to u ďalšieho typu, s ktorým sa stretávame medzi podnikateľmi. Predstavuje ho po GQLNDM ~ FL -ÄS RSHYRGGDQW, „dynamický“ a zastúpený viac, než by

sme si priali. Miernejším variantom tohto typu býva nepoctivec, ktorý mohol prípadne pôvodne začínať s čistými úmyslami, zviedlo ho však z cesty to, že v oblasti zákonov a predpisov mnohé inštitúcie v spoločnosti zďaleka nefungujú tak, ako by mali. Klasický podvodník však od začiatku celkom bez zábran nakupuje tovar na úver, ktorý ani nemieni splácať, mnohokrát pracuje bez problémov s ukradnutými dokumentmi, falšuje podpisy, pričom obratne využíva dôverčivosť iných. Stále hľadá cestu ako využiť nedostatky v legislatívne, ako mať z existujúcich medzier nezákonný prospech. Záleží mu len na vlastnom zisku a dosahuje ho za každú cenu, začínajúc nekvalitnou prácou a predajom nekvalitného tovaru a končiac vyloženými podvodmi voči dodávateľom, zákazníkom aj vlastným pracovníkom. Mnohí z podnikateľov tohto typu sú pritom natoľko schopní a šikovní, že dokážu byť so svojim protizákonným konaním aj dlhodobo úspešní, hlavne ak sú skutočne „schopní všetkého“. Tí najbystrejší z tejto skupiny podnikateľov po čase vyložene nezákonné postupy obmedzujú a získaný kapitál, obvykle označovaný ako „špinavé peniaze“, investujú už spôsobom spoločensky a legálne prijateľným. Zostávajú však navždy nevyspytateľnými a zákernými obchodnými partnermi.

Podnikateľ, ktorému ide skutočne a plnohodnotné podnikanie je **S R G Q L N D W H**
Ä S U R I H V D R Y Q I O vstupuje na trh tovaru alebo služieb preto, lebo chce svoju sebarealizáciu primerane spojiť s uspokojovaním potrieb menej alebo viac špecifikovaného okruhu ľudí, pričom považuje za samozrejmé, že mu spočiatku pribudne veľa práce a ubudne osobného voľna, prípadne aj dovolení a voľných dní. Ráta aj s tým, že investovaný kapitál, prípadne získaný úver, mu neprinesie vysoké zisky okamžite. Nechce byť predsa úspešný len jednorazovo, ale trvalo. Jeho záujmom nie je „predať“, ale „predávať“. Považuje za nevyhnutné zaistiť vysokú kvalitu svojich výrobkov alebo služieb a pokiaľ ide o sortiment, lokalitu pôsobenia, cenu, dobre si vyberať dodávateľov a spolupracovníkov, prípadne, pokiaľ je to možné, aj klientov. K profesionalite v podnikaní patrí však aj potrebné evidenčné, dokumentačné a archivačné zázemie, vytvorené s využitím výpočtovej techniky, ako aj stála optimalizácia každodennej prevádzky. Pre skutočného podnikateľa je preto samozrejmosťou, že spolupracuje s odborníkmi, a to ako pokiaľ ide o oblasť bezprostredného vytvárania vecného, ekonomického a legislatívneho zázemia, tak aj tam, kde musí jednať s ľuďmi – s dodávateľmi a klientmi, najviac však so svojimi spolupracovníkmi. Kým teda človek radostne zvolá „Super, som podnikateľ!“, mal by si najskôr urobiť poctivú a dôkladnú inventúru svojich predpokladov a možností. Inak sa mu celá vec môže veľmi ľahko vymknúť z rúk a namiesto úvodného hrdého zvolania zostanú len rozpaky alebo v niektorých prípadoch iba oči pre plač, mnohokrát hlavne rodiny podnikateľa.

3. Predpoklady úspešného podnikania

Aby si človek vedel poradiť so všetkými požiadavkami ktoré súčasná doba prináša, v oblasti podnikania jedinec by musel byť skutočne omniopotentný. Z psychologického hľadiska nemusíme to samozrejme brať doslova i keď sme potomkami ideológie, že všetko si môžeme a dokážeme urobiť sami, nehľadiac na profesionalitu, ktorá bola prezentovaná západným štýlom života. Koniec koncov, doba nás presviedča, že nedokážeme predsa všetko zvládať sami, nie sme obrazne povedané 5 v 1, a realita nás presviedča, že mnohé dôležité záležitosti v podnikaní je potrebné zveriť odborníkom. Rozhodne by sme však nemali začať podnikat' bez určitých osobnostných schopností a vlastností, ďalej bez vyššej hladiny sebadôvery a vysokej motivácie vo vlastné schopnosti.

Schopnosti v psychologickej literatúre sú najčastejšie ponímané ako tie vlastnosti osobnosti, ktoré sú predpokladom k úspešnému vykonávaniu určitých činností. So schopnosťami veľmi

4.2 Verbálna komunikácia

Človek komunikuje vo svojom spoločenskom prostredí už tým, že existuje. Ľudí oslovuje svojím bytím. Človek sa prihovára iným výzorom, výrazom, svojím vzhlľadom, svojou rečou, pohybmi, oblečením, správaním a hodnotením iných. Prenos vzájomných informácií sa uskutočňuje pomocou znakových systémov. Systém znakových jazykových symbolov sa používa vo verbálnej komunikácii (z lat. verbum – slovo), ktorá predstavuje najuniverzálnejší prostriedok výmeny informácií, ktorý je produktom ľudskej kultúry. Verbálna komunikácia spočíva v rôznorodosti ponímania znakov a ich významov pre adresáta i odosielateľa. Jazykový znak - slovo je výnimočné tým, že pre každého môže mať iný obsah. To je dôsledok skutočnosti, že slovo má súčasne dva významy - je nositeľom „významu“ a „zmyslu“. Význam predstavuje lexikálnu definíciu slova s konvenčným obsahom slova - denotatívny vecný jazyk. Zmysel predstavuje emocionálny, vlastný len nám samotným, osobný, konotatívny význam, ktorý sa týka širšieho rozsahu myšlienok, citov, predstáv, podmienených osobnou skúsenosťou. Táto skutočnosť môže spôsobovať odlišnosti v chápaní a interpretovaní tej istej informácie, čo býva zdrojom rôznych medziľudských nedorozumení. V podnikateľskom prostredí každý komunikujúci podnikateľ si musí tieto skutočnosti ozrejmiť, nakoľko mu budú nápomocné v kultivovanej interpretácii svojich cieľov.

4.3 Nonverbálna komunikácia

Napriek tomu, že sa to zdá dosť nepravdepodobné, reč ľudského tela a zvuk hlasu zavážia v komunikácii viac než slová. Termín nonverbálna komunikácia pochádza z lat. slova non verbum, čo znamená mimo, bez slov. Aspekty nonverbálnej komunikácie boli systematicky skúmané až začiatkom šesťdesiatych rokov v USA a postupne sa začali aplikovať aj v našich podmienkach. Mnohí psychológovia sa vzácnne zhodujú v názore, že to, čo vnímame „verbálnym kanálom“, sú tzv. holé fakty, avšak „nonverbálny kanál“ prenáša to, čo vytvára obraz „**duše**“. Mnohí psychológovia sa prikláňajú k názoru, že asi 7% informácií získavame verbálne - slovami, 38% získavame vokálne (tón hlasu, sila, intonácia) a 55% nonverbálne - rečou tela, svojím výzorom a výrazom. Na základe výskumov zdôrazňujú fakt, že reč tela je jednoducho získanou, a zároveň aj vrodenu schopnosťou jedinca. Reč tela prezrádza viac ako tisíce slov! Dôležitosť nonverbálnej komunikácie si uvedomíme v prípadoch, ak nás niekto degraduje, urazí, posmieva sa nám, alebo ak sa dostaneme do cudzieho kultúrneho prostredia, kde nepoznáme zmysel jednotlivých prejavov. Aj keď dnes je ešte ťažké merať rozdiely v množstve informácií zhromažďovaných očami a ušami, určitú predstavu o ich relatívnej dôležitosti je možné získať porovnaním rozmerov optických a sluchových nervov spájajúcich ich s mozgom. Očné nervy obsahujú 18x viac neurónov ako nervy sluchové, čo svedčí o tom, že majú potenciú viesť 18x viac informácií. Z ontogenetického hľadiska dochádza k nonverbálnej komunikácii skôr ako k verbálnej. Kým dieťa vysloví prvé slovo, telom vysielala množstvo správ, ktoré majú dešifrujúci komunikačný význam. V psychologickú a lingvistickej literatúre existuje viacero klasifikácií nonverbálnej komunikácie. Pokúsime sa ich zhrnúť v takejto podobe:

1. mimika (výrazy tváre)
2. gestika (pohyby rúk, hlavy)
3. proxemika (oddialenie, priblíženie)
4. haptika (dotyky)
5. posturika (fyzické postoje)
6. optika (pohľady očí)
7. kinetika (pohyby v priestore)

použitia IKT a schopnosti učiť sa. Manuál pre užívateľov má viac ako 800 strán a manuál metódy má viac ako 200 strán. V rámci manuálov boli hľadané metódou analýzy textu také zložky, ktoré vyjadrovali potrebu uplatniť danú kompetenciu. Nevýhodou hľadania uvedeného súladu je istá miera subjektivity posúdenia prienikov medzi zručnosťami a vybraným nástrojom modelovania. Tento limitujúci faktor skúmania bol zvažovaný odstrániť skúmaním textu prostredníctvom softwaru R (tm package) [3, 4, 5]. S využitím funkcií napr.: nájdenie častých pojmov alebo vytvorenie tzv. mraku slov, slovnej hmly (word cloud). Týmto by mohlo byť poukázané na mieru súladu nástroja s kompetenciami. Následne by boli zvolené kritické hodnoty ako podnet pre vzdelávanie. Zvolený súbor však odolal pokusom o importovanie (pdftotext, pdfinfo alebo poppler). To bol dôvod pre použitie najjednoduchších metód analýzy textu (konkrétne: časť II), neskôr boli analyzované tri skúsenosti užívateľov zverejnené na web-stránke nástroja ADONIS.

1.1 Použitie zručnosti IKT s vybraným nástrojom modelovania

Prvá poznámka pri hľadaní súladu v rámci zručnosti IKT bola, že podstatou IKT je modelovanie samotné. Preto bol očakávaný veľký prienik a teda aj súlad v tejto skupine zručností s nástrojom modelovania. Za medzník pri zosúladení tejto kompetencie bolo možné označiť tzv. UML – Unified Modelling Language existujúci od roku 1997 a vyvinutý k spojeniu, zosúladeniu objektovo-orientovaného programovania a kompetencie IKT pri modelovaní podnikateľských procesov. UML je prítomné vo vybranom nástroji modelovania. UML má dva pohľady na model: statický a dynamický.

V zvolenom texte boli počítané výskyty slov typických pre zručnosti IKT: inštaluj (install 2x), zotrieť (class 3x), nastaviť (set 2x).

Záverom tejto časti zhrnieme podnety pre vzdelávanie: Pre návody býva obvyklé použitie slov, ktorých výskyt bol počítaný. Čo početnosť nezachytáva je kontext, v ktorom boli slová uložené. Tento kontext bol strohý, technický stručný a vecný. Je teda zručnosťou IKT byť schopný čítať tieto návody a rozumieť takýmto textom. Predpokladá sa ovládanie základnej slovnej zásoby tejto témy.

1.2 Schopnosť učiť sa a súlad s vybraným nástrojom modelovania

Pri hľadaní súladu v rámci schopnosti učiť sa bolo nutné špecifikovať spôsob hodnotenia súladu. Vzhľadom nato, že schopnosť učiť sa je zároveň výsledkom procesu modelovania, bol očakávaný prienik tejto schopnosti aj pri používaní nástroja modelovania. Hneď v prvom kroku používania modelovacieho nástroja musí užívateľ rozlíšiť aký typ modelu bude používať. V ďalšom kroku užívateľ musí začať používať symboly pre zjednodušenie reality, čo vyžaduje kombinovať predstavivosť a obrazotvornosť. Zároveň musí užívateľ mať schopnosť transformovať realitu do modelu, čo jednoznačne núti k nepretržitému učeniu sa.

V zvolenom texte boli počítané výskyty slov typických pre schopnosť učiť sa: odvolávajú sa na (referring to 0, zatiaľ čo v celom texte sa vyskytuje početne), na základe (based on 1x), pomôcť (help 1x).

Záverom tejto časti zhrnieme podnety pre vzdelávanie: Je zvyčajné, že manuály majú za cieľ naučiť, preto vo vybranom texte sa vyskytujú jazykové prostriedky typické v náučnej literatúre. Navyše modeluje sa tiež s cieľom zistiť nové skutočnosti, teda naučiť sa alebo správnejšie poznať, rozpoznať. V týchto dvoch slovesách bol výrazný rozdiel poznať ako statická vlastnosť a rozpoznať ako dynamická schopnosť. Poznanie je základom a rozpoznanie je nadstavbou. Neustále rozpoznanie môže byť pre jedinca náročné, a tak

Obrázok 4: Slovný mrak používateľa – B - po odstránení najčastejších slov
Zdroj: upravené podľa User story. Adonis. [online]. [cit. 20.11.2012] Dostupné na:
<<http://www.adonis-community.com>>

Porovnanie výsledkov pre slovný mrak za užívateľa C, B a A, bolo učené spolu s analýzou textu o skúsenostiach C.

Pri užívatelovi C sa objavili slová ako konzultácie, integrovať, prakticky, organizácia, klienti, objekty, dostupnosť, budovanie, mapy, rozhádzané, nepotrebná, práca (obrázok 5). Po odstránení najpočetnejších slov (početnosť v rozsahu 180-250) sa pozornosť obrátila na slová: pracovné, prostredie, integruje, postupné, atribúty, dovoľuje, fakty, dokumentovať, aktíva, dôležité, asociácie, rady, učenie, intuícia, čas. (obrázok 6). Z nadhľadu považoval užívateľ C za pomerne významné, že nástroj je praktický, dostupný pre integrovanie rozhádzaných objektov, pre organizovanie klientov a podobne. V druhej vrstve slovného mraku bolo rozšírené vnímanie na pomoc v podobe rád prostredníctvom dôležitých asociácií, ktoré atribúty dovolili dokumentovať, čiže potvrdili fakty.

V porovnaní s užívatelom A a B užívateľ C tiež nezdôraznil zapojenie IT, tak ako B. Všetci traja užívatelia sa zhodli v dosiahnutí cieľa a učení sa, podobne ako bolo vyššie popísané v zmysle slovies: poznať a rozpoznať. Pre užívateľa A bolo výhodou, že nástroj mu pomohol vnímať detaily a užívateľ B chválil iniciáciu a komunikáciu ako pozitíva plynúce z použitia nástroja a užívateľ C považoval za prvoradú praktickosť pri konzultáciách s klientmi a praktickosť v integrovaní množstva faktov.

Obrázok 5: Slovný mrak používateľa - C
Zdroj: upravené podľa User story. Adonis. [online]. [cit. 20.11.2012] Dostupné na:
<<http://www.adonis-community.com>>

5 INFORMAČNO-KOMUNIKAČNÉ TECHNOLOGIE AKO NÁSTROJ NA ZEFEKTÍVNIENIE PROCESNÉHO RIADENIA PODNIKU

Daniela Palaščáková

Abstrakt

Procesné riadenie v podniku býva v znalostnej ekonomike podporované programovými, technologickými a inovatívnymi riešeniami. Príspevok popisuje stratégiu zvyšovania výkonnosti procesov v podniku prostredníctvom informačných systémov (IS) a informačno-komunikačných technológií (IKT). Hlavným cieľom bolo poukázať na oblasť IKT, ich potrebu pre podnik, trendy, prínosy, využitie a najmä význam efektívnosti z ich využitia. Snahou bolo zhromaždiť poznatky v sledovanej oblasti a napomôcť manažérom rôznych organizácií lepšie pristupovať k ich zavádzaniu a inováciám, aby priniesli čo najväčšiu konkurenčnú výhodu a čo najefektívnejší prínos. V závere príspevok prináša zhrnutie niektorých výraznejších poznatkov získaných v priebehu riešenia projektu KEGA s názvom „Vybudovanie multimedialnej učebne na podporu dištančných foriem vzdelávania v oblasti kľúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti.“ a registračným číslom projektu 035TUKE-4/2012.

Abstract

Process management in company is in the knowledge economy supported by programming, technology and innovative solutions. This paper describes the strategy for improving the performance of business processes through information systems (IS) and information and communication technology (ICT). The main goal was to show the area of ICT, the need of it for business, trends, benefits, usage and in particular the importance of efficiency in their usage. The aim was to put the knowledge of this study area together and to help managers and various organizations for better access to their deployment and innovation in order to achieve the greatest competitive advantage and the most effective benefits. At the end of the paper there is summary of some of the more important things learned during the solving of the project KEGA titled "Building of a multimedia classrooms in order to support the distance forms of education in the area of the core competencies with an emphasis on entrepreneurial skills." And registration number of the project 035TUKE-4/2012.

Kľúčové slová

informačné systémy, informačno-komunikačné technológie, kompetencie, modelovanie, proces, podnik, riadenie, zručnosti

Key words

information systems, information and communication technologies, competencies, modeling, process, business, management, skills

Úvod

Obdobie súčasnej ekonomiky možno považovať za etapu, v ktorej sa používanie klasických metód a nástrojov riadenia v podniku stalo niečím bežným, obyčajným a častokrát aj neúčinným. Každý jeden podnik je vystavený zmenám okolia a tlaku konkurencie. Klasický spôsob riadenia činnosti podnikov, alebo projektov realizovaných podnikmi, neumožňuje a ani nie je garantom pre jeho trvale udržateľnú konkurencieschopnosť. Práve preto by sa podniky mali orientovať na efektívne procesné riadenie, ktoré spravidla predstavuje zásadné zmeny v systéme riadenia každej firmy. Je nevyhnutné, aby takýmto zmenám boli prispôsobené aj adekvátne metódy, o ktorých sa stručne hovorí ako o „metódach

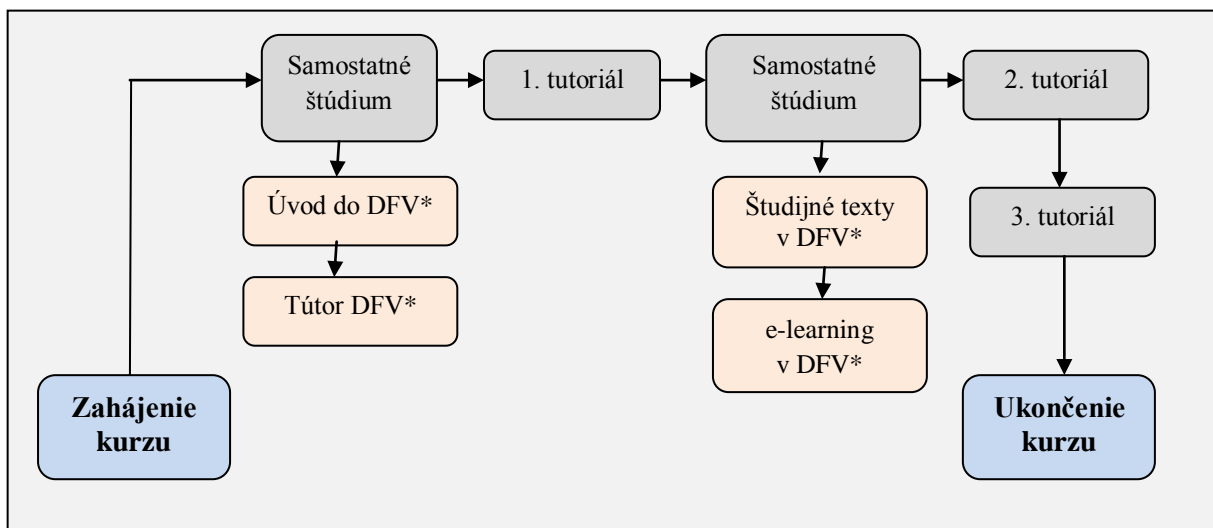

Ekonomická fakulta Katedra ekonomických teórií TU v Košiciach
projekt KEGA č. 035TUKE-4/2012
Vybudovanie multimediálnej učebne na podporu dištančných foriem vzdelávania v oblasti
kľúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti

priebeh dištančného vzdelávania približuje schéma na obrázku 1. Súhrn úloh, ktoré sú náplňou jednotlivých etáp štúdia sú uvedené v tabuľke 1.

*DFV – dištančná forma vzdelávania

Obrázok 1 Schéma priebehu dištančných foriem vzdelávania (DFV)

Zdroj: [5] vlastné spracovanie

Tabuľka 1 Úlohy jednotlivých etáp DFV

Vstupný seminár	Samostatné štúdium	Tutoriály	Samostatné štúdium	Záverečný seminár
<ul style="list-style-type: none"> t ciele štúdia, t štruktúra a obsah kurzu, t ako študovať, t úvod do tematiky, t zoznámenie sa s tútormi, konzultantmi a študujúcimi. 	štúdium materiálov a pomôcok, písomné práce, konzultácie.	spravidla nepovinné stretnutia študujúcich s tútorom, laboratórne cvičenia, skupinová práca, odborné diskusie, zodpovedanie dotazov.	pokračovanie v štúdiu materiálov, vypracovanie ďalších zadaných prác, konzultácie.	opakovanie učiva, písomné testy, skúšky.

Zdroj: [5] vlastné spracovanie

Vo výučbe na vysokých školách (VŠ) sa osvedčila predovšetkým kombinovaná forma - prezenčná forma, doplnená elektronickým vzdelávaním (tzv. blended learning). Pre sprístupnenie e-learningu sa používalo označenie portál, v súčasnej dobe je viac výstižné označenie vzdelávacie prostredie. Mnohé školy majú na intranetových stránkach zriadené virtuálne univerzity, ktoré ponúkajú potrebné služby pokrývajúce tak nároky prístupu k e-portálom, čiže obsahujú vstupy k prostrediam typu LMS (Learning management system – k systémom na riadenie štúdia), ako aj sprístupnenie multimediálnych podpor.

Ide o softvérové produkty, ktoré ponúkajú automatickú podporu výučbového procesu integráciou: [6][7]

■ nástroja na tvorbu e-kurzov,

autorské nástroje na tvorbu audio/video sekvenčných lekcí, testov, úloh, oznamov, informácií o kurze, k dispozícii je kalendár výučby, manažér prenosu súborov, html editor,

podporu asynchrónnej komunikácie pomocou výmeny dokumentov, zasielania správ mailom a v rámci diskusných skupín,

podporu synchrónnej komunikácie vo virtuálnej učebni pomocou chatu,

- vyhľadávanie, záložky, klasifikačný hárok, manažérske nástroje (personálne úlohy a kalendár), atď.

Lektor po prihlásení sa do výučbového prostredia uLern vstupuje do systémového okna, kde sú k dispozícii tieto nástroje: [6] [9]

osobný kalendár, osobné úlohy, systémové oznamy, informácie o triedach, učiteľoch, študentov (menu Manažment),

kurzy, do ktorých je prihlásený (menu Kurzy),

študijné výsledky (menu Študijné výsledky),

e-mail a diskusné fóra (menu Komunikácie),

rôzne nastavenia systému a on-line tutoriáli (menu Nastavenia a Pomoc).

Okrem toho lektor má možnosť prístupu k modulom, a to: [6] [9]

1. *Modul Manažment – Inštruktori* - v tejto časti môžeme nájsť podľa abecedy usporiadaných všetkých inštruktorov, ktorí majú umožnený vstup do prostredia uLern.

2. *Tvorba kurzu* – kde je možné vytvoriť pre študentov kurz, no podmienkou je mať najprv vytvorený modul. Po jeho vytvorení ho naplníme učebnou látkou. Túto učebnú látku môžu tvoriť:

- t lekcie, ktoré môžu byť doplnené o audio a video sekvencie,
- t testy,
- t úlohy pre študentov.

Testy – slúžia na preverenie vedomostí žiakov, ktoré nadobudli vo vyučovacom procese. Testy sú rozdelené do troch kategórií: [9]

1. samohodnotiace,
2. priebežné,
3. záverečné.

Systém obsahuje aj automatické vyhodnocovanie otázok a odpovedí pre rýchlu spätnú väzbu so študentmi.

2.2 Multimediálne podporné nástroje

Doplňujúcim prvkom výučby sú multimediálne podporné nástroje, ktoré nahrádzajú alebo dopĺňajú absenciu učiteľa pri opakovaní preberaného učiva. Podľa Štoffovej a Štoffu (1999, s. 66): „*multimédiá umožňujú integrovanú prezentáciu informácií pomocou počítača na báze rôznych médií.*“ Informácie sú používateľovi sprostredkované v rôznych formách pomocou rôznych receptorov. Multimediálne spracovaný didaktický softvér využíva živšie a prítiahlivejšie formy spracovania učebnej látky pomocou animácie, textu, obrázkov, autentických fotografií, videosekvencií a iných. Každá z týchto častí môže byť sprevádzaná zvukom, buď hudbou alebo originálnym hovoreným slovom. Monitor počítača sa vplyvom činnosti študenta neustále mení, práca je dynamická a pôsobí na všetky zmysly učiaceho sa. Multimediálne a interaktívne učebné pomôcky zároveň vyžadujú od študentov, aby sa sami

rtpdump. Pri prihlásení sa do systému je potrebné zadať rtpName (meno účastníka konferencie) a rtpEmail (e-mail adresu). Tieto údaje slúžia pre identifikáciu účastníka na mítingu. Výsledkom spustenia tohto procesu je spustenie dvoch klientov - video klienta - VIC a audio klienta RAT, ktoré sú prenášané ako dva samostatné súbory, čím je objem prenášaných dát oveľa menší ako pri klasických videoprenosoch. [6][7][12]

Systém okrem videokonferencií umožňuje aj zdieľanie pracovnej plochy – obrazovky, čo sa využíva napr. pri spúšťaní prezentácií, ktoré tvoria súčasť odbornej prednášky, kolektívneho riešenia určitého problému formou diskusie, prípadne pri prezentácii didaktických postupov v procese výučby.

Výhodou systému VRVS je možnosť plánovania videokonferencií prostredníctvom kalendára akcií. Akcie je možné s predstihom naplánovať a oznámiť ich čas, miesto a konanie všetkým záujemcom. Vhodným prostriedkom pre plánovanie videokonferencií je tiež MS conferencing server alebo Live Communications Server 2003.

Vývoj v danej oblasti sa sústreďuje na návrh a implementáciu distribuovaného systému pre archiváciu existujúcich a budúcich videokonferenčných prenosov. Tieto záznamy sa potom budú ďalej uchovávať na jednom mieste (v archíve), z ktorého bude používateľom umožnené sa k nim kedykoľvek v budúcnosti vrátiť a opätovne využiť. Jednou z nevýhod systému je, že na prehrávanie a vysielanie audia a videa používa osobitné aplikácie.

Záver

Procesné riadenie môže naštartovať transformáciu celého podniku. Definovaním procesov dostanú zamestnanci jasný obraz o tom, čo je v podniku dobré a čo je treba zmeniť. Cieľom procesného modelovania v podniku by mala byť komplexná zmena v podniku s jednoznačným zámerom zvyšovať jeho výkonnostné parametre.

Vybudovať procesne riadený podnik nie je jednoduché. Zaviesť procesné riadenie vo firme nie je otázka jedného projektu, prípadne jedného mesiaca. Je to spôsob života v spoločnosti, ktorý si často krát vyžaduje úpravu filozofie podnikania, zmenu štýlu riadenia, zavedenie novej kultúry v spoločnosti založenú na tímovej práci a komunikácii, zmenu spôsobu práce, odmeňovania a motivácie pracovníkov.

Aby boli informácie pre podporu rozhodovania relevantné, musia byť poskytnuté v reálnom čase a v požadovanom formáte a to na úrovni strategickej, taktickej aj operačnej. Úspešné riadenie firiem organizácií nezaistí množstvo údajov, ale rýchlosť a presnosť, s akou sa manažérom darí z týchto údajov získavať kľúčové informácie pre riadenie podniku.

Strategický význam IKT v procesnom riadení teda nepominul, ale nie je ho možné naplniť rovnakými cestami ako v minulosti. Strategické výhody nemožno dosiahnuť iba nasadením určitej technológie. Predpokladom je unikátne a efektívne prepojenie IS a IKT s podnikateľským modelom, podnikovou kultúrou a podnikovými procesmi, ktoré podniku umožnia zvyšovať rýchlosť reakcie na významné udalosti, znižovať náklady, zvyšovať kvalitu alebo poskytovať nové produkty/služby zákazníkom. Budúce informatické projekty musia byť preto zamerané týmto smerom.

Z hľadiska trendov prináša trh IKT podnikom jednu pozitívnu a jednu negatívnu správu:

- [11] KUBIČKOVÁ, V. 2007. Úloha inovácií v dosahovaní konkurencieschopnosti podnikov.
In KUBIČKOVÁ, V., BENEŠOVÁ, D. *Inovácie v službách*. 1. vydanie. Bratislava:
Ekonom, 2007. 280 s. ISBN 978-80-225-2365-3.
- [12] www.vrvs.org

ukazovateľa. Na podnikovej úrovni rozoznávame aditívne, multiplikatívne a kombinované vzťahy. Zatiaľ čo vyčíslenie vplyvu pri aditívnych väzbách je relatívne jednoduché, pri multiplikatívnych väzbách môžeme na kvantifikáciu jednotlivých vplyvov využiť **metódu reťazovej substitúcie, logaritmickú metódu a funkcionálnu metódu. Postup finančnej analýzy**

Po zabezpečení údajovej základne možno pristúpiť k samotnej finančnej analýze, ktorá pozostáva z týchto piatich krokov [4].

1. Výpočet finančných pomerových ukazovateľov za analyzovaný podnik. Ide o ukazovatele, ktoré nám zachytávajú likviditu, zadlženosť, aktivitu, rentabilitu a trhovú hodnotu podniku.

- **Ukazovatele likvidity** vyjadrujú schopnosť podniku hrať svoje záväzky. Platí, že podnik, ktorý je finančne stabilný, je schopný hrať záväzky, naopak, podnik s finančnými ťažkosťami s tým má problémy. Do ukazovateľov likvidity vstupujú len majetkové súčasti speňažiteľné v krátkej dobe, zvyčajne do jedného roka, čiže najlikvidnejšie časti majetku. Majetok dlhodobo likvidný a nelikvidný sa nezohľadňuje. Pre vyššiu objektivizáciu výsledkov je možné z obežného majetku vylúčiť pohľadávky, ktorých úhrada je sporná a nepredajné zásoby. Vo všeobecnosti platí, že čím je hodnota týchto ukazovateľov vyššia, tým je vyššia pravdepodobnosť bezproblémového splácania bežných záväzkov, no zároveň môže byť signálom neproduktívneho využitia vynaložených prostriedkov. Nízke hodnoty znamenajú ohrozenie platobnej schopnosti.
- **Ukazovatele aktivity** vyjadrujú a kvantifikujú, nakoľko efektívne podnik hospodári so svojimi aktívami. Ak ich má viac ako je účelné, vznikajú zbytočné náklady a tým sa znižuje zisk, ak ich má málo, prichádza o tržby, ktoré by mohol získať. Ukazovatele aktivity môžu byť vyjadrené ako doby obratu, t.j. doby viazanosti (v dňoch) finančných prostriedkov v príslušnej majetkovej podobe. Hodnota týchto ukazovateľov by mala mať klesajúcu tendenciu. Inou možnosťou konštrukcie ukazovateľov aktivity je vyjadrenie počtu obrátok za zvolený časový interval (najčastejšie rok). Zvýšenie počtu obrátok za inak nezmenených podmienok znamená lepšie využitie majetku.
- **Ukazovatele zadlženosti** monitorujú štruktúru finančných zdrojov podniku. Vyjadrujú a kvantifikujú rozsah použitia cudzieho a vlastného kapitálu na financovanie potrieb podniku. Vysoký podiel cudzích zdrojov znamená neistotu pre veriteľov. Vysoký podiel vlastných zdrojov robí podnik síce stabilným a nezávislým, no vo všeobecnosti platí, že vlastný kapitál je „drahší“ ako cudzí. Určiť optimálnu zadlženosť a optimálnu finančnú štruktúru je náročná úloha finančného riadenia. Za optimálnu finančnú štruktúru možno považovať taký pomer finančných zdrojov, ktorý predstavuje minimalizáciu nákladov spojených s obstaraním a používaním celkového kapitálu v podniku. Pri skúmaní finančnej štruktúry je potrebné rešpektovať zlaté bilančné pravidlo, ktoré hovorí, že neobežný majetok by mal byť financovaný z dlhodobého kapitálu, obežný majetok z krátkodobého kapitálu a zlaté pravidlo financovania, podľa ktorého zdroje financovania by nemali mať kratšie trvanie ako tá časť majetku, ktorú financujú.
- **Ukazovatele rentability** vyjadrujú výnosnosť podnikového úsilia. Konfrontujú výsledok podnikovej činnosti s údajom, ktorý najčastejšie vyjadruje objem vloženého kapitálu alebo objem podnikovej činnosti. Medzi ukazovateľmi rentability existujú intenzívne väzby, ktoré možno využiť pri analýze faktorov determinujúcich úroveň rentability.

- [8] ZALAI, K. a KOL. 2007. *Finančno-ekonomická analýza podniku*. Piate doplnené vydanie. Bratislava : Sprint, 2007. 357 s. ISBN 978-80-89085-7.

na trhu nejako nepredvídateľne a že bude mať neopodstatnené sťažnosti. [3] To umožní trhom a podnikom dostatočne sa pripraviť a vytvára to stabilnejšie prostredie, ktoré nie je ekonomickým ohrozením ani pre jednu zo zúčastnených strán. Na druhej strane, je väčšia pravdepodobnosť, že takto vzdelaný človek prijme potrebné kroky na to, aby riadil riziko, do ktorého pri svojich operáciách vstupuje. Všetky tieto faktory tak môžu viesť k efektívnejšiemu sektoru finančných služieb a potenciálne aj k zníženým nákladom finančnej regulácie a menšej potrebe finančného dohľadu.

V tomto bode sa zhodujú tak americkí, ako aj európski finanční odborníci a pedagógovia. Aby bolo možné rozvíjať efektívne akúkoľvek ekonomickú činnosť v krajine, je potrebné, aby obyvateľstvo dosiahlo vyššiu úroveň finančnej gramotnosti.

1.1 PISA 2012 v praxi

Pre lepšiu ilustráciu, aký druh vzdelávania by mal umožniť zvýšiť finančnú gramotnosť, uvedieme niekoľko príkladov, ktoré boli vypracované ako súčasť programu PISA 2012. Príklady sú aplikované síce pre rodinné financie, ale sú veľmi dobre využiteľné aj pre malé podniky a pre živnostníkov.

1.1.1 Chyba banky – finančný podvod

Predpokladajme, že náš občan Karol má vedený svoj účet v banke ZemBanka. Dnes dostal od svojej banky e-mail v tomto znení:

Milý zákazník ZemBanky,

Na serveri ZemBanky sa vyskytol problém a detaily Vášho internetového konta boli nenávratne stratené. Výsledkom je, že nemáte prístup do Internet bankingu. Ešte závažnejším dôsledkom je, že Váš účet viac nie je bezpečným.

Prosím, kliknite na dole uvedenú linku a riadte sa poskytnutými inštrukciami, aby ste obnovili svoje konto.

Budete požiadaní, aby ste poskytli svoje osobné údaje pre vytvorenie svojho internetového prístupu

<https://ZemBank.com/>

Otázkou pre študentov je, aké odporúčanie by dali pánovi Karolovi a teda aká by mala byť jeho reakcia, pokiaľ majú na výber nasledujúce možnosti reakcie. Pri každej z nich je potrebné odpovedať Áno alebo Nie:

Tabuľka 1 Možné reakcie klienta banky – Chyba banky

Reakcia	Je to dobrá rada pre pána Karola?
Odpovedať na tento e-mail a poskytnúť svoje detaily o internetovom prístupe.	Áno/Nie
Kontaktovať svoju banku a opýtať na e-mailovú správu.	Áno/Nie
Pokiaľ je uvedený link rovnaký, ako je oficiálny link banky pána Karola, tak kliknúť na daný link a splniť inštrukcie.	Áno/Nie

Zdroj: PISA 2012, pp. 22

Úloha je zameraná na oblasť, ktorá sa v čoraz väčšej miere stáva neoddeliteľnou súčasťou bežného života a o to viac aj súčasťou bežného podnikateľského života. V tejto oblasti však môžu byť jednotliví účastníci vystavení finančným podvodom. CHYBA BANKY má za úlohu zistiť, či študenti vedia, ako sa majú v tejto situácii zachovať, aké majú prijať opatrenia. Majú na mail tohto charakteru zareagovať. Musia posúdiť prezentované možnosti a rozlíšiť, že jedine druhá reakcia môže byť považovaná za správnu. Ako uvádzajú autori PISA 2012, pri pilotnom testovaní len niečo viac ako 40% testovaných získalo za tento problém plný počet bodov. [3]

1.1.2 Akcie – analýza finančnej informácie

Úloha tohto typu je zameraná na spracovanie a vyhodnotenie získanej finančnej informácie a následnú reakciu študenta. Zadanie znie: Predpokladajme, že pán Karol sleduje vývoj nasledujúcej akcie. Na obrázku 1 je vyobrazený vývoj hodnoty danej akcie na trhu v priebehu po sebe idúcich 12 mesiacov.

Obrázok 1 Vývoj akcií ROCKY STAR v priebehu jedného roka
Zdroj: spracované autorkou

Úloha pre študenta je v tom, aby uviedol, či nasledujúce tvrdenie o tomto grafe je pravdivé, alebo nie. Tvrdenia sú dve:

Tabuľka 2 Tvrdenia – analýza finančnej informácie

Tvrdenie	Je tvrdenie správne alebo nie je?
Najlepším mesiacom pre nákup akcií bol Júl.	Pravda/Nepravda
Cena akcií vzrástla v priebehu roka približne o 50%.	Pravda/Nepravda

Zdroj: PISA 2012, pp.24

Úloha má tak dve časti. Od študenta sa vyžaduje analyzovať finančnú informáciu vo finančnom kontexte zohľadnením vývoja ceny sledovanej akcie. Prvé tvrdenie je zamerané na jeho schopnosť porozumieť, že najvýhodnejšie je nakupovať akcie vtedy, ak je ich cena najnižšia (čo je v našom prípade v Júli). Druhé tvrdenie má za úlohu preveriť, či študenti korektne identifikujú nárast v cene akcie a kalkulujú percentuálnu zmenu ceny akcie v čase. Pri pilotnom testovaní odpovedalo na obidve tvrdenia správne (prvé – Pravda, druhé – Nepravda) len niečo nad polovicu študentov. [3]

1.1.3 Nová ponuka – ohodnotenie finančného problému

Tento problém sa zameriava na rozpoznanie a zostavenie finančného odôvodnenia a na vysvetlenie vykreslené vďaka finančným znalostiam ich aplikácii v špecifickom kontexte. To zahŕňa v sebe také kognitívne aktivity ako sú vysvetľovanie, posudzovanie a zovšeobecňovanie. Zároveň musí študent zapojiť aj kritické myslenie, pretože musí vychádzať zo znalostí, logiky a realistického odôvodnenia, ktoré bude dávať zmysel a musí vytvoriť predstavu o probléme súvisiacom s financiami. Informácie potrebné na vyriešenie takéhoto problému môžu byť súčasťou zadania, ale aj napriek tomu je potrebné, aby študent spojil takto získané informácie so svojimi znalosťami a skúsenosťami. Problém je definovaný nasledovne:

Pani Anna si od spoločnosti KoloMany Finance zobrala úver vo výške 8 000 zemov. Ročná úroková miera tohto úveru je 15%. Každý mesiac spláca 150 zemov. Po jednom roku pani Anna ešte stále dlží 7 400 zemov.

Iná finančná inštitúcia MoreMany ponúka pani Anne pôžičku v hodnote 10 000 zemov s ročnou úrokovou mierou v hodnote 13%. Mesačne by splácala rovnako 150 zemov, ako to bolo doteraz.

Študenti majú odpovedať na otázku: **Uved'te, aké je finančné negatívum spojené s tým, ak by pani Anna ponuku od spoločnosti MoreMany prijala.**

Problém NOVÁ PONUKA núti študentov k reakcii a súčasne k ohodnoteniu dôsledkov zmeny úveru s nastavenými pravidlami na iný úver, ktorého podmienky sú odlišné. Takýto problém predstavuje v súčasnosti bežnú realitu, s ktorou sa stretávajú nielen domácnosti, ale veľmi často aj podnikatelia. Lákavé ponuky rôznych finančných inštitúcií vedú k okamžitým a nie vždy dostatočne ekonomicky podloženým rozhodnutiam. Príklad má

- [3] PISA 2012. *Pisa 2012 financial literacy assessment framework*. [online]. [cit. 3.12.2012]. Dostupné na: <http://www.oecd.org/pisa/pisaproducts/46962580.pdf>
- [4] BERNHEIM, D., GARRETT, D., & MAKI, D. 2001. Education and saving: The long-term effects of high school financial curriculum mandates. In *Journal of Public Economics*, 85, 435-565.
- [5] COLE, S., SAMPSON, T., & ZIA, B. 2010. Prices or Knowledge? What Drives Demand for Financial Services in Emerging Markets? HBS Working Papers 09-11, forthcoming In *The Journal of Finance*.
- [6] HASTINGS, J., & TEJEDA-ASHTON, L. 2008. Financial Literacy, Information, and Demand Elasticity: Survey and Experimental Evidence from Mexico. In *NBER Working Paper*, 14538.
- [7] LUSARDI, A., & MITCHELL, O. S. 2011. Financial Literacy and Planning: Implications for Retirement Wellbeing. In A. Lusardi & O. S. Mitchell (Eds.), *Financial Literacy: Implications for Retirement Security and the Financial Marketplace*: Oxford University Press.
- [8] YOONG, J. 2011. Financial Illiteracy and Stock Market Participation: Evidence from the RAND American Life Panel. In A. Lusardi & O. S. Mitchell (Eds.), *Financial Literacy: Implications for Retirement Security and the Financial Marketplace*: Oxford University Press.
- [9] GERARDI, K., GOETTE, L., & MEIER, S. 2010. Financial Literacy and Subprime Mortgage Delinquency: Evidence from a Survey Matched to Administrative Data. In *Federal Reserve Bank of Atlanta, 2010-10*.
- [10] MOORE, D. 2003. *Survey of Financial Literacy in Washington State: Knowledge, Behavior, Attitudes, and Experiences*: Social and Economic Sciences Research Center, Washington State University.
- [11] SSMSP 12. *Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2011*, Národná agentúra pre rozvoj MSP, Bratislava, 2012 http://www.nadsme.sk/files/stav_msp_2011.pdf
- [12] SSMSP 11. *Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2010*, Národná agentúra pre rozvoj MSP, Bratislava, 2011 http://www.nadsme.sk/files/stav_msp_2010-fin.pdf
- [13] SSMSP 09. *Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2009*, Národná agentúra pre rozvoj MSP, Bratislava, 2010 http://www.nadsme.sk/files/stav_msp_2009_1.pdf
- [14] SSMSP 08. *Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2008*, Národná agentúra pre rozvoj MSP, Bratislava, 2008
- [15] NADSME 2012. *Slovenskí podnikatelia sa do pôžičiek nehrnú*. [online]. [cit. 27.11.2012]. Dostupné na: <http://www.nadsme.sk/sk/content/slovenski-podnikatelia-sa-do-poziciiek-nehrnu>
- [16] NADSMEa 2012. *Prístup malých a stredných podnikov k finančným zdrojom*. [online]. [cit. 3.12.2012]. Dostupné na: http://www.nadsme.sk/files/pristup_msp_k_fin_zdrojom.pdf

- - prístup malých a stredných podnikov k informačnej spoločnosti;
- - školenia pre malé a stredné podniky;
- - podnikanie;
- - remeslá a malé podniky;
- - obchod.

V súlade s logikou jednotného trhu bez vnútorných hraníc by aj úprava podnikov mala vychádzať zo súboru jednotných pravidiel. Na jednotnom trhu bez vnútorných hraníc je dôležité, aby opatrenia v prospech MSP boli založené na jednotnej definícii MSP. V správe predloženej Rade v roku 1992 na žiadosť Rady „priemyslu“, ktorá sa konala dňa 28. mája 1990, Komisia navrhla, aby sa zamedzilo množenie definícií malých a stredných podnikov používaných na úrovni Spoločenstva. Odporúčanie Komisie 96/280/ES z 3. apríla o **definícii malých a stredných podnikov** sa zakladalo na myšlienke, že existencia rozdielnych definícií na úrovni Spoločenstva a na národnej úrovni by mohla viesť k rozporom. V roku 1996 Komisia prijala 6. mája 2003 nové odporúčanie², aby zohľadnila hospodársky vývoj od roku 1996 Účinnosť nadobudlo 1. januára 2005 a vzťahuje sa na všetky politiky, programy a opatrenia, ktoré Komisia uskutočňuje pre MSP. [2]

V roku 1999 publikovaná Správa Komisie Rade, Európskemu parlamentu, Hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov „O spoločnej akcii s členskými štátmi v oblasti podnikovej politiky“ [1].

Na zasadnutí Európskej rady vo Feire v júni 2000 uznali najvyšší predstavitelia štátov a vlád Európskej únie dôležitosť MSP schválením (X U y S V N H M F K D **podniky**. S U H P D V). V apríli 2002 bola charta schválená kandidátskymi krajinami, následne krajinami Západného Balkánu v júni 2003. Celkovo sa v súčasnosti na procese charty zúčastňuje 34 krajín. Charta uvádza, čo musia členské štáty a Komisia urobiť na zlepšenie prostredia pre malé podniky. Schválením charty sme sa zaviazali vo všetkých našich programových opatreniach "**myslieť v prvom rade v malom**". Charta sa stala základným kameňom politiky podnikania Európskej komisie a nástrojom, ktorý má členským štátom pomôcť zlepšiť ich výkonnosť. [3] Na Európskej rade v Barcelone v marci 2002 a na Európskej rade v Bruseli v marci 2003 zdôraznili najvyšší predstavitelia štátov a vlád potrebu, aby členské štáty urýchlili realizáciu charty a učili sa **na základe osvedčených postupov (najlepšej praxe)**. Komisia presadzuje tento proces učenia sa na základe osvedčených postupov prostredníctvom benchmarkingových projektov v spolupráci s členskými štátmi v oblastiach, ktorých sa charta týka. Schválením tejto charty – základného nástroja na podporu podnikania a konkurencieschopnosti v Európskej únii sa zúčastnené krajiny zaviazali, že budú prijímať opatrenia na podporu MSP v nasledovných oblastiach: [3]:

1. Vzdelávanie a odborná príprava na podnikateľstvo.
2. Lacnejší a rýchlejší začiatok podnikania.
3. Lepšia legislatíva a regulácia.
4. Dostupnosť zručností - usilovať o to, *aby školiace inštitúcie spolu s podnikovými školiacimi programami poskytovali primerané zručnosti prispôsobené potrebám malých podnikov ako aj celoživotné odborné vzdelávanie a poradenstvo.*
5. Zlepšenie online prístupu k informáciám.
6. Viac výhod vyplývajúcich z jednotného trhu.
7. Zdaňovanie a finančné otázky.
8. Posilnenie technologickej kapacity malých podnikov.
9. Úspešné modely elektronického podnikania a podpora špičkových malých podnikov.
10. Vytvorenie silnejšieho, efektívnejšieho zastúpenia záujmov malých podnikov na úrovni únie a na národnej úrovni.

Literatúra

- [1] EURÓPSKA KOMISIA 1999. *Report from the Commission to the Council, the European parliament, the Economic and social committee and the Committee of the regions on concerted action with the member states in the field of enterprise policy*. [online]. [cit. 10. 11. 2012]. Brussels, 1999. Dostupné na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/docs/conc-actions-99_en.pdf.
- [2] EUROPEAN UNION 1995-2012. *Malé a stredne veľké podniky (MSP). Čo je MSP?*. [online]. [cit. 15. 11. 2012]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/sme-definition/index_sk.htm
- [3] EURÓPSKA KOMISIA 2004. *Európska charta pre malé podniky*. [online]. Luxembourg: Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločností 2004. 15 s. [cit. 8.11.2012]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/charter/docs/charter_sk.pdf. isbn 92-894-7615-x.
- [4] EUROPEAN UNION 1998-2012 *Oznámenie Komisie „Realizácia Lisabonského programu Spoločenstva – Moderná politika MSP pre rast a zamestnanosť“* [KOM(2005) 551 v konečnom znení z 10.11.2005]. [online]. [cit. 24.11.2012] Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=com:2005:0551:fin:sk:pdf>
- [5] EUROPEAN UNION 1998-2012. *Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov „Najskôr myslieť v malom“* „Iniciatíva „Small Business Act“ pre Európu. [online]. [cit. 24.11.2012]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=com:2008:0394:fin:sk:html>
- [6] EURÓPSKA KOMISIA 2012. *Enterprise Europe Network* [online]. [cit. 24.11.2012]. Dostupné na: <http://www.enterprise-europe-network.sk/?about/1003>
- [7] EURÓPSKA KOMISIA 2012. *Small and medium-sized enterprises (SMEs) Small Business Act for Europe*. [online]. [cit. 29.11.2012] Dostupné na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/small-business-act/index_en.htm
- [8] NARMSP 2012. *Audit plnenia odporúčaní Zákona o malých podnikoch (SBA) v nadväznosti na aktualizáciu SBA z roku 2011*. [online]. [cit. 24.11.2012]. Dostupné na: http://www.nadsme.sk/files/audit_sba_2012.pdf
- [9] EURÓPSKA KOMISIA 2012. *Study on the Opportunities for the Internationalisation of SMEs: Business Support for EU SMEs Doing Business in Third Countries*. [online]. [cit. 24.11.2012]. Dostupné na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/market-access/enterprise-europe-network/intern_event_en.htm
- [10] EURÓPSKA KOMISIA 2012. *Small and medium sized enterprises in 2011: situations per EU Member State*. [online]. Brussels 2012. [cit. 28.10.2012]. Dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_memo-12-783_en.htm
- [11] PILKOVÁ, A. a kol., 2012 *Podnikanie na Slovensku: vysoká aktivita, nízke rozvojové aspirácie*. [online]. GEM Slovensko 2011. Fakulta managementu Univerzita Komenského v Bratislave 2012. [cit. 28.10. 2012] ISBN 978-80-223-2823-4. Dostupné na: http://www.nadsme.sk/files/GEM_Slovakia_2011.pdf.
- [12] EUROPEAN UNION 2010. *Internationalisation of European SMEs Final Report European Commission 2010* [online]. [cit. 24.11.2012]. Dostupné na:

**ČASŤ B: PRÍSPEVKY AUTOROV SPOLUPRACUJÚCICH
ORGANIZÁCIÍ A UNIVERZÍT**

UZHGOROD NATIONAL UNIVERSITY

**Institute of Regional Researches
National Academy of Science of Ukraine**

Regional State Administration of Transcarpathia

Ternopil National Economic University

9 NIEKTORÉ ASPEKTY RIEŠENIA RASTÚCEJ NEZAMESTNANOSTI Z POHLADU REGIONÁLNEJ SAMOSPRÁVY

Imrich Fülöp

Abstrakt

Vo všeobecnosti je vzdelanie považované za nástroj pre riešenie nezamestnanosti. Od doby, keď jediným legitímnym cieľom hospodárskej súťaže sa stala tvorba zisku, zmenilo sa aj poslanie vzdelania. Vzdelanie v súčasnosti slúži prevažne na zvyšovanie konkurencieschopnosti nadaných jedincov a prestáva byť zárukou na získanie zamestnania. Z tohto poznatku by bolo vhodné vychádzať aj pri riešení projektu „Vybudovanie multimediálnej učebne na podporu dištančných foriem vzdelávania v oblasti klúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti“.

Abstract

Education is generally seen as a tool to reduce the unemployment rate. Ever since making a profit has become the only true and lawful objective of the economic competition, the role of education has changed as well. Education today mostly helps to increase competition of the talented individuals and it no longer provides guaranteed access to employment. This fact should be taken into account while solving the project for Construction of Multimedia Classroom for Distance Learning.

Kľúčové slová:

vzdelanie, vzdelávanie, nezamestnanosť

Key words:

education, learning, unemployment

Úvod

Je nepopierateľným faktom, že nezamestnanosť v Košickom kraji má stále rastúcu tendenciu, bez ohľadu na hospodársky cyklus. Ak hľadáme reálne riešenie tohto zložitého problému, musíme sa často odosobniť od vžitých vzorov a predstáv podsúvanými nám najmä politickými reprezentáciami na rôznych úrovniach.

Jedným z takýchto podsúvaných vzorov vytrhnutých z kontextu je aj predpoklad, že vzdelávanie je nástrojom na vyriešenie väčšiny problémov v oblasti nezamestnanosti. To možno platilo niekedy v druhej polovici minulého storočia, najmä v období po druhej svetovej vojne, keď ekonomický cyklus zaznamenával permanentný rast a vzdelávanie využívala robotnícka trieda ako výťah do strednej vrstvy. Vzdelanie vtedy skutočne pomáhalo zvýšiť spoločenský status a získať lepšie zamestnanie. Ako vedľajší účinok spôsobilo vzdelanie aj zánik robotníckej triedy v takom zmysle, ako ju popisoval Karol Marx. V dôsledku toho v súčasnej spoločnosti zaznamenávame už len nehomogénnu masu strednej vrstvy, v ktorej každý jedinec sa snaží presadiť svoje individuálne ciele bez ohľadu na to, aký to bude mať dopad na zvyšok spoločnosti. Preto sú v súčasnosti hitom dňa individuálne stratégie ako zvyšovanie konkurencieschopnosti, asertivita a pod. Tento prístup možno na jednej strane skutočne rieši individuálne problémy nadaných jednotlivcov, no na druhej strane generuje aj celú radu problémov, ktoré sa často dostávajú až do polohy neriešiteľných problémov, resp. problémov, ktoré nevieme vyriešiť pomocou ekonomických nástrojov. Jedným z týchto problémov je aj devalvácia významu vzdelania.

dosiahneme rozšírenie efektívnej veľkosti regionálneho trhu práce pre IT priemysel v regióne o špecialistov so stredoškolským vzdelaním a s pomaturitnou špecializáciou, čím do regiónu dostaneme vyššiu kritickú masu IT pripravených absolventov. Zároveň chceme vytvoriť zázemie, ktorým by Košický samosprávny kraj, IT spoločnosti ako aj odborné školstvo dokázali podporiť ďalší rast objemu ale aj konkurencieschopnosti IT priemyslu v Košickom kraji (2).

Záver

Problematiku nezamestnanosti a chudoby z globálneho pohľadu nemôže vyriešiť ani vzdelanie vzhľadom na to, že nezamestnanosť a chudoba sú externality vznikajúce ako priamy následok hospodárskej súťaže, kde síce súťažiť môžu všetci, ale reálnu šancu uspieť majú len niektorí. Takže pokiaľ existuje tržné hospodárstvo, nedá sa vzniku týchto externalít zabrániť ani získaním vzdelania. Ale to je už iná obsiahla téma, pre ktorú bude Košický samosprávny kraj na budúci rok testovať riešenia v rámci pripravovaného aplikovaného výskumu v tejto oblasti.

Literatúra

- [1] Hospodárske noviny, 21.9.2012, *Produktivita práce? Slováci trhajú rekordy*, str. 15
- [2] Interné materiály Odboru regionálneho rozvoja, plánovania a implementácie projektov

10 PODPORA PODNIKANIA PRE ZAČÍNAJÚCICH PODNIKATEĽOV

Iveta Sitkárová

Abstrakt

Príspevok je venovaný otázke uplatňovania aktívnej politiky zamestnanosti. Ide konkrétne o pravidlá podpory podnikania pre začínajúcich podnikateľov. Finančný príspevok je poskytovaný prostredníctvom Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. V príspevku je poukázané na prípravu nových podmienok pre poskytnutie príspevku. Autorka poukazuje aj na malý počet absolventov škôl v regióne pôsobenia ÚPSVAR Košice, ktorí majú záujem o príspevok a k potrebe vzdelávania absolventov k podnikaniu.

Abstract

The paper is devoted to the issue of active employment policy implementation. It regards specifically business support rules for start-ups. The financial contribution is provided by the Office of Labor, Social Affairs and Family. The paper mentions new conditions preparation for the contribution allowance. The author also refers to the small number of graduates in the region of the Office of Labor, Social Affairs and Family of Košice action, who have interest about contribution and to the post graduate business education need.

Kľúčové slová:

úrad práce, zamestnanosť, podpora podnikania, schéma deminimis, absolvent, vzdelávanie

Key words:

Office of Labor, employment, business support, deminimis scheme, graduate, education

Úvod

Štát prejavuje svoju podporu podnikaniu prostredníctvom štátnej pomoci. Štátnou pomocou sa rozumie každá pomoc v akejkoľvek forme, ktorú poskytuje na podnikanie alebo v súvislosti s ním poskytovateľ priamo alebo nepriamo z prostriedkov štátneho rozpočtu, zo svojho rozpočtu alebo z vlastných zdrojov podnikateľovi. (§ 1 ods. 2 zákona o štátnej pomoci). Štátna pomoc sa môže poskytnúť podľa schém štátnej pomoci alebo ako individuálna štátna pomoc (§ 5 ods. 3 zákona o štátnej pomoci). Poskytnutie individuálnej štátnej pomoci schvaľuje Európska komisia. Ústredie a úrady poskytujú príspevky v rámci podpory zamestnávania občanov so zdravotným postihnutím, ktoré sú štátnou pomocou, len podľa schém štátnej pomoci.

Možnosti pomoci, resp. podpory, ktoré sú dostupné začínajúcim podnikateľom poskytne príslušný Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVAR).

1. Príspevok na samostatnú zárobkovú činnosť

Kritériá definície štátnej pomoci sú nasledovné:

prostriedky sú poskytované podnikateľskému subjektu ako účastníkovi hospodárskej súťaže,

prostriedky sú poskytované zo zdrojov štátu, z miestnych alebo regionálnych zdrojov alebo zo zdrojov Európskeho spoločenstva,

existuje selektívnosť v procese výberu konkrétnych podnikateľov a s tým spojená výhoda pre konkrétneho podnikateľa v porovnaní s ostatnými podnikateľmi. [1]

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Košice v zmysle zákona č.5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o službách zamestnanosti) podporuje uchádzačov o zamestnanie (ďalej UoZ), ktorí sa rozhodnú pre podnikanie a majú záujem pôsobiť na trhu práce v samostatnej zárobkovej činnosti (ďalej len SZČ). V zmysle §49 zákona o službách zamestnanosti samostatná zárobková činnosť je činnosť, ktorú vykonáva alebo prevádzkuje samostatne zárobkovo činná osoba podľa §5 zákona o službách zamestnanosti.

Príspevok na samostatnú zárobkovú činnosť sa poskytuje uchádzačovi o zamestnanie vedenému v evidencii uchádzačov o zamestnanie **najmenej tri mesiace** N W R U è bñd p Q H D W ~ W R p L Q Q R V Q H S N R Q U Y ð L W H Q D A M P S H Q M S H G R N S R Ñ L D G D S Príspevok sa poskytuje na úhradu nákladov súvisiacich so samostatnou zárobkovou činnosťou.

V zmysle §57 zákona o službách zamestnanosti občanovi so zdravotným postihnutím, ktorý začne prevádzkovať alebo vykonávať samostatnú zárobkovú činnosť v chránenej dielni alebo na chránenom pracovisku, sa poskytuje príspevok na úhradu nákladov súvisiacich so samostatnou zárobkovou činnosťou vo výške ustanovenej v § 56, ak o tento príspevok požiada písomne.

Príspevok sa poskytuje občanovi so zdravotným postihnutím vedenému v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej tri mesiace, ktorý začne a bude v chránenej dielni alebo na chránenom pracovisku samostatnú zárobkovú činnosť prevádzkovať alebo vykonávať nepretržite najmenej dva roky. [2]

1.1 Minimálna pomoc – pomoc de minimis

Právnym základom pre poskytovanie pomoci *de minimis* je nariadenie Komisie (ES) č. 1998/2006 z 15. decembra 2006 o uplatňovaní článkov 87 a 88 zmluvy na pomoc *de minimis*, zákon č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o štátnej pomoci“), nariadenie Európskeho parlamentu a rady (ES) č. 1081/2006 z 5. júla 2006 o Európskom sociálnom fonde a nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1083/2006, ktorým sa ustanovujú všeobecné ustanovenia o Európskom fonde regionálneho rozvoja, Európskom sociálnom fonde a Kohéznom fonde.

Poskytovanie pomoci *de minimis* sa riadi aj ustanoveniami zákona č. 453/2003 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, zákonom č. 599/2003 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, zákonom č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len "zákon o službách zamestnanosti") a vyhláškou č. 44/2004 Z. z., ktorou sa vykonáva § 69 ods. 2 zákona o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov (ďalej len "vyhláška").

Maximálna výška pomoci akémukoľvek príjemcovi nesmie presiahnuť súhrne 200 000 EUR v priebehu akéhokoľvek obdobia troch fiškálnych rokov. Maximálna výška pomoci príjemcovi pôsobiacemu v sektore cestnej dopravy nesmie prekročiť 100 000 EUR v priebehu troch fiškálnych rokov. Trojročné obdobie v súvislosti s poskytovaním pomoci sa určuje na základe účtovného obdobia príjemcu. Podľa zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov je to kalendárny rok alebo hospodársky rok podľa rozhodnutia podnikateľa.

Pomoc *de minimis* je možné poskytnúť na [3]:

1. podporu samostatnej zárobkovej činnosti (ďalej len „SZČ“) UoZ,

Záujem absolventov škôl o príspevok v roku 2012 v regióne pôsobnosti ÚPSVAR Košice:

- v roku 2012 si podalo žiadosť o príspevok **13 absolventov škôl**, z toho **2 absolventi vysokých škôl**
- **1 absolvent ukončil Leteckú fakultu TUKE** a začal podnikat' v oblasti: „Činnosti súvisiace s krajinnou úpravou – vyžínanie trávy, výrez nežiaducich krovín“
- **1 absolvent ukončil Fakultu elektrotechniky a informatiky TUKE** a začal podnikat' v oblasti: Počítačové služby . [7]

4. Navrhované zmeny v zákone o službách zamestnanosti

Pre zvýšenie účinnosti poskytovaného príspevku a dlhodobejší efekt v podobe dlhoročnej podnikateľskej činnosti poberateľa príspevku, resp. zabráneniu zneužívania príspevku Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR navrhuje určité zmeny v podmienkach poskytnutia príspevku od začiatku apríla 2013. Ide o tieto zmeny:

- príspevok na SZČ by sa poskytoval v dvoch etapách a to 60 % po podpise dohody a 40 % po roku prevádzkovania samostatnej zárobkovej činnosti;
- povinnosť prevádzkovať podnikanie by sa mala predĺžiť z najmenej dvoch na najmenej tri roky;
- poberatelia príspevku by mali predkladať ročné správy o prevádzkovaní SZČ počas trvania dohody;
- obdobie opätovného nároku na poskytnutie príspevku sa predĺži z piatich na osem rokov;
- rezort práce chce tiež zamedziť špekulatívnemu vstupu do evidencie uchádzačov o zamestnanie občanom, ktorí pozastavili SZČ tým, že príspevok sa im môže poskytnúť až po 12 mesiacoch vedenia v evidencii uchádzačov;
- má sa ustanoviť maximálna výška príspevku.

Záver

Podpora podnikania pre začínajúcich podnikateľov vyplýva z príslušnej legislatívy a zdrojov, ktoré sú vyčlenené pre aktívnu politiku zamestnanosti. V rámci schémy pomoci de minimis sa poskytujú finančné prostriedky z Európskeho sociálneho fondu.

Z údajov o využití príspevku absolventmi škôl v roku 2012 v regióne pôsobnosti ÚPSVAR Košice vyplýva, že vzdelávanie absolventov k podnikaniu, ktoré by prispelo k zvyšovaniu ich kompetencií vstúpiť na trh ako podnikateľ, má svoje miesto v podpore k podnikaniu aj zo strany vzdelávacích inštitúcií.

Literatúra

- [1] MPSVR SR 2012 *Štátna pomoc. ESF. 2012 dostupné na* <http://www.esf.gov.sk/esf/index.php?SMC=1&id=123>
- [2] MPSVR SR 2012 *Zákon č.5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov* <http://www.employment.gov.sk/legislativa.html>
- [3] MPSVR SR a Ústredie PSVR 2009 *Schéma pomoci de minimis na podporu zamestnanosti „Schéma DM – 1/2007“ v platnom znení. Bratislava 2009* http://www.upsvar-zv.sk/projekty/DM_1_2007.pdf; a <http://www.esf.gov.sk/esf/index.php?SMC=1&id=123>

11 FORMATION OF COMPETITIVE ADVANTAGES FOR RURAL TERRITORIES (THE CASE OF LVIV REGION OF UKRAINE)

Viktor Borshchevskiy, Khrystyna Prytula, Vitaliy Krupin

Abstrakt

V článku je definovaná nutnosť vzniku a rozvoja konkurenčných výhod pre vidiecke územia prostredníctvom plného využitia miestneho potenciálu a zdrojov. Vzhľadom na zvláštnosti a rozdiely vidieckych oblastí v krajine v rámci krajov a dokonca okresov by malo byť určenie konkurenčných výhod týchto území založené na zvážení ich zdrojového potenciálu, ktoré sa môže uskutočniť zaradením podľa stanovených kritérií. Klasifikácia vidieckych oblastí umožňuje nielen analyzovať faktory ich diferenciacie, ale tiež definovať a zdôvodniť priority pre ich rozvoj.

Abstract

The necessity of formation and development of competitive advantages for rural territories by means of full mobilization of local potential and resources is defined in the article. Given the peculiarities and differences of the country's rural territories within regions and even districts, determination of competitive advantages of those territories should be based on consideration of their resource potential, which can be done by classification according to defined criteria. Classification of rural territories allows not only analyzing the factors of their differentiation, but also to define and substantiate priorities for their development.

Kľúčové slová:

vidiecke územia, konkurenčné výhody, regionálna ekonómia, Ukrajina

Key words:

rural territories, competitive advantages, regional economics, Ukraine

Introduction

Relevance of system studies of rural territories' development in Ukraine is predetermined by the insufficient attention given to the issue in the contemporary economic researches. This increases the importance of in-depth study of both national and regional peculiarities of rural territories' development in our country and their impact on the socio-economic development of various regions.

In conditions of insufficiently active state policy toward regulation and support of rural territories' development, a need arises to intensify the involvement of own local resources of the territory. Increase in efficiency of a territories' potential usage is one of the prerequisites for dynamic and sustainable socio-economic development of Ukraine and its regions, increase of life quality level, ensuring the provision of social standards guaranteed by the state for each citizen, etc. [1]. The need for the search of new approaches to the evaluation and use of economic, human, and socio-economic regional potential, which would provide achievement of a new level of efficiency, competitiveness of the economy and high standards of life, is also specified in the National Strategy of Regional Development until Year 2015 [2].

Efficient use of existing resource potential of rural territories should ensure their upward socio-economic development, increase in the volumes of agricultural production, boost in agricultural efficiency, stabilization and improvement of the demographic situation in the rural areas, achievement of maximal rural population's employment and improvement of their life, rational land use, etc.

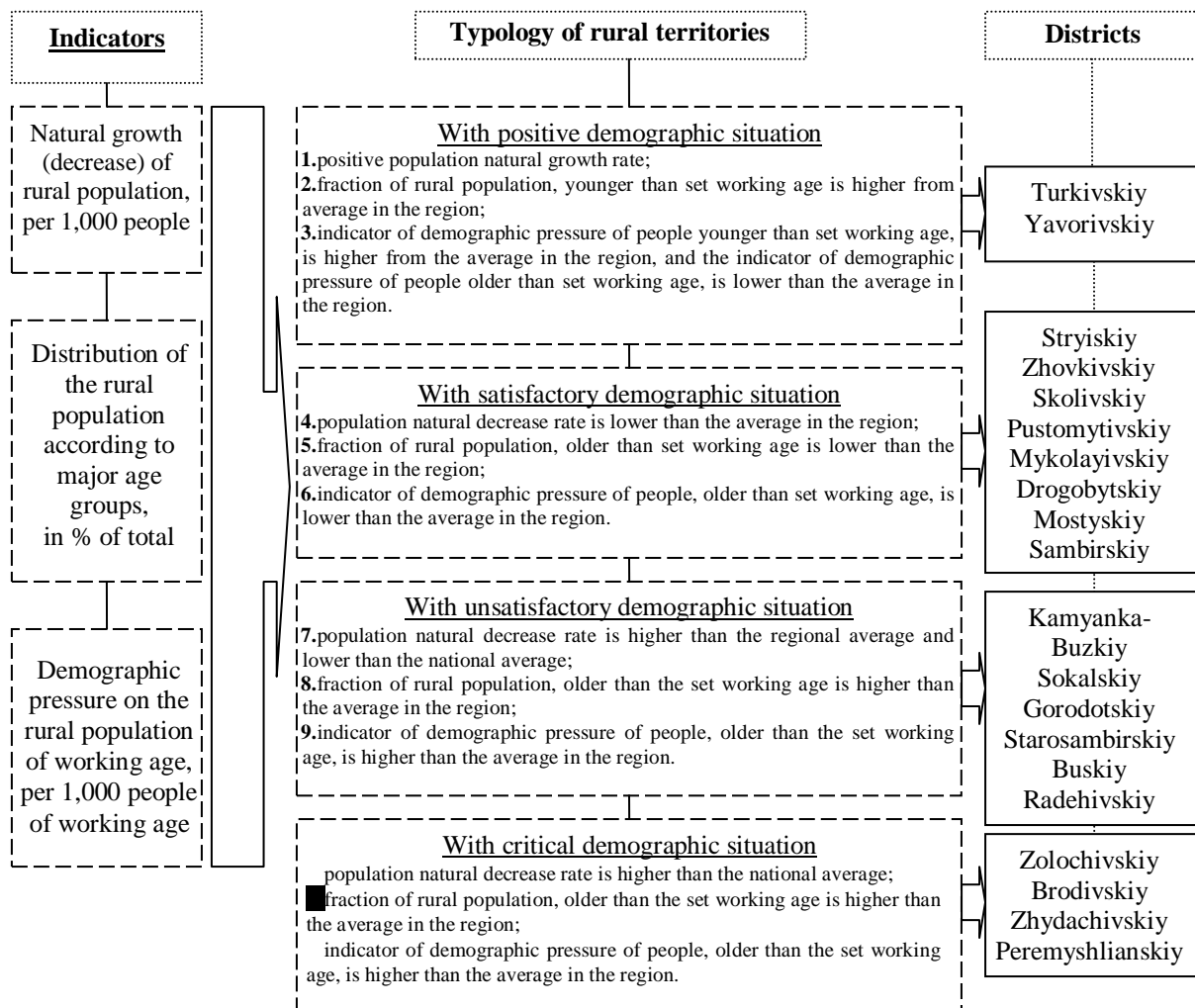

Figure 2. Classification of rural territories of Lviv region according to the demographic criterion

Classification of rural territories according to the spatial criterion for districts of Lviv region is shown on Figure 3.

While structuring the districts of Lviv region according to the spatial criterion, it is advisable to form five main classification groups, each characterized by own specific impact of its location on the production and economic activity of rural territories.

Conclusions

Developed classification of rural territories allows determining their main competitive advantages. In particular, territories with predominantly agricultural orientation should focus on the development of efficient agricultural production, cultivation of large volumes of agricultural produce, mainly specialize on crops (cereals, canola, flax) and the development of related industries in food processing sector (flour and flax-processing, woodworking); formation of economic activities, associated primarily with the storage, processing and sales of agricultural products, etc.

On rural territories of suburban districts it would be practical to develop multifunctional economic activities, including, in addition to agriculture, the entrepreneurship entities, dealing with processing of agricultural goods and providing services, as well as handicrafts. Spatial arrangement of these districts allows placing part of the manufacturing plants on their territory, further developing the multifunctional specialization of these rural territories. Furthermore, the suburban areas can host a fully developed network of hotel establishments; be a location for the IT industry; support the development of logistic activities and market trainings, educational and consulting services.

Development of rural territories with transit features involves focusing on their infrastructural component. It is important for these territories to create roadside infrastructure, build campgrounds and car-repair workshops, exhibitions centres (especially for those districts, which are located along the routes from the city of Lviv to the national border of Ukraine). In addition, the presence of advanced communications can be used for swift transportation of agricultural products to the regional centres and other large urban agglomerations.

Agricultural activity in the borderline districts of the region should focus on the future prospects of exports of food products to the borderline regions of Poland. This applies, in particular, to vegetable and fruit produce, technical crops, as well as products of their processing. However, these districts should also intensify the development of capacities for processing of the imported goods, which are available at large volumes via border.

Much more complex in terms of rural development is the situation with the, so-called, peripheral districts of Lviv region. Their main feature is the territorial remoteness from major goods and labour markets, as well as a sufficient distance from the national borderline and the network of main transport routes. This means that the basis for the development of these rural territories should be the agricultural production, as well as diversified food processing.

A special attention should be paid to the districts in the foothill and mountainous areas, located in the Carpathian region. On one side, such location significantly limits the potential for economic development of rural territories of these districts. However, unlike the peripheral zone areas, rural territories in the Carpathian region have additional resource potential for the development of non-agricultural economic activities. This primarily refers to the provision of tourist and recreational services, and the development of related infrastructure of recreational industry. In addition, foothill and mountain areas of Lviv have all the conditions for the production of ecologically clean (organic) agricultural products, as well as restoration of the area's traditional crafts, products of which could meet high demand not only in the country, but also be exported.

In general, the focus of rural territories on the development of their competitive advantages should promote a balanced territorial development, as well as the intensification of interregional and cross-border cooperation.

References

- [1] Decree of the President of Ukraine “On the Concept of Regional Policy” : [Electronic resource] / Access mode : zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001.
- [2] National Strategy of Regional Development until Year 2015 : [Electronic resource] / Access mode : zakon.rada.gov.ua/go/1001-2006-п.

Активно проводиться робота по обміну досвідом у сфері сільського зеленого туризму між прикордонними областями Словаччини, Угорщини, Польщі та Румунії.

Відповідно до Програми спільних дій про співпрацю між Закарпатською областю та Пряшівським самоврядним краєм, яку було підписано на період 2010-2011 роки проведено спільну зустріч з питань підготовки спільних проектів в рамках програми ПС ЄСП, надано допомогу Пряшівським самоврядним краєм в пропаганді програми для місцевого самоврядування та інституцій Закарпатської області. Під час святкування українсько-словацького Дня добросусідства на кордоні „Убля – Малий Березний” проведено інформаційний День Європи в Закарпатській області, де учасників було ознайомлено з кращими інвестиційними проектами, з туристичним потенціалом Карпат та пропозиціями суб'єктів туристичної діяльності Закарпатської та сусідніх областей.

Важливим фактором розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Словацькою Республікою є залучення фінансових ресурсів ЄС для цільового використання в існуючих програмах, зокрема, у рамках Програми сусідства „Україна – Угорщина – Словаччина - Румунія”. Згідно з Індикативною програмою, 2007-2013 роки визначені бюджетними роками впровадження Програм сусідства. Бюджет зазначеної програми становить 68,6 млн.євро. Можна навести ряд прикладів успішних проектів Програми сусідства від Закарпатської області. Серед них:

Проект словацько-української транскордонної співпраці у сфері туризму (неприбуткова організація „Панонія”);

- Комплексне дослідження можливостей використання біомаси угорсько-словацько-українському прикордонному регіоні (Агентство регіонального розвитку і прикордонного співробітництва „Закарпаття”);
- Проект сприяння підприємству уздовж словацько-українського кордону (Асоціація розвитку малого і середнього бізнесу та інновацій „Ужгород – XXI-й вік)

На сьогодні у Закарпатській області реалізуються наступні спільні проекти: „Розвиток Берегівської транскордонної польдерної системи в басейні річки Тиса”, „Чиста Вода”; „Транскордонні можливості розвитку транспортної логістики”.

Європейською Комісією у рамках програми сусідства „Україна – Словаччина – Угорщина – Румунія” 2007-2013 розглянуто проекти щодо реконструкції пунктів пропуску на українсько-словацькому, українсько-угорському, українсько-румунському кордонах та виділено 20,4 млн. Євро.

Словаччина – одна з чотирьох європейських країн, з якими межує Закарпатська область. Враховуючи традиційні зовнішньоекономічні, культурні, етнічні зв'язки, а також спільний кордон протяжністю 97,6 кілометрів, співпраця з цією країною в економічному напрямку завжди була перспективною для закарпатських підприємців.

За даними Закарпатського обласного управління статистики, всього за період іноземного інвестування станом на 1 січня 2011 року в область залучено 362,6 млн.дол. США прямих іноземних інвестицій. У 2010 році обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку області становив 17,4 млн.дол.США.

Кількість підприємств з іноземними інвестиціями – **876**.

Географія інвестиційного капіталу охоплює **51 країну світу**.

Найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій надійшли з країн:

1. Японії – 45,9 млн. дол. США (12,6 відс.)
2. Сполучених Штатів Америки – 44,6 млн. дол. США (12,3 відс.)
3. Німеччини – 39,4 млн. дол. США (10,9 відс.)

електричні машини і устаткування – 62,3 відс загального експорту в цю країну;
одяг текстильний, трикотажний – 16,6 відс.;
деревина і вироби з деревини – 9,9 відс.;

Обсяг імпорту за 2010 рік становив 26,9 млн. дол. США і зменшився порівняно з відповідним періодом минулого року на 2,6 відс. Питома вага Словаччини у загальному обсязі імпорту області становила 2,0 відс.

В імпортних поставках зі Словаччини у 2010 році переважали наступні види товарів:

механічне обладнання і пристрої – 15,9 відс. імпорту з цієї країни;
бавовна і тканини з неї - 10,1 відс.,
деревина і вироби з неї -13,0 відс.
полімерні матеріали - 5,9 відс..

Позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу зі Словаччиною за 2010 рік становило 45,3 млн. дол. США.

Значна увага органами виконавчої влади та місцевого самоврядування у напрямі розвитку міжрегіонального співробітництва приділяється розвитку прикордонної та митної інфраструктури, відкриттю нових та реконструкції діючих пунктів пропуску, вдосконаленню режиму їх роботи та доведенню до відповідних вимог міжнародних стандартів.

На українсько-словацькому кордоні функціонує 5 пунктів пропуску: „Ужгород – Вишне Немецьке”, „Ужгород – аеропорт”, „Малий Березний – Убля”, „Павлове – Матьовце”, „Малі Селменці – Велке Слеменце”.

Завдяки зусиллям облдержадміністрації завершено першу чергу реконструкції вантажного терміналу міжнародного пункту пропуску „Ужгород-Вишне Немецьке”, передбачено реконструкцію пунктів пропуску „Малий Березний”, „Малі Селменці”.

Прагнучи розвивати добросусідські відносини між Україною та Словацькою Республікою, маючи намір підтримувати та розширювати співробітництво в галузі транспорту та бажаючи сприяти налагодженню торговельних і економічних відносин підписана Урядова Угода про будівництво нового автодорожнього пункту пропуску „Соломоново - Чіерна над Тисов”. Пункт пропуску внесений до Державної програми розбудови кордонів зі строком введення в експлуатацію у 2012 році. Також поводитьися спільна робота щодо відкриття нового пункту пропуску „Уліч – Забродь”.

Ці питання потребують якнайшвидшого вирішення, оскільки вони є важливими в контексті проведення чемпіонату Європи з футболу "**Євро-2012**". Хоча в Закарпатті і не проводитимуться змагання, але через нашу територію проїдуть сотні тисяч туристів із південної і середньої частини Західної Європи. Тому, щоб прийняти і пропустити таку кількість подорожуючих, необхідно розвивати прикордонну інфраструктуру, відкриваючи нові пункти пропуску.

У зв'язку з вищенаведеним, обласною державною адміністрацією подано до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 13 червня 2007 року №831 „Про затвердження Державної цільової програми „Облаштування та реконструкція державного кордону” на період до 2015 року” шляхом:

13 ANALÝZA NORMOVANIA PRÁCE

АНАЛІЗ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ

Остап'юк М.Я., Даньків В.Й.

Abstrakt

Príspevok definuje cieľ analýzy, skúma úroveň krytia určovania pracovných noriem pre úlohy a zamestnancov. V článku sú odôvodnené ukazovatele pracovných noriem a metódy pre ich stanovenie. Uvedené sú návrhy pre analýzu kvality pracovných noriem (stupeň intenzity a úroveň zodpovedajúcich predpisov) a ich metodika. V článku je stanovené potrebné množstvo štandardných materiálov a opodstatnený stav úloh týkajúcich sa nastavenia pracovných noriem, ktoré sú predmetom analýzy.

Abstract

The paper defines goal for the analysis, examines the coverage level of setting work norms for tasks and employees. Indicators of work norms and methods for their determination are justified in the article. Suggestions for quality analysis of work norms (level of intensity and level of substantiation rules) and its methodology are given. The required volume of standard materials is determined and the status of tasks regarding the setting of work norms that are the subject of analysis are justified in the paper.

КРічові словá:

аналыза, урчованіе работнйч норіем, выказнїцтво, актуална документация, ступені интенсивности работнйч норіем, уровень zodpovedajúcich predpisov, часовá норма, норма выробы, кваліта норіем, регулячнє докумєнты

Key words:

analysis, setting work norms, reporting, current documentation, the level of intensity of work norms, the level of substantiation rules, time norm, output norm, quality of norms, regulatory documents

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Суть проблеми полягає в налагоджені аналізу за станом нормування праці, як функції систематичного контролю за його якістю і розробці на цій основі заходів, скерованих на його покращення. Аналіз ґрунтується на певних статистичних даних, внутрішньої поточної документації та звітності підприємства, результатах особистих спостережень працівників, які проводять аналіз, їх бесід з працівниками, а також на спеціальному вивченні діючої організації нормування праці. Статистична звітність повинна відображати наступні показники: рівень виконання норм часу (виробітку), розподіл робітників-відрядників за рівнем виконання норм, складом норм часу (виробітку), за рівнем їх обґрунтування. Поточна документація і звітність підприємства включає в запропонований в себе такий перелік: наряди на виконання робіт, звіти про виконання норм, зведені дані фотографій використання робочого часу, нормативи, які використовуються підприємством, звіти цехів про виконання заходів із зниження трудомісткості продукції і покращення використання робочого часу, календарний план перегляду норм. Наявність статистичної звітності її показників і внутрішньої поточної документації та звітності дозволяють оцінити в основному стан нормування праці і в першу чергу якість норм праці (поверхневий аналіз). Крім цього аналізу нами

запропонований більш детальний аналіз стану нормування праці на підприємстві (проведенні спостережень, аналізі окремих норм праці і т. д.).

1. ПОПЕРЕДНІ АНАЛІТИЧНІ РОБОТИ З НОРМУВАННЯ ПРАЦІ

Підготовчі (попередні) аналітичні роботи з нормування праці, на нашу думку, повинні складатись з двох етапів :

- 1) аналіз рівня охоплення робіт працівників нормування праці;
- 2) визначення показників виконання норм праці.

На першому етапі аналіз дозволяє визначити, на яку частину робіт і для якої частини працівників на підприємстві встановлені норми праці, і на цій основі виявити можливості розширення сфери нормування праці.

Аналіз рекомендується проводити за видами робіт, або категоріях працюючих за підрозділами підприємства (дільницях, цехах) з наступним зведенням даних по підприємству.

Рівень охоплення робіт і працівників нормуванням праці визначається двома методами, згідно наших пропозицій та розробок:

- 1) на основі нормованого робочого часу за формулою:

$$\text{Ко.н.} = \text{Тн.р} : \text{Тзаг}, \quad [1]$$

де:

Ко.н. - коефіцієнт охоплення робіт і працівників нормуванням праці;

Тн.р. – відпрацьований нормований робочий час (люд.-год) ;

Тзаг – відпрацьований час за період аналізу (люд.-год.);

- 2) на основі чисельності працівників за формулою:

$$\text{Ко.н.} = \text{Рн.р.} : \text{Рзаг}, \quad [2]$$

де:

Рн.р. – чисельність працівників, праця яких нормується;

Рзаг – загальна чисельність працівників даної групи або категорії.

На основі аналізу рівня охоплення робіт і працівників нормуванням праці вивчається специфіка ненормованих робіт, можливість застосування найбільш сприятливих видів норм праці з врахуванням цієї специфіки, забезпеченість ненормованих робіт (працівників) нормативними матеріалами. В міру можливості, як результат, необхідно розробити і скласти план по впровадженню норм праці для ненормованих робіт(працівників).

На другому етапі пропонуємо методи визначення показників виконання норм праці. На підприємствах, де незначна номенклатура виробів, можна застосувати натуральні вимірники (шт.,т,м) , тобто виконаних норм можна визначити на основі норм виробітку (П) за формулою:

$$\text{П} = (\text{Нв} : \text{Вф}) * 100\%, \quad [3]$$

де:

Вф – фактичний виробіток робітників;

Нв – норма виробітку робітників в натуральних вимірниках.

На всіх інших підприємствах виконання норм праці здійснюється на основі норм часу (трудового вимірника)- **П'**, за формулою:

праця робітників-відрядників нормується за нормами часу. При виконанні однорідних робіт, коли праця робітників нормується за нормами виробітку, доцільно застосовувати третій спосіб розрахунку рівня обґрунтування норм.

Аналіз обґрунтування норм праці передбачає оцінку рівня обґрунтованості норм за дільницями, цехами, основному і допоміжному виробництвах, а також по підприємству в цілому. Фактичні дані порівнюють з плановими і базисними, визначають ступінь виконання заходів із збільшення долі обґрунтованих норм на всіх рівнях виробництва. Одержані дані порівнюють з середньогалузевими.

Організація проведення аналізу якості норм, на нашу думку, повинна відбуватись в наступній послідовності:

Загальна оцінка всієї маси норм, оцінка складових її груп, вибіркова перевірка норм. Виходячи з цього, аналіз слід здійснювати за трьома його видами: оперативний, цільовий, вибіркового (аналіз окремих норм).

Оперативний аналіз проводиться на основі статистичних даних і має за мету здійснювати систематичний контроль за основними показниками, які характеризують якість норм праці тобто рівні напруженості і обґрунтованості їх.

Він здійснюється в суворо визначений термін (щомісячно і щоквартально) в тій послідовності, яка викладена нами вище.

Цільовий аналіз проводиться в тих випадках, коли дані оперативного аналізу показують стійкі відхилення щодо напруженості норм за дільницями і цехами. Цей вид аналізу також опирається на статистичні дані, однак на відміну від оперативного, в сферу дослідження підключають більш ширше коло показників, які характеризують не тільки якість норм, ще й умови виробництва. Зокрема це показники ритмічності виробництва, виконання за його обсягом. Це робиться для того, щоб визначити наскільки умови праці впливають на завантаженість робітників.

На якість норм праці впливають і фактори, безпосередньо зв'язані з недоліками в нормуванні праці, зокрема: використання дослідно-статистичних та застарілих норм праці, недостатній розрахунок впливу факторів на величину норм при їх розрахунку та інші.

В ряді випадків застосовується вибіркова перевірка норм, яка представляє собою подальший розвиток цільового аналізу. Цей вид аналізу передбачає спеціальне додаткове вивчення затрат робочого часу, трудового процесу, організації праці на заздалегідь визначених операціях та роботах.

На цій основі проводиться додатковий аналіз структури і складу окремих норм за їх елементами і затратами часу на кожен елемент з метою покращення змісту операції, якості норм і організаційно-технічних умов їх виконання. Вибірковий аналіз може проводитись для всіх видів норм праці.

3. АНАЛІЗ НОРМАТИВНИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ

В загальному обсязі аналітичних робіт з нормування праці, важливим їх сегментом є аналіз нормативних матеріалів, які забезпечують належне нормування праці. Мета цього аналізу полягає у вивченні і виявленні ступеню забезпеченості різних видів робіт нормативами по праці і оцінці якості нормативних матеріалів, які використовуються. На нашу думку, щоб мати повне уявлення про забезпеченість підприємства нормативами і нормативними актами з кожного виду робіт, необхідно

1. Комплексна оцінка конкурентоспроможності

Проблеми застосування комплексного показника конкурентоспроможності пов'язані з методологічними труднощами його кількісного розрахунку, що приводять до дуже широкого застосування експертних оцінок, внаслідок чого адекватність реальності самих результатів розрахунків викликає зрозумілі сумніви. Різні автори обґрунтовують різні групи чинників, які необхідно включати в сукупний (інтегральний, груповий) показник. Крім того, пропонуються різні способи здійснення експертних оцінок, а часто просто указується, що «вагові коефіцієнти визначаються експертно». Метод експертних оцінок передбачає отримання інформації про вагомість кожного чинника від групи експертів. Дана методика експертного оцінювання включає три етапи[1]:

1. Формування експертної комісії.
2. Формування критеріїв оцінки.
3. Оцінка ваги кожного критерію.

Формування експертних комісій. До складу експертної комісії включаються науковці, компетентні в даній області, підприємці, які добре знають практичні та конкретні проблеми конкурентоспроможності, а також представники адміністрації, які мають достатній досвід. Крім компетентності хороший експерт повинен мати ще цілий ряд якостей. Основні з них наступні: креативність, евристичність, інтуїція, предикатність, незалежність та всебічність.

Щоб уникнути зменшення точності та надійності експертизи, в експертну групу потрібно ввести не менше 5 чоловік. Відомий досвід проведення подібних експертних оцінок показує, що оптимальним слід вважати склад комісії із 8-10 експертів. Крім того, група не повинна складатися із представників однієї вузької спеціальності, одної наукової школи або одного закладу.

Формування критеріїв оцінки. Складається початковий список критеріїв, який роздається експертам для аналізу. Робота експертів над початковим списком полягає в тому, що вони виключають непотрібні або додають ті, яких не вистачає, на їхню думку, критерії в списку, тобто створюють список базових критеріїв.

Базові списки аналізують аналітики і потім складаються кінцевий список критеріїв за наступним принципом: якщо більше половини всіх експертів виключили(додали) критерій, то він не входить (входить) в кінцевий список.

Визначення вагових коефіцієнтів проводиться в три етапи:

1. Отримання вихідної інформації від експертів. Для кращої оцінки бажано визначити відносну важливість або пріоритетність критеріїв, як на рівні груп критеріїв(параметрів), так і окремо всередині кожної групи.
2. Аналіз непротирічливості суджень експерта аналітиками.
3. Агрегування експертних оцінок та отримання результируючих вагових коефіцієнтів.

Так як, думка експерта є суб'єктивною, то виникає питання про те, як ввести у науку суб'єктивізм людини. Також, експертам не легко оцінити ваги так, як «логіка міркувань людини не є звичайною чи навіть багатозначною, це логіка з розмитими(нечіткими) істинами та розмитими відношеннями»[66]. Тому їм простіше задавати силу впливу кожного чинника з допомогою розмитих(нечітких) оцінок. А тут не можна обійтися без нечітких множин. Це математична теорія, яка створена для того, щоб представити змістовні нечіткості слів людини, це унікальний метод з точки зору можливостей обробляти суб'єктивні та нечіткі дані.

15 SYSTÉM SPRÍSTUPNENIA ÚDAJOV ÚČTOVNEJ ZÁVIERKY NA UKRAJINE: OBLASTI ZDOKONALENIA

SYSTEM OF ACCESSING THE DATA OF FINANCIAL STATEMENTS IN UKRAINE: ISSUES TO

Yatsko Maxim

Abstrakt

Článok vyzdvihuje a skúma problém sprístupnenia údajov, najmä prostredníctvom realizácie procesu podania a zverejňovania účtovnej závierky. Je uskutočnená analýza súčasného systému sprístupnenia údajov účtovnej závierky a sú navrhnuté cesty zlepšenia tohto systému, čo zaistí vysokú účinnosť využívania údajov v riadiacich rozhodnutiach užívateľov.

Abstract

The article raised and the problem of disclosure, particularly through the implementation process of submission and publication of financial statements. Analysis of the current system of disclosure of financial statements and suggested ways to improve the system, ensuring high efficiency of information management solutions users.

Kľúčové slová

system, podanie, zverejňovanie, finančná závierka, sprístupnenie údajov, užívatelia, verejná závierka

Key words:

system, filing, disclosure, financial reporting, disclosure, users, public reporting

Úvod

Pri analýze dopadov svetovej finančnej krízy, väčšina expertov poukazuje na iracionálne správanie užívateľov, ku ktorému dochádza v dôsledku porúch na trhu. Tieto chyby v trhovom prostredí sú možné z dvoch dôvodov: 1) údaje, na základe ktorých sa prijímajú strategické riadiace rozhodnutia nie úplne zodpovedajú predpisom ich prípravy (národné alebo medzinárodné účtovné štandardy), 2) údaje sa jednoducho nedostanú ku príslušnému užívateľovi, a tak chýba potrebný ekonomický vplyv ich riadiacich rozhodnutí. Riešením jednej z vyššie uvedených otázok sa dá zabezpečiť vykonanie naliehajúcej úlohy ekonomického rozvoja Ukrajiny – zabezpečenie efektívnej progresívnej reprodukcie založenej na efektívnom systéme informačného riadenia.

Otázky súvisiace s problémami sprístupnenia údajov vo finančnej závierke boli predmetom rozsiahlych štúdií vo vedeckých prácach F. Butyntsya, B. Valujeva, Y. Dankiva, S. Ivakhnenkova, G. Kireytseva, S. Kuznetsovovej, S. Lehenchuka, N. Malyuga, E. Mnícha, V. Mosakovskoho, L. Pilipenko, L. Chizhevskogo, M. Chumachenka, M. Van Breda, E. Hendriksena, P. Khomyňa, I. Yaremko a ďalších.

Bez znevažovania úspechov predchodcov je potrebné poznamenať nevyváženosť v praktickom vykonávaní procesu podania a zverejňovania účtovnej závierky a ich teoretického zobrazenia, ktoré vyžaduje výskum zameraný na zlepšenie súčasného systému sprístupnenia údajov.

Účelom napísania tohto článku je zdôvodnenie nevyhnutnosti zdokonalenia systému sprístupnenia údajov, najmä procesov podania a zverejňovania účtovnej závierky

a vypracovanie návrhov na riešenie otázky odhalenia problémov, čo poskytne užívateľom splnenie ich záujmov.

1. Systém poskytovania a sprístupnenia údajov účtovnej závierky na Ukrajine

Jedným z dôležitých aspektov v príslušnej regulácii procesov poskytovania a sprístupnenia údajov účtovnej závierky, ktoré sú regulované v predpisoch Ukrajiny, je:

- Zákon Ukrajiny "O účtovníctve a finančné závierky v Ukrajine" [1];
- Uznesenie kabinetu ministrov Ukrajiny "Na poradi prezentácie účtovnej závierky" [2].

V súlade s právnymi predpismi Ukrajiny sú podniky povinné predkladať štvrtročné a ročnú účtovnú závierku orgánom, do podriadenia ktorých patria, pracovným kolektívom na ich žiadosť, majiteľom (zakladateľom), v súlade s ustanovujúcimi dokladmi, ak zákonom nie je ustanovené inak. Výkonným orgánom a iným užívateľom sa účtovná závierka podáva v súlade s právnymi predpismi. Lehota na podanie finančných výkazov sa stanovuje Kabinetom ministrov Ukrajiny a pre banky - Národnou bankou Ukrajiny.

Verejné korporácie, spoločnosti - emitenti hypotekárnych záložných listov, dlhopisov a osvedčení búrz nehnuteľnosti, rovnako ako aj profesionálni účastníci kapitálového trhu, banky, poisťovne a ďalšie finančné inštitúcie sú povinné najneskôr do 30. apríla roku nasledujúceho po účtovnom období zverejňovať ročnú účtovnú závierku a výročnú konsolidovanú účtovnú závierku spolu s audítorskou správou na vlastnej webovej stránke s vydaním v periodických a neperiodických publikáciách.

Za súčasných podmienok sa účtovná závierka stala samostatným systémom ekonomických znalostí s vlastnými nástrojmi a prvkami [4, s. 29]. T. Davydyuk poznamenáva prioritnú úlohu účtovnej závierky ako hlavného prostriedku komunikácie [3, s. 21]. R. Sterling sa domnieva, že účtovníctvo je umenie, výsledkom ktorého je účtovná závierka [6, s. 216]. Prednostné miesto závierky pred účtovníctvom taktiež zdôrazňuje prof. D. Páňkov [5, s. 37]. Preto je dôležité, aby boli preštudované všetky aspekty finančnej závierky, pod vplyvom a s pomocou ktorých sa formuje rozhodujúca úloha v ekonomickom rozvoji.

Svojho času významní americkí vedci Eldon S. Hendriksen a Michael F. Van Breda poznamenali, že "... problém spočíva v tom, aby boli poskytnuté používateľom účtovnej závierky dôležité a relevantné informácie, ktoré im pomôžu urobiť najlepšie rozhodnutie s cieľom zabezpečiť prebytok príjmov nad výdavkami" [7, s. 534]. Poskytovanie užívateľom zahŕňa nielen kvalitu a spoľahlivosť finančnej závierky, ale aj možnosť používať účtovnú závierku, takže táto úloha môže byť realizovaná len v procese podania a zverejňovania účtovnej závierky.

Význam informácií, vrátane podania a zverejnenia účtovnej závierky, nemožno preceňovať. Táto perspektívna oblasť má čisto praktické zameranie.

Vzhľadom k neustále sa zvyšujúcim požiadavkám užívateľov ku poskytovaniu informácií treba zaznačiť existenciu objektívnej nevyhnutnosti zlepšenia systému sprístupnenia údajov, najmä procesov podania a zverejňovania.

Рис.1. Структура адміністративної системи як об'єкту аудиту

З метою обґрунтування теоретико-методологічних засад реалізації аудиту адміністративної системи організації вважаємо за доцільне виокремити понятійні характеристики аудиту адміністративної системи організації. Останній є невід'ємною функцією управління організацією, яка полягає у вивченні та оцінці управлінських явищ і фактів адміністративного менеджменту з позицій ефективності, результативності з метою надання рекомендацій керівництву для вироблення управлінських рішень в контексті досягнення поставлених цілей. До загальних завдань аудиту адміністративної системи слід віднести:

- 1) оцінювання ефективності та результативності реалізації функцій внутріорганізаційного менеджменту;
- 2) оцінювання економічної, соціальної, маркетингової ефективності прийняття управлінського рішення;
- 3) відстеження дієвості реалізації стилів керівництва;
- 4) моніторинг ефективності внутріорганізаційної системи контролю та звітності;
- 5) моніторинг використання фінансових, кадрових, організаційних, інформаційних, комунікаційних ресурсів організації в процесі досягнення поставлених на неї цілей;
- 6) прогнозування наслідків прийняття управлінських рішень

Аудит адміністративної системи є різновидом внутрішнього аудиту і може мати підтверджувальну, системно-орієнтовану, ризико-орієнтовану форми. В його основі можуть бути покладені класичний, поведінковий, кількісний підходи адміністративного менеджменту [3]. При цьому класичний підхід менеджменту включає дві школи: а) школу наукового управління; б) адміністративну школу (класичну теорію організації). Наукове управління спрямоване на дослідження проблем підвищення продуктивності праці безпосередніх виконавців (засновники Ф. Тейлор, Френк та Ліліан Гілбрейт, Генрі Форд, Генрі Гант).

Адміністративна школа напрацьовувала підходи до удосконалення управління організацією в цілому. Представники цієї школи (А. Файоль, М Вебер, Л. Урвік, Ч.

Ekonomická fakulta Katedra ekonomických teórií TU v Košiciach
projekt KEGA č. 035TUKE-4/2012
Vybudovanie multimedialnej učebne na podporu dištančných foriem vzdelávania v oblasti
klúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti

1. Об'єкти і суб'єкти аналізу	
H [¶] d l b	K m [¶] d l b
<ul style="list-style-type: none"> • Послуги бюджетної установи. • Зовнішні і внутрішні чинники, що впливають на результати діяльності. • Трудові ресурси. • Матеріальні ресурси. • Фінансові ресурси • Організаційні ресурси • Комунікаційні ресурси • Інформаційні ресурси 	<ul style="list-style-type: none"> • Керівники функціональних та структурних підрозділів установ. • Органи державного управління. • Зовнішні користувачі інформації.
2. Система економічних показників	
2.1. < Z j l • k g • i h d Z a g b j d t e h f y d b o }	< • ^ g h k g • i h d Z a g b j d t e h f y d b o } Z g Z e • l b q g h € h [j h [d b h [e • d h
<ul style="list-style-type: none"> • Ресурсний потенціал установи. • Вартість використаних ресурсів. • Норми витрачання ресурсів на одиницю послуг у грошовому вимірі. • Собівартість наданих послуг (виконаних робіт). 	<ul style="list-style-type: none"> • Відносні показники структури наданих послуг. • Відносні показники динаміки наданих послуг у цілому та за видами. • Відносні показники структури ресурсного потенціалу. • Відносні показники інтенсивності процесів
3. Інформаційне забезпечення аналізу	
A h \ g • r g y • g n h j f Z p • y	< g m l j • r g y • g n h j f Z p • y
<ul style="list-style-type: none"> • Правова. • Нормативна. • Довідкова. 	<ul style="list-style-type: none"> • Планова. • Фактографічна
4. Методичні прийоми обробки первинної (вхідної) інформації	
? d h g h e h d h q g • f _ l h ^ b	4.2. ? d h g h f • f z h _ f Z l b q g • f _ l h ^ b
<ul style="list-style-type: none"> • Групування. • Порівняння. • Розрахунок відносних і середніх показників. • Деталізація. • Елімінування. 	<ul style="list-style-type: none"> • Методи теорії масового обслуговування. • Методи лінійного програмування. • Методи моделювання. • Методи регресійно-кореляційного аналізу; • Методи прогнозування кількості й масштабів надзвичайних ситуацій на підпорядкованій підрозділу території
5. Узагальнення і реалізація результатів аналізу	
M a Z] Z e v g _ g g y j _ a m e v	J _ Z e • a Z p • y j _ a m e v l Z
<ul style="list-style-type: none"> • Систематизація інформації. • Кількісна оцінка втрачених можливостей щодо збільшення обсягу та підвищення якості послуг (виконаних робіт). • Кількісна оцінка потенційного збільшення обсягу послуг. • Розробка багатоваріантних заходів щодо підвищення рівня обслуговування населення у майбутньому періоді. • Оформлення результатів аналізу і передача їх в управлінській структури для реалізації запропонованих 	<ul style="list-style-type: none"> • Оцінка заходів щодо підвищення рівня обслуговування населення з точки зору найбільшої відповідності стратегії розвитку установи. • Вибір оптимального варіанту заходів щодо підвищення рівня обслуговування населення . • Прийняття рішення щодо реалізації обраного варіанту заходів. • Доведення прийнятого рішення до виконавців. • Забезпечення контролю за виконанням прийнятих рішень.

Рис.2. Концептуальна модель організаційного забезпечення аудиту адміністративної системи установи

Для впорядкування організаційного забезпечення аудиту обґрунтуємо механізм його здійснення для основних функцій адміністративного менеджменту. Для функції планування це: визначити цілі організації; розкрити найважливіші тенденції у її розвитку; визначити як окремі недоліки диспропорції, так і позитивні явища у функціонуванні державної установи та організації; виявити додаткові резерви для вирішення управлінських проблем і на основі цього приймати правильні рішення; визначити перспективи функціонування державних установ та організацій.

Для функції організації -- це обґрунтувати: черговість етапів вирішення певної управлінської проблеми; процес прийняття управлінського рішення; процес комунікацій між структурними ланками системи управління з позицій відповідальності, делегування повноважень, ефективності функціонування; сукупність супідрядних організаційних підрозділів апарату управління, які виконують різні функції управління організацією.

Для функції контролю необхідно здійснити оцінку ступеня досягнення цілей; вимірювання того, що було досягнуто за попередній період; порівняння фактичних результатів з плановими намірами.

При аудиті ефективності реалізації функції координації необхідно прослідкувати на скільки дієвими є механізми виявлення і усунення диспропорцій, раціонального розподілу ресурсів в роботі підрозділів установи. При аудиті комунікаційного забезпечення необхідно відслідкувати якість та результативність співпраці з іншими установами, органами влади, місцевого самоврядування, населення.

При аудиті аналітичних операцій необхідно обґрунтувати реалізацію видатків відповідно до планових розрахунків. З метою вдосконалення планування видатків та оцінки діяльності установи обов'язковою складовою економічного аналізу мають бути: об'єктивна оцінка економічних результатів діяльності установи, яка дозволить виявити невикористані резерви росту ефективності діяльності організації та слабкі місця у використанні матеріальних та фінансових ресурсів, що є основою для прийняття ефективного та обґрунтованого управлінського рішення, направлено на своєчасне та швидке виконання основних завдань.

Для аудиту ефективності ресурсного забезпечення необхідно використовувати аналіз планування бюджету установи, обґрунтованість нормативів та раціональність розподілу коштів за статтями кошторису. В цій ситуації особливу увагу необхідно приділяти передбаченню ризиків, збитків.

Наприклад, оптимальне ресурсозабезпечення функціонування підрозділів установ Міністерства надзвичайних ситуацій (МНС) України повинно досягатися шляхом прогнозування кількості й масштабів надзвичайних ситуацій на підпорядкованій підрозділу території, використання систем науково обґрунтованих нормативів для різних сфер бюджетного фінансування і, в тому числі, для здійснення функцій МНС України. Рівень бюджетного забезпечення ресурсами пожежних підрозділів повинен залежати від рівня ризику виникнення надзвичайних ситуацій та витрат на ліквідацію її наслідків, які в свою чергу можна спрогнозувати, виходячи з дослідження факторів, що впливають на ризик, та динаміки змін статистичних показників надзвичайних ситуацій та їх наслідків.

При аудиті функції мотивації необхідно оцінити потреби, матеріальні, трудові, статусні мотиви роботи працівників, службовців залежно від функцій, які виконує персонал.

Для організаційного впорядкування процедури аудиту адміністративної системи необхідно, щоб остання знайшла відображення в положенні, що регламентує роботу

17 КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВІТНОСТІ В ЧАСТИНІ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

KOMPLEXNÝ PRÍSTUP K ZDOKONALENIU ÚČTOVNÍCTVA V SEGMENTE NEMATERIÁLNYCH AKTÍV STAVEBNÝCH PODNIKOV

Оксана Вакун

Abstrakt

Podložený bol autorov prístup k finančnému vykazovaniu nehmotných aktív. Bola navrhnutá forma duševného majetku správy stavebných podnikov.

Abstract

Author approach to the financial reporting of intangible assets have been grounded. Form of Intellectual assets report of building enterprises have been offered.

Ключові слова:

nehmotný majetok, finančné účtovníctvo, manažérske účtovníctvo, výkazníctvo, hodnotenie

Key words:

intangible assets, financial accounting, managerial accounting, reporting, evaluation

ВСТУП

На сьогодні система бухгалтерського обліку не дозволяє надавати інформацію про всі нематеріальні активи наявні на підприємствах. Така ситуація зумовлює необхідність удосконалення методології обліку нематеріальних активів як окремої специфічної облікової категорії.

Одним з елементів методології обліку є бухгалтерська звітність, яка дозволяє представляти інформацію про об'єкти бухгалтерського обліку у вигляді, зручному для розробки проектів управлінських рішень. Виходячи з необхідності вдосконалення методології обліку в частині нематеріальних активів, зокрема нематеріальних активів у широкому розумінні, визріває потреба в уточненні й удосконаленні бухгалтерської звітності.

На особливу увагу заслуговує необхідність розробки спеціалізованих звітів про нематеріальні активи підприємства, які б розкривали інформацію фінансового та нефінансового характеру. Це сприятиме підвищенню прозорості формування інформації щодо стану та результатів діяльності підприємства для потреб управління. Виходячи з вищенаведеного, необхідним є проведення комплексного вдосконалення системи бухгалтерської звітності щодо нематеріальних активів підприємства, що передбачає вдосконалення як фінансової звітності, так і розробку внутрішніх спеціалізованих звітів про нематеріальні (інтелектуальні) активи підприємства.

Питанням бухгалтерського обліку та звітності в частині нематеріальних активів присвячені праці таких дослідників, як Т.М. Банасько [1], І.А. Бігдана [2], Н.М. Бразілія [3], С.Ф. Голова [4], Т.В. Давидюк [5], І.І. Криштопи [6], Я.Д. Крупки [7], С.Ф. Легенчука [8], В.Б. Моссаковського [9], Н.М. Малюги [10], Т.В. Польової [11], М.С. Пушкаря [12], Г. Уманця [13], С.В. Шульги [14], І.Й. Яремка [15] та ін.

Ekonomická fakulta Katedra ekonomických teórií TU v Košiciach
projekt KEGA č. 035TUKE-4/2012
Vybudovanie multimedialnej učebne na podporu dištančných foriem vzdelávania v oblasti
klúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti

Виходячи з вищенаведених пропозицій щодо вдосконалення бухгалтерського відображення внутрішньостворених нематеріальних активів, ми запропонували внести зміни до фінансової звітності, зокрема, ф. № 1 Баланс.

Так, до складу ф. № 1 Баланс слід включити показник справедливої вартості нематеріальних активів, який буде враховуватись під час обрахунку підсумку за розділом I Балансу.

Удосконалена ф. № 1 Баланс в частині вищенаведених пропозицій матиме такий вигляд (табл. 2).

Таблиця 2 Удосконалена ф. № 1 Баланс у частині вартості нематеріальних активів ПрАТ “Прикарпатбуд”

<i>Актив</i>	<i>Код рядка</i>	<i>На початок звітнього періоду, грн</i>	<i>На кінець звітнього періоду, грн</i>
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
<i>k i j Z _ ^ e b \ Z \ Z j</i>	010	3 000	3 500
залишкова вартість	011	5 450	5 025
первісна вартість	012	7 000	10 000
знос	013	1 550	4 975

Примітка: жирним курсивом виділено авторські пропозиції щодо включення до складу ф. № 1 Баланс нового показника; сірим кольором виділено ті рядки звітності, кодування яких зазнало змін у результаті внесення авторських пропозицій

Крім цього, вважаємо за доцільне застосування рахунку 426 “Нематеріальний додатковий капітал” у системі бухгалтерського обліку при відображенні внутрішньостворених нематеріальних активів шляхом включення до складу ф. № 1 Баланс відповідного рядка. Удосконалена ф. № 1 Баланс у частині пропозицій щодо нематеріального додаткового капіталу матиме такий вигляд (табл. 3).

Таблиця 3 Удосконалена ф. № 1 Баланс у частині пропозицій щодо нематеріального додаткового капіталу ПрАТ “Прикарпатбуд”

<i>Пасив</i>	<i>Код рядка</i>	<i>На початок звітнього періоду, грн.</i>	<i>На кінець звітнього періоду, грн.</i>
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300	67000	67000
Пайовий капітал	310		
Додатковий вкладений капітал	320	53000	53000
Інший додатковий капітал	330	290000	727000
<i>G _ f Z I _ j • Z e v g b c ^ h ^ Z I d h \ b c d Z i • I Z e</i>	340	3000	3500
Резервний капітал	350		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	360	733000	671000
Неоплачений капітал	370		
Вилучений капітал	380		
Усього за розділом I	390	1146000	1521000

Примітка: жирним курсивом виділено авторські пропозиції щодо включення до складу ф. № 1 Баланс нового показника; сірим кольором виділено ті рядки звітності, кодування яких зазнало змін у результаті внесення авторських пропозицій

Упровадження вищенаведених змін до складу ф. № 1 Баланс дасть можливість відображати нематеріальні ресурси, які знаходяться в розпорядженні підприємства за справедливою вартістю, що дозволить максимально наблизити їх балансову вартість до

В умовах сьогодення інвестори, як користувачі фінансової звітності будівельних підприємств, зацікавлені не лише в інформації про їхні загальні нематеріальні активи, але й в інформації про його інтелектуальний капітал. До інтелектуального капіталу відносяться лише ті складові нематеріальних активів в широкому розумінні, які були створені в результаті інтелектуальної діяльності підприємства, тобто є його інтелектуальними активами. Таким чином, до інтелектуальних активів відносяться: авторські і суміжні з ними права; права на промислову власність; права на засоби індивідуалізації робіт, послуг тощо; права на людські активи; права на ринкові активи. Для надання більш повної інформації внутрішнім користувачам про наявні на будівельних підприємствах інтелектуальні активи запропоновано скласти “Звіт про інтелектуальні активи”. Такий звіт має фінансову та нефінансову складові. Фінансова складова містить показники, які одержуються на основі даних бухгалтерського обліку й мають грошовий вимір. Нефінансова складова містить показники, які одержуються на основі даних управлінського обліку, й передбачає використання в основному нефінансових показників, а в деяких випадках – нетипових фінансових показників.

Розроблена форма звіту про інтелектуальні активи будівельного підприємства представлена в табл. 5.

Ekonomická fakulta Katedra ekonomických teórií TU v Košiciach
projekt KEGA č. 035TUKE-4/2012
Vybudovanie multimedialnej učebne na podporu dištančných foriem vzdelávania v oblasti
klúčových kompetencií s dôrazom na podnikateľské zručnosti

Интеллектуальні активи		Перелік нефінансових показників	Значення показника
1		2	3
Структурні активи	Авторські і суміжні з ними права	Кількість патентів чи авторських свідоцтв на одного працівника	0,05
		Дохід, одержаний підприємством від науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, грн.	2000
		Співвідношення між витратами на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи та адміністративними витратами	0,09
		Обсяги інвестицій в дизайн послуг, грн	5000
		Кількість робочих місць у мережі підприємства	40
	Права на промислову власність	Співвідношення між витратами, понесеними на впровадження й використання інформаційних систем, і прибутком підприємства	0,07
		Кількість ліцензійних програмних продуктів	2
		Кількість розроблених внутрішніх інструкцій щодо використання спеціалізованого програмного забезпечення	1
		Кількість робочих груп, які займаються виконанням різноманітних проектів у рамках діяльності підприємства	1
		Середня тривалість часу надання послуги, виконання робіт	5 років
Ринкові активи	Права на засоби індивідуалізації товарів, робіт, послуг тощо	Відсоток повторних продаж споживачам	50 %
		Співвідношення загального обсягу виконання робіт до загальної кількості споживачів, грн.	625000
		Лояльність споживачів (дані на основі анкетування)	65 %
		Ступінь задоволення споживачів (дані заповнюються на основі проведення анкетування)	90%
		Кількість скарг споживачів	-
		Співвідношення між кількістю споживачів та працівників підприємства	0,2
	Права на ринкові активи	Частка ринку (розрахунок здійснено на основі даних Головного управління статистики в Івано-Франківській області [3])	0,57 %
		Обсяг доходу на одного працівника підприємства, грн.	125000
		Обсяг витрат на створення торгових марок та брендів, грн.	1000
		Співвідношення маркетингових витрат до загальних витрат	0,009
Людські активи	Права на людські активи	Кількість років професійного досвіду	41
		Загальний обсяг витрат на найм персоналу	1000
		Обсяг витрат, що несе підприємство на утримання одного працівника, грн.	11500
		Рівень задоволення працівників роботою (дані на основі анкетування)	70 %
		Рівень професійних умінь та навичок персоналу	1 д.е.н., 2 маг., 18 спец., 15 мол. спец., 4 кваліфіковані робітники
		Коефіцієнт плинності кадрів	0,025 %
		Відсоток працівників із науковими ступенями (кандидат наук, доктор наук)	2,5 %
		Показник винахідницької активності	0,1
		Показник оновлення знань	0,125
		Відсоток стимулюючих призначень на посаду	7,5 %
Відсоток інновацій на одного працівника	5 %		

Відповідальний за складання
нефінансової складової звіту

(підпис)

(ПІБ)

ISBN 978-80-553-1214-9